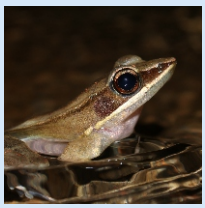
जागतिक वारसा स्थळ

सह्याद्री व्याघ्र राखीव, कोल्हापूर

निसर्ग पर्यटन आराखडा

सन २०२३-२४ ते २०२७-२८

प्रदेशनिष्ठ प्रजातींची भूमी

LAND OF ENDEMICS

सह्याद्री व्याघ्र राखीव, कोल्हापूर

निसर्ग पर्यटन आराखडा

मार्गदर्शन

- **श्री. आर. एम. रामानुजम,** भा.व.से.
  वनसंरक्षक तथा क्षेत्र संचालक,
  सह्याद्री व्याघ्र राखीव, कोल्हापूर

संकलन

- **श्री. उत्तम सावंत,** भा.व.से.
  उपसंचालक, कोयना, सह्याद्री व्याघ्र राखीव, कराड
- **श्री. संग्राम गोडसे,** म.व.से.
  वनक्षेत्रपाल, फिरते पथक.

सहाय्य

- **श्रीमती. स्नेहलता पाटील,** म.व.से.
  उपसंचालक, चांदोली, सिह्याद्री व्याघ्र राखीव, कराड
- **श्री.रविकांत डेंगरे,** म.व.से.
  सहायक वनसंरक्षक, कोयना
  सह्याद्री व्याघ्र राखीव, कराड
- **श्री. बाळकृष्ण हसबनिस,** म.व.से.
  वनक्षेत्रपाल, कांदाट.
- **श्री. अजित शिंदे,** म.व.से.
  वनक्षेत्रपाल, कोयना
- **श्री. विजय बाठे,** म.व.से.
  वनक्षेत्रपाल, बामणोली.
- **श्री. शिशुपाल पवार,** म.व.से.
  वनक्षेत्रपाल, पाटण.
- **श्री. ज्ञानेश्वर राक्षे,** म.व.से.
  वनक्षेत्रपाल, ढेबेवाडी.
- **श्री. अमृत शिंदे,** म.व.से.
  वनक्षेत्रपाल, आंबा.
- **श्री.नंदकुमार नलवडे,** म.व.से.
  वनक्षेत्रपाल, चांदोली
- **श्री.संदिप जोपळे,** म.व.से.
  वनक्षेत्रपाल, चांदोली

वनसंरक्षक तथा क्षेत्र संचालक
सह्याद्री व्याघ्र राखीव, यांचे कार्यालय
वनवर्धन,मुख्य पोस्ट ऑफिससमोर, ताराबाई पार्क,
कोल्हापूर – ४१६ ००३
फोन : ०२३१-२६५३६३२ फॅक्स : ०२३१-२६५९२३३
इमेल : ccfwlkopstr@mahaforest.gov.in

प्रशासकीय वितरणासाठी फक्त.

प्रस्तावना

सह्याद्री व्याघ्र प्रकल्प महाराष्ट्राच्या पश्चिम घाटातील सह्याद्री पर्वत रांगामध्ये स्थित आहे. यामध्ये कोयना वन्यजीव अभयारण्य आणि चांदोली राष्ट्रीय उद्यानाचा समावेश होतो. पश्चिम घाट हा युनेस्को मार्फत 'जागतिक नैसर्गिक वारसा स्थळ' म्हणूनही घोषित करण्यात आलेला आहे. सह्याद्री व्याघ्र प्रकल्प प्रदेशनिष्ठ दुर्मिळ आणि लुप्तप्राय वनस्पती आणि प्राणी यांचा महत्त्वाचा अधिवास आहे. सह्याद्री व्याघ्र प्रकल्प हा कोयनेच्या 'शिवसागर' आणि चांदोलीच्या 'वंसत सागर' जलाशयाचे तसेच लहान-मोठ्या - १५ नद्याचे उगमस्थान व पाणलोट क्षेत्र देखील आहे. त्यामुळे पश्चिम महाराष्ट्राच्या संपन्नतेच्या दृष्टीने सुध्दा व्याघ्र प्रकल्पास खूप महत्त्व आहे. सह्याद्री व्याघ्र प्रकल्प हा ०५ जाने, २०१० साली अधिसूचित झाला असून त्याचे क्षेत्र ११६५.५६ चौ.किमी. आहे. तसेच, तो महाराष्ट्रातील चौथा व पश्चिम महाराष्ट्रातील एकमेव व्याघ्र प्रकल्प आहे.

सातारा, सांगली, कोल्हापूर व रत्नागिरी या चार जिल्ह्यातील पश्चिम घाटाच्या मुख्य रांगेत सह्याद्री व्याघ्र प्रकल्पाचे संपूर्ण क्षेत्र पसरले आहे. त्यामुळे सर्व क्षेत्र हे डोंगराळ, तीव्र उताराचे, खोल दऱ्यांचे आहे. गवताळ कुरणे, सदाहरित व निमसदाहरीत जंगले यांनी सर्व क्षेत्र व्यापलेले आहे. इथल्या जंगलात असणाऱ्या वनस्पती व वन्यजीवांची जैवविविधता, जांभ्या खडकांचे वैशिष्ट्यापूर्ण सडे, देवराया, ऐतिहासीक गडकिल्ले, टेहळणी बुरुज, असंख्य नदी-नाले, धबधबे, शिवसागर व वसंतसागर सारखे मोठे जलाशय, इथली ग्रामीण संस्कृती, इथला रानमेवा, स्वच्छ हवामान, दुर्गमता यामुळे सह्याद्री व्याघ्र प्रकल्प परिसर नेहमीच निसर्ग पर्यटकांना आकर्षित करणारा केंद्रबिंदू ठरला आहे.

इथे आलेला निसर्ग पर्यटक नेहमीच इथल्या निसर्ग सौदर्याने आणि निसर्ग सहवासाने भारावून जातात. त्यामुळे सह्याद्री व्याघ्र प्रकल्पाच्या परिसरातील निसर्ग पर्यटनाच्या असलेल्या अंगभूत क्षमतेचा उपयोग करुन व्याघ्र प्रकल्पातील स्थानिकांना रोजगार व विकासाची संधी उपलब्ध करण्यासाठी सदर ''निसर्ग पर्यटन आराखडा'' तयार करण्यात आला आहे. सदर आराखडा तयार करताना मागील ३-४ वर्षापासून स्थानींकानी दिलेल्या सूचना, निसर्गप्रेमी, ईडीसी, लोकप्रतिनिधी, जिल्हाधिकारी व इतर विभाग, इतर सहभागीदार यांच्या सूचना लक्षात घेऊन सदर आराखडा तयार करण्यात आला आहे. या आराखडयास सह्याद्री व्याघ्र प्रकल्पाच्या स्थानीक सल्लागार समिती व महाराष्ट्र निसर्ग पर्यटन विकास महामंडळ यांची सुध्दा मान्यता मिळाली आहे. सदर आराखड्याची चांगल्या पध्दतीने अंमलबजावणी केल्यास निसर्ग पर्यटकांना उत्तम सुविधा स्थानीकांना मोठ्या प्रमाणात आर्थिक विकासाची संधी व निसर्ग संवर्धनाचा समाजात संदेश पोहोचवता येईल, याची मला खात्री आहे. तसेच, निसर्ग पर्यटनातून निसर्ग संवर्धनाचे सह्याद्री व्याघ्र राखीव मधील निसर्ग पर्यटन हे देशासाठी उत्तम उदाहरण ठरेल याची मला खात्री वाटते. सदर आराखडा बनविण्यासाठी कोयना व चांदोली उपसंचालक, सहाय्यक वनसंरक्षक व वनपरिक्षेत्र अधिकारी यांनी मेहनत घेतली तसेच, जिल्हाधिकारी, सातारा यांनीही महत्त्वाच्या सूचना दिल्या. त्याबद्दल आपल्या सर्वांचे अभिनंदन!

सह्याद्री व्याघ्र प्रकल्पाच्या बफर क्षेत्रातील ८२ गावांचा आर्थिक, सामाजिक व शैक्षणिक विकासास चालना मिळून या दुर्गम प्रदेशातील स्थानिक जनतेस मुळ प्रवाहात आणण्यास मदत करणारा हा निसर्ग पर्यटन आराखडा आहे. संपुर्ण सह्याद्री व्याघ्र प्रकल्पाची ७ निसर्ग पर्यटन झोनमध्ये विभागणी करण्यात आली आहे. प्रत्येक निसर्ग पर्यटन झोनमधील पर्यटनाच्या दृष्टीने किल्ले, निसर्ग पायवाटा, प्राचिन मंदीरे, देवराया, जलक्रिडा, विव्ह पॉईंट, सफारी रस्ते, धबधबे, कृषी पर्यटन, सडे इ. ठिकाणे ओळखून निसर्ग पर्यटन आराखड्याच्या माध्यमातून ती विकसित करण्यात येणार आहेत.

निसर्ग पर्यटन आराखडा राबविण्यामुळे सह्याद्री व्याघ्र प्रकल्पातील निसर्ग पर्यटन वाढीस चालना मिळून सह्याद्री व्याघ्र राखीवच्या स्थानिकांचा सर्वांगीण विकास साध्य व्हावा व स्थानिकांच्या सहभागाने इथल्या सह्याद्री व्याघ्र राखीवच्या वन व वन्यजीवांस संरक्षण मिळून सामाजिक कुंपणाची संकल्पना प्रत्यक्षात यावी, हीच अपेक्षा!

आर. एम. रामानुजम
वनसंरक्षक तथा क्षेत्र संचालक,
सह्याद्री व्याघ्र राखीव, कोल्हापूर

सह्याद्री व्याघ्र राखीव, कोल्हापुर

निसर्ग पर्यटन आराखडा

प्रस्तावना

सह्याद्री व्याघ्र राखीव हा महाराष्ट्रातील एकूण 06 व्याघ्र प्रकल्पापैकी चौथा व्याघ्र प्रकल्प आहे. तो दिनांक 05 जानेवारी 2010 रोजी अधिसूचित झाला. तसेच सह्याद्री व्याघ्र राखीवचे परिघीय क्षेत्र (Buffer Zone) आणि संवेदनशील व्याघ्र अधिवास (Critical Tiger Habitat) हा 21 ऑगस्ट 2012 रोजी अधिसूचित झाले. सह्याद्री व्याघ्र राखीव महाराष्ट्रातील पश्चिम घाटातील (सह्याद्री) एकमेव व्याघ्र राखीव आहे, सह्याद्री व्याघ्र राखीव चे जैवविविधतेने संपन्न व अतिसंवेदनशील असणाऱ्या पश्चिम घाटाचा भाग असल्यामुळे वाघांच्या अधिवासाबरोब रच विविध प्रकारच्या वन्यजीवांची विविधता व प्रदेशनिष्ठ (Endemic) प्रजातींचा विपुलता असणारे अत्यंत मह त्वाचे क्षेत्र म्हणून महत्व आहे. पश्चिम घाटातील अतिउत्तरेचा व्याघ्र अधिवास म्हणून सह्याद्री व्याघ्र राखीव ची विशेष महती आहे. सह्याद्री व्याघ्र राखीव क्षेत्राचा समावेश सांगली (ता.शिराळा), सातारा (ता.सातारा, पाटण, जावळी, महाबळेश्वर) कोल्हापूर (ता.शाहुवाडी) व रत्नागिरी (ता.संगमेश्वर व खेड) या चार जिल्ह्यात व 08 तालुक्यात येतो.

सह्याद्री व्याघ्र राखीव मध्ये कोयना अभयारण्य व चांदोली राष्ट्रीय उद्यान या दोन संरक्षित क्षेत्राचा समावेश होतो. सद्यस्थितीत गाभा क्षेत्रामध्ये 08 गावे तर परिघीय क्षेत्रामध्ये 8 गावे आहेत. सह्याद्री व्याघ्र राखीव मध्ये असणाऱ्या कोयना वन्यजीव अभयारण्यातुन वाहणाऱ्या कोयना नदीवर कोयना धरण (शिवसागर जलाशय) तर चांदोली राष्ट्रीय उद्यानातून वाहणाऱ्या वारणा नदीवर चांदोली धरण (वसंतसागर जलाशय) आहे. सह्याद्री व्याघ्र राखीवतून कोयना नदी व वारणा नदी या प्रमुख नद्या तर रामनदी, कांदाट नदी, मोरणा नदी, वांग नदी, केरा नदी, तापना नदी, सोळशी नदी, काजळी नदी इत्यादी उपनद्या वाहतात. सह्याद्री व्याघ्र राखीव मधील जंगलामुळे या नद्या व धरणाच्या पाणलोट क्षेत्राचे संरक्षण होत आहे.

सह्याद्री व्याघ्र राखीव मध्ये छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या महाराष्ट्राच्या भव्य इतिहासाची साक्ष देणारे प्रचीतीगड, भैरवगड, जंगली जयगड, व्याघ्र गड (वासोटा) महिमंडणगड, दातेगड हे किल्ले आहेत. कोयना व चांदोली धरणामुळे पश्चिम महाराष्ट्रातील सांगली, सातारा, कोल्हापूर जिल्ह्यातील शेती समृध्द झाली आहे.

सह्याद्री व्याघ्र राखीव, कोल्हापुर

निसर्ग पर्यटन आराखडा

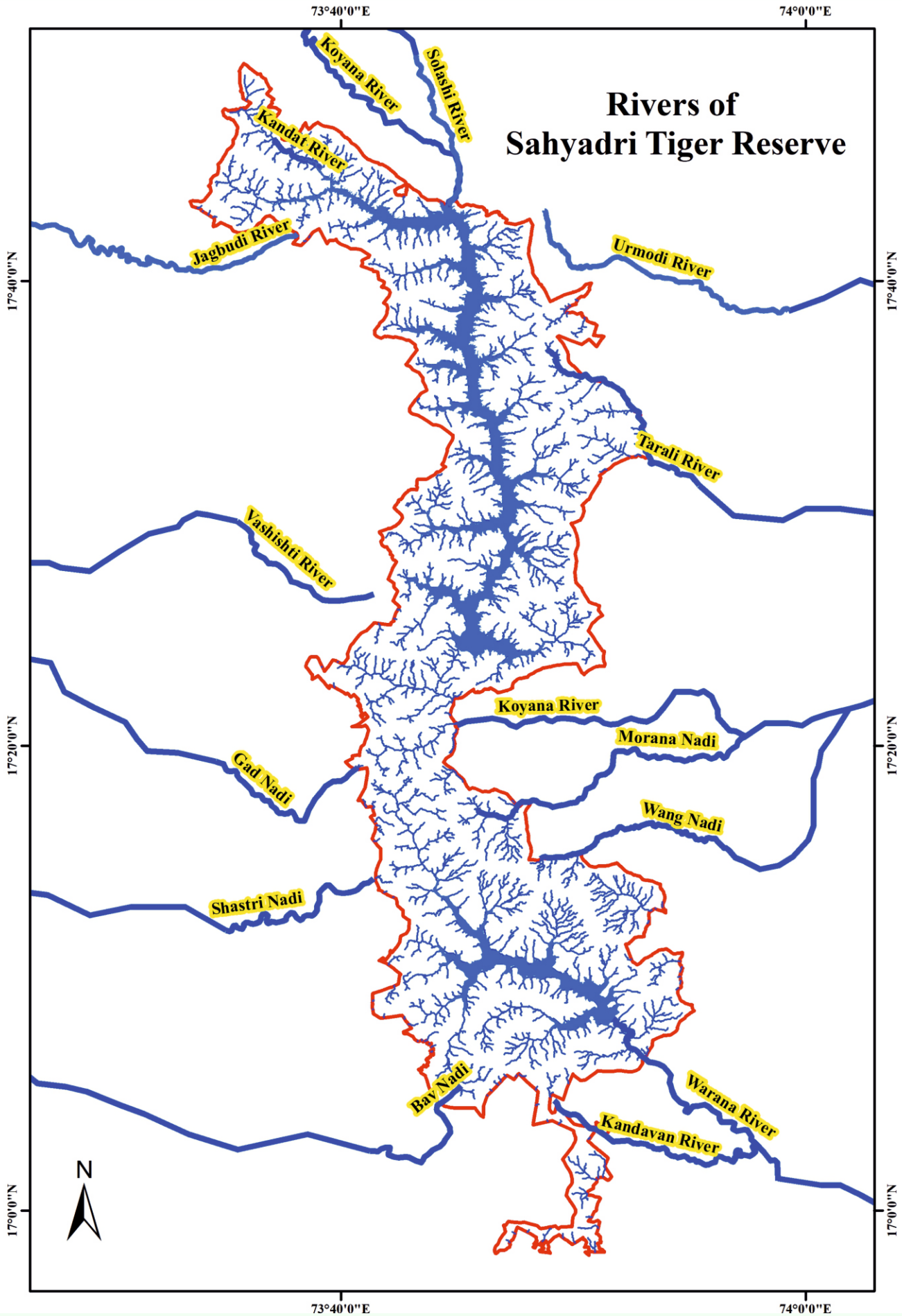
प्रस्तावना

सह्याद्री व्याघ्र राखीव हा महाराष्ट्रातील एकूण 06 व्याघ्र प्रकल्पापैकी चौथा व्याघ्र प्रकल्प आहे. तो दिनांक 05 जानेवारी 2010 रोजी अधिसूचित झाला. तसेच सह्याद्री व्याघ्र राखीवचे परिघीय क्षेत्र (Buffer Zone) आणि संवेदनशील व्याघ्र अधिवास (Critical Tiger Habitat) हा 21 ऑगस्ट 2012 रोजी अधिसूचित झाले. सह्याद्री व्याघ्र राखीव महाराष्ट्रातील पश्चिम घाटातील (सह्याद्री) एकमेव व्याघ्र राखीव आहे, सह्याद्री व्याघ्र राखीव चे जैवविविधतेने संपन्न व अतिसंवेदनशील असणाऱ्या पश्चिम घाटाचा भाग असल्यामुळे वाघांच्या अधिवासाबरोब रच विविध प्रकारच्या वन्यजीवांची विविधता व प्रदेशनिष्ठ (Endemic) प्रजातींचा विपुलता असणारे अत्यंत मह त्वाचे क्षेत्र म्हणून महत्व आहे. पश्चिम घाटातील अतिउत्तरेचा व्याघ्र अधिवास म्हणून सह्याद्री व्याघ्र राखीव ची विशेष महती आहे. सह्याद्री व्याघ्र राखीव क्षेत्राचा समावेश सांगली (ता.शिराळा), सातारा (ता.सातारा, पाटण, जावळी, महाबळेश्वर) कोल्हापूर (ता.शाहुवाडी) व रत्नागिरी (ता.संगमेश्वर व खेड) या चार जिल्ह्यात व 08 तालुक्यात येतो.

सह्याद्री व्याघ्र राखीव मध्ये कोयना अभयारण्य व चांदोली राष्ट्रीय उद्यान या दोन संरक्षित क्षेत्राचा समावेश होतो. सद्यस्थितीत गाभा क्षेत्रामध्ये 08 गावे तर परिघीय क्षेत्रामध्ये 8 गावे आहेत. सह्याद्री व्याघ्र राखीव मध्ये असणाऱ्या कोयना वन्यजीव अभयारण्यातुन वाहणाऱ्या कोयना नदीवर कोयना धरण (शिवसागर जलाशय) तर चांदोली राष्ट्रीय उद्यानातून वाहणाऱ्या वारणा नदीवर चांदोली धरण (वसंतसागर जलाशय) आहे. सह्याद्री व्याघ्र राखीवतून कोयना नदी व वारणा नदी या प्रमुख नद्या तर रामनदी, कांदाट नदी, मोरणा नदी, वांग नदी, केरा नदी, तापना नदी, सोळशी नदी, काजळी नदी इत्यादी उपनद्या वाहतात. सह्याद्री व्याघ्र राखीव मधील जंगलामुळे या नद्या व धरणाच्या पाणलोट क्षेत्राचे संरक्षण होत आहे.

सह्याद्री व्याघ्र राखीव मध्ये छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या महाराष्ट्राच्या भव्य इतिहासाची साक्ष देणारे प्रचीतीगड, भैरवगड, जंगली जयगड, व्याघ्र गड (वासोटा) महिमंडणगड, दातेगड हे किल्ले आहेत. कोयना व चांदोली धरणामुळे पश्चिम महाराष्ट्रातील सांगली, सातारा, कोल्हापूर जिल्ह्यातील शेती समृध्द झाली आहे.

सह्याद्री व्याघ्र राखीव मधील नद्यांचे उगमस्थान

सह्याद्री व्याघ्र राखीवची वैशिष्टे

- युनेस्कोने घोषित केलेले जागतिक नैसर्गिक वारसा स्थळ.
- जगातील जैव विविधतेच Hottest Hotspot (जगातील ३४ व भारतातील ४ Hottest Hotspot पैकी एक)
- महत्वाचे पक्षी क्षेत्र (Important Bird Area) Birdlife International या आंतरराष्ट्रीय संस्थेने घोषित केलेल्या भारतातील ४६५ क्षेत्रापैकी एक.
- उत्तर पश्चिम घाटातील व सह्याद्री पर्वतातील एकमेव व्याघ्र राखीव.
- पश्चिम घाटातील उत्तरेकडील शेवटचा व्याघ्र अधिवास.
- प्रदेशनिष्ठ प्रजातीच्या संवर्धनाकरिता महत्वाचा व्याघ्र राखीव.
- कोयना धरण (१०५ TMC) व चांदोली धरण (३५ TMC) या महाराष्ट्रातील मोठया दोन धरणाचे पाणलोटक्षेत्राच्या संवर्धनासाठी अत्यंत महत्वाचा.
- मागील दोन वर्षात भारतात सर्वात जास्त नोंद झालेली पावसाची ठिकाणे या सह्याद्री व्याघ्र राखीव मध्ये येतात.

सह्याद्री व्याघ्र राखीव चा इतिहास

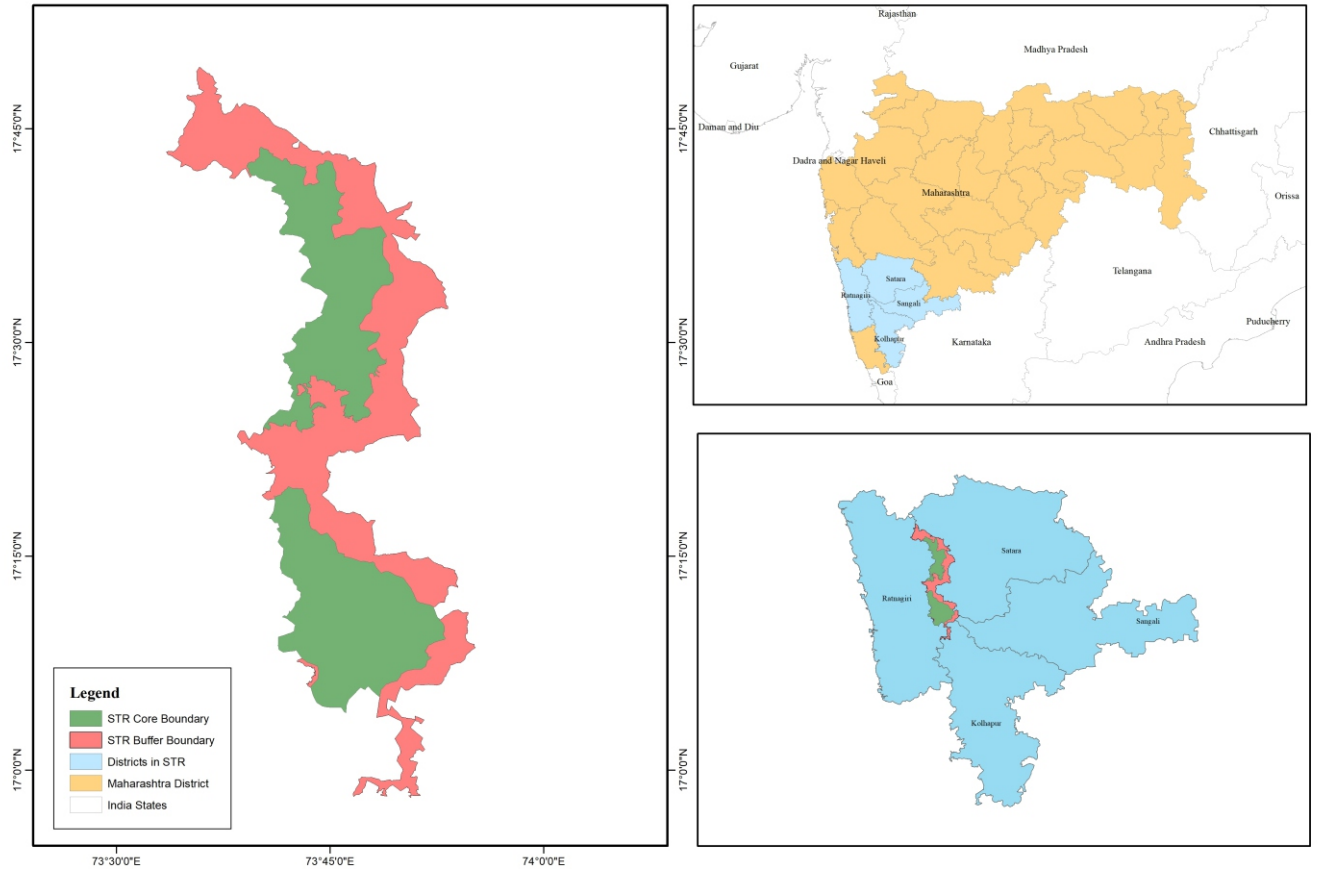
घटनाक्रम	दिनांक
• कोयना वन्यजीव अभयारण्याची अधिसुचना (कलम १८ व १९ अंतर्गत)	१६ सप्टेंबर १९८५
• चांदोली वन्यजीव अभयारण्याची अधिसुचना (कलम १८ व १९ अंतर्गत)	१६ सप्टेंबर १९८५
• कोल्हापूर वन्यजीव विभाग अस्तित्वात आला.	सन १९९३
• चांदोली राष्ट्रीय उद्यानाची अधिसुचना (कलम ३५ अंतर्गत).	१२ मे २००४
• सह्याद्री व्याघ्र राखीव अधिसुचना.	०५ जानेवारी २०१०
• सह्याद्री व्याघ्र राखीव संवर्धन प्रतिष्ठानच्या स्थापने बाबत शासन निर्णय.	०८ नोव्हेंबर २०१०
• परिघीयक्षेत्र (बफर क्षेत्र) व संवेदनशील व्याघ्र अधिवास (Critical Tiger Habitat) क्षेत्राची अधिसुचना.	२१ ऑगस्ट २०१२
• सह्याद्री व्याघ्र राखीव चा १० वर्षाच्या व्याघ्र संवर्धन आराखडयास (२०१३-१४ ते २०२२-२३) राष्ट्रीय व्याघ्र संवर्धन प्राधिकरणाची मंजुरी.	२५ ऑक्टोंबर २०१२
• कोयना वन्यजीव अभयारण्याची अंतिम अधिसुचना (कलम २६)	२९ मे २०१९

सह्याद्री व्याघ्र राखीव क्षेत्राचा घोषवारा

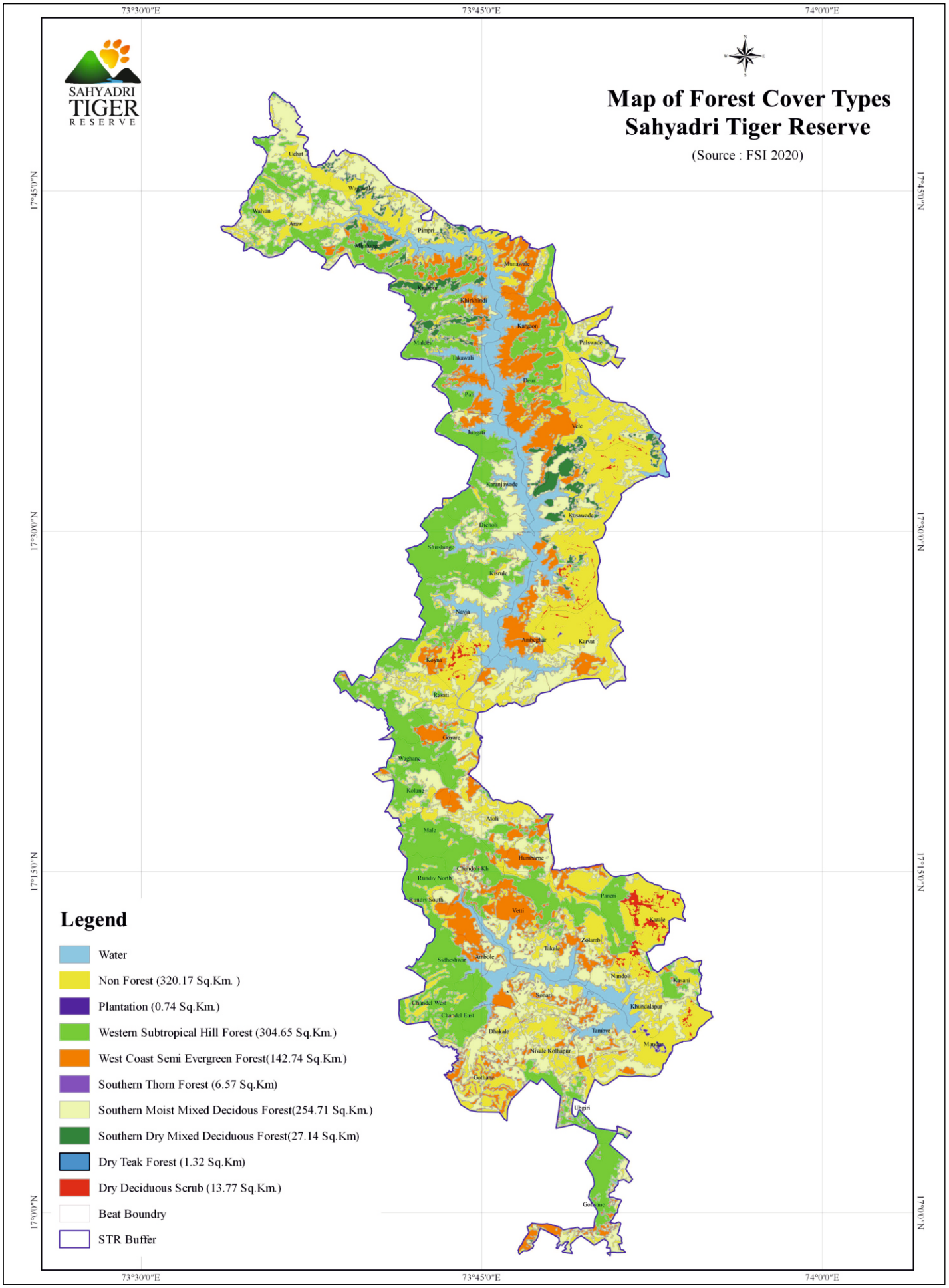
व्याघ्र राखीव क्षेत्र	गाभा क्षेत्र (चौ. किमी.)	बफर क्षेत्र (चौ. किमी.)	एकुण (चौ. किमी.)
चांदोली राष्ट्रीय उद्यान	३१३.८४	३.८३	३१७.६७
कोयना अभयारण्य	२८६.२८	१२३.२७	४२३.५५
संरक्षीतक्षेत्राच्या बाहेरील क्षेत्र	--	४२४.३४	४२४.३४
एकुण क्षेत्र	**६००.१२**	**५६४.४४**	**११६५.५७**

Map of Sahyadri Tiger Reserve

सह्याद्री व्याघ्र राखीव क्षेत्राचा घोषवारा

- 2.A/C.2 :**पश्चिम तटीबंदीय निमसदाहरीत वने** (West Cost Semi Evergreen Forest (2 A/C2);साधारणपणे 12 ते 20 मीटर उंचीच्या वृक्षांची वने.
- 8.A/C.2 : **पश्चिम उपोष्णकटिबंधीय पर्वतीय वने** (western (montane) sub tropical Hill Forests (8A/C2));समुद्रसपाटीपासुन १००० मीटर पेक्षा उंच रांगावर या प्रकारची वने आढळतात.
- 3.B/C.2 : **दक्षिण आद्र मिश्र पानझडी वने** (Southern moist mixed deciduous Forest; ही वने कमी उताराच्या भागावर आढळतात.

SAHYADRI TIGER RESERVE
Map of Forest Cover Types
Sahyadri Tiger Reserve
(Source : FSI 2020)
73°30'0"E
73°45'0"E
74°0'0"E
17°45'0"N
17°30'0"N
17°15'0"N
17°0'0"N
Uchat
Walvan
Araw
Pimpri
Munawale
Khirkhindi
Karjoon
Palswade
Maldev
Takawali
Deur
Pali
Jungati
Vele
Kananjawade
Ktusawade
Dicholi
Shirshinge
Kisrule
Navja
Ambeghar
Karvat
Koyna
Rasati
Goware
Waghane
Kolane
Atoli
Male
Humbarne
Chandoli Kh
Rundiv North
Rundiv South
Vetti
Paneri
Karale
Zolambi
Takale
Amboli
Sidheshwar
Nandoli
Kasani
Chandel West
Chandel East
Sonarli
Khundalapur
Dhakale
Tambve
Nivale Kolhapur
Gothane
Ubgiri
Legend
Water
Non Forest (320.17 Sq.Km.)
Plantation (0.74 Sq.Km.)
Western Subtropical Hill Forest (304.65 Sq.Km.)
West Coast Semi Evergreen Forest(142.74 Sq.Km.)
Southern Thorn Forest (6.57 Sq.Km)
Southern Moist Mixed Decidous Forest(254.71 Sq.Km.)
Southern Dry Mixed Deciduous Forest(27.14 Sq.Km)
Dry Teak Forest (1.32 Sq.Km)
Dry Deciduous Scrub (13.77 Sq.Km.)
Beat Boundry
STR Buffer

सह्याद्री व्याघ्र राखीव मधील जैवविविधता

- सहयाद्री व्याघ्र राखीव हा पश्चिम घाटाच्या जैव भौगोलिक क्षेत्र 5B मध्ये येतो. संपूर्ण सहयाद्री व्याघ्र राखीव डोंगराळ असुन, अतिशय तीव्र उतार, खोल दऱ्या व लांब पसरलेली जांभा खडक पठारे आहेत. सहयाद्री व्याघ्र राखीव चा मध्यवर्ती भाग कोयना नदीच्या शिवसागर जलाशयाने आणि वारणा नदीच्या वसंत सागर जलाशयाने व्यापलेला आहे.
- बहुतेक भागात घनदाट अर्धसदाहरीत जंगले आहेत. ज्यामध्ये विलक्षण विस्तृत वनस्पती आणि विविध प्रकारचे प्राणीतसेच विविध फुलांच्या प्रजाती व झाडेझुडूपे पसरलेली आहेत.
- सह्याद्री व्याघ्र राखीव च्या क्षेत्रामध्ये दरवर्षी ४००० ते ५००० मी.मी. पाऊस पडतो. जांभ्या खडकाच्या पठरावर अनेक दूर्मिळ वनस्पती वाढतात.
- सहयाद्री व्याघ्र राखीव मध्ये विविध वन्यजीव व वनस्पतींच्या प्रजातीवरील मागील संशोधना वरून खालीलप्रमाणे नोंदी आढळतात. सस्तन प्राणी = ४० + , पक्षी = २४५ + , फुलपाखरे= २४३, उभयचर प्राणी = २२, सरपटणारे प्राणी= ४४, गोडया पाण्यातील मासे= ५०, वनस्पतीची विविधता = १४५२, औषधी वनस्पतींच्या प्रजाती = ४००, इत्यादी.

सह्याद्री व्याघ्र राखीव मधील आढळणारे वैशिष्ट्यपुर्ण वन्यजीव

- महत्वाच्या वनस्पती : अंजनी, जांभुळ, हिरडा, गेळा, कुंभा, नरक्या, किंजळ, वेत, धूप.
- भक्षकप्राणी : वाघ, बिबट, रानकुत्रा, रानमांजर, ठिपकेवाले मांजर, बिबळ्या मांजर.
- भक्ष्यप्राणी : सांबर, गौर, भेकर, रानडुक्कर, पिसोरी, चौशिंगा, हनुमान वानर, लालतोंडी माकड, इ
- इतर प्राणी : शेकरू, अस्वल, खवले मांजर, सालिंदर, रूडीमुंगूस, इ.

Green Bee-eater

White throated Kingfisher

१. सर्व प्रकारची गरिबी नष्ट करणे

२. आरोग्य व लोककल्याण

३. गुणवत्ता व शिक्षण

४. पाणी व स्वच्छता

५. सुलभ आणि उर्जा

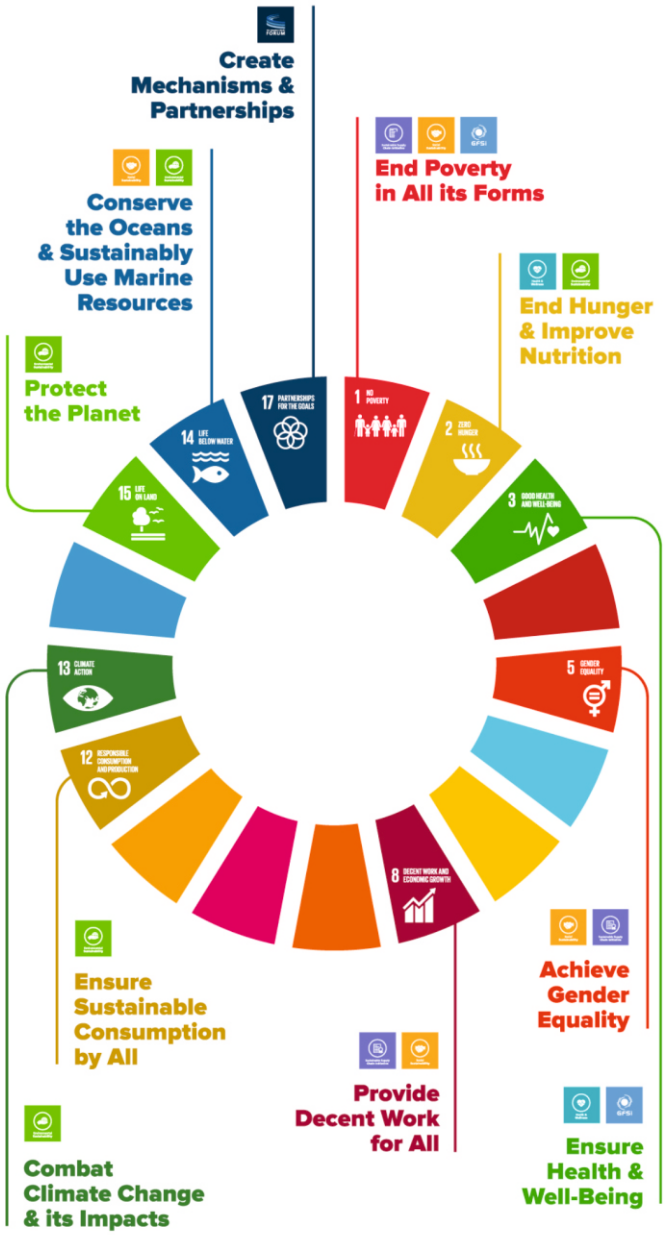
६. सभ्य रोजगार आणि आर्थिक वाढ

७. आर्थिक असमानता

८. उद्योग नविन उपक्रम आणि पायाभूत सुविधा

९. हवामान क्रिया

१०. जमिनीवरील जीवन

निसर्ग पर्यटनातून साद्य होणारी राष्ट्रीय वन्यजीव कृती आराखड्याची (सन २०१७-२०३१) उदिष्टये

ाम व निसर्ग शिक्षण आणि सहभागात्मक व्यवस्थापनास प्रोत्साहन देणे

2. हवामान बदलाशी जुळवून घेणे आणि जलीय जैवविविधतेच्या एकात्मिक आणि शाश्वत व्यवस्थापनास प्रा

. वन्यजीव आणि त्यांच्या अधिवासांचे एकात्मिक व्यवस्थापन व मजबूतीकरण करणे व प्रोत्सा

4. वन्यजीव संर्वधनाचे बळकटीकरण आणि वन्यजीव संवर्धनामध्ये मानवी संसाधनाचे निरीक्षण आणि विक

5. वन्यजीवांच्या संरक्षणासाठी धोरणे आणि संसाधने सक्षम करणे

निसर्ग पर्यटनातुन साद्य होणारी सह्याद्री व्याघ्र संवर्धन आराखडा उदिष्ट्ये

१. लोकांचे जंगलावरील अवलंबीत्व कमी करणे.

२. वन आणि वन्यप्रयाणी यांचे संवर्धना विषयी लोकांमध्ये जागृती करणे.

३. स्थानिक लोकांकरीता रोजगार व उपजिविकेचे साधन निर्माण करणे

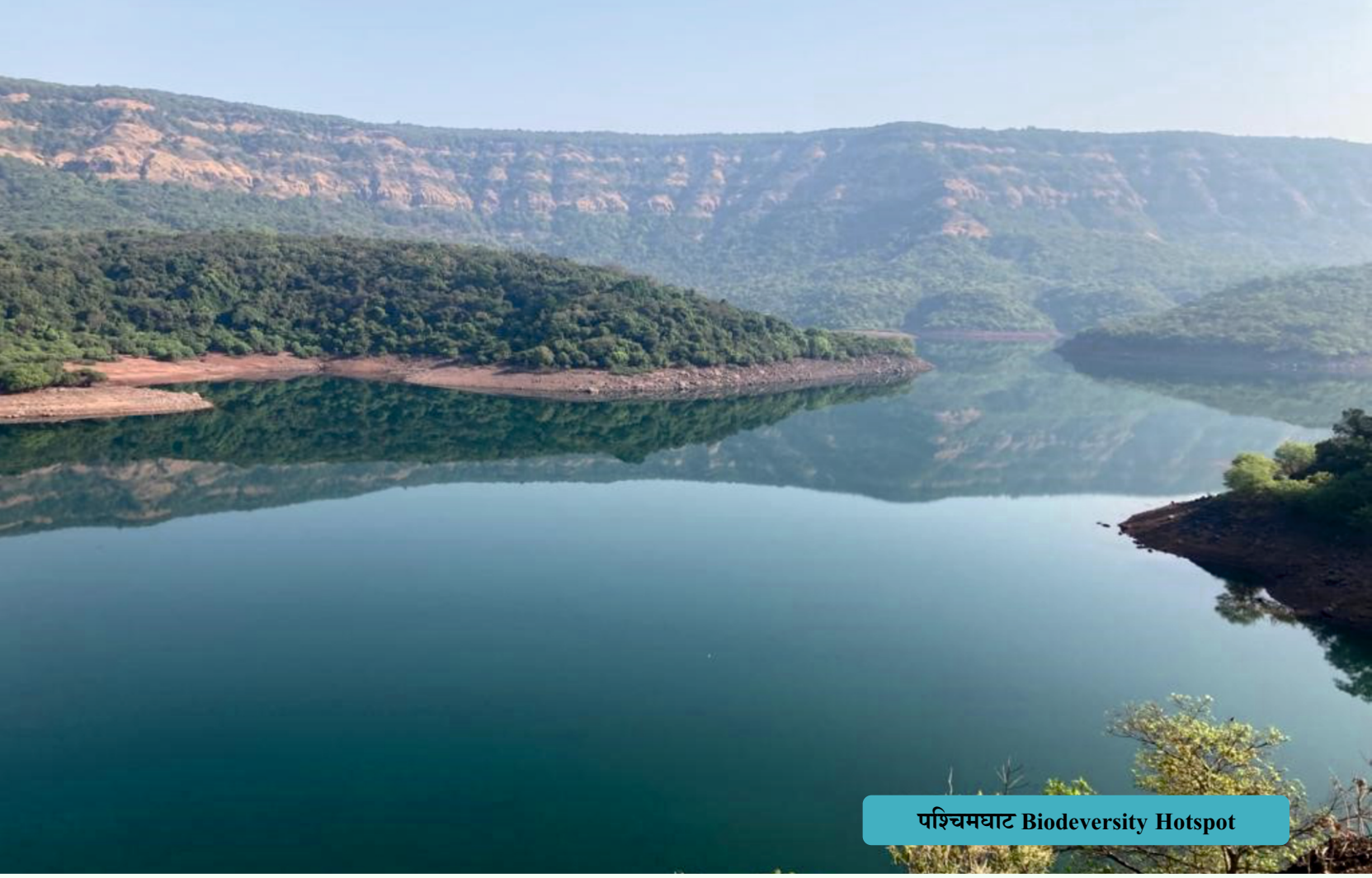
४. वन्यप्राणी अधिवास संरक्षण व विकास करणे

५. वन्यजीव क्षेत्राचे लोकसहभागातून संवर्धन करणे.

६. मनुष्य वन्यप्राणी संघर्ष कमी करणे.

७. निसर्ग पर्यटन विकास करणे.

८. कोयना अभयारण्य व चांदोली राष्ट्रीय उद्यान क्षेत्राचे बळकटीकरण करणे.

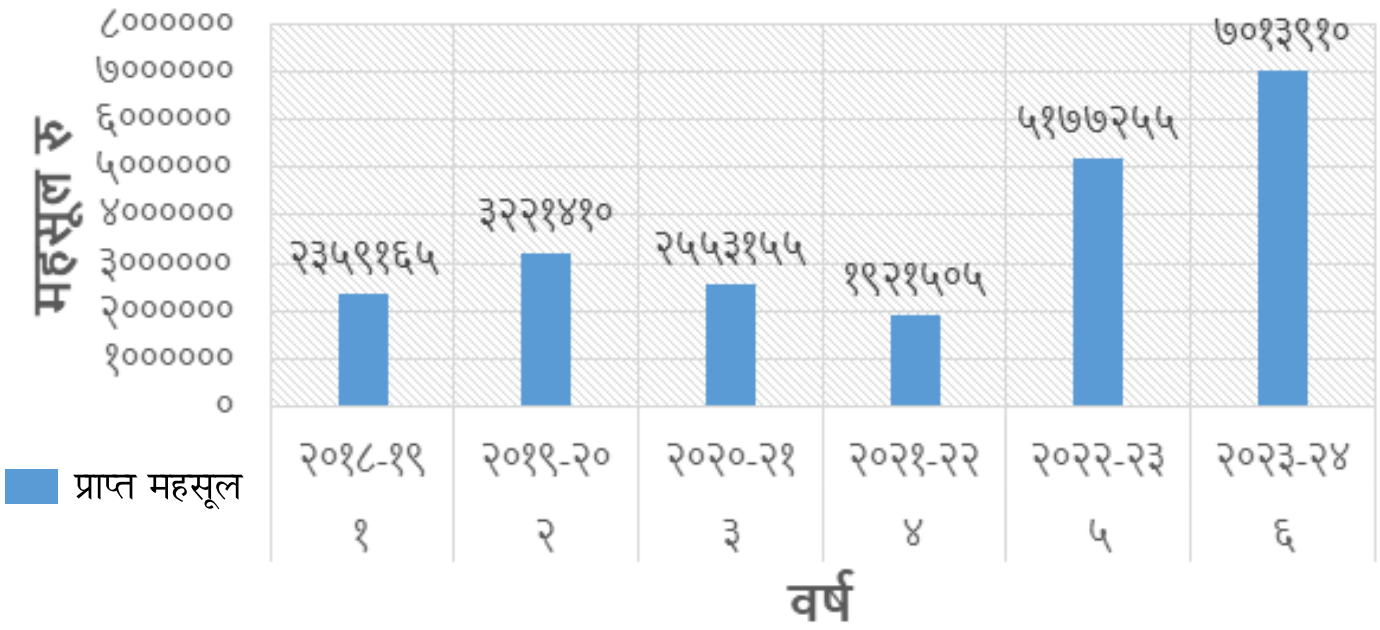

पश्चिमघाट Biodeversity Hotspot

सहयाद्री व्याघ्र प्रकल्पातील निसर्ग पर्यटन धोरण

महाराष्ट्र शासन, महसुल व वनविभाग, अधिसुचना क्रमांक डब्ल्युएलपी 2012/प्र.क्र.24 0/फ-1, दिनांक 21.08.2012 अन्वये, वन्यजीव (संरक्षण) अधिनियम 1972 चे कलम 38 (V) अन्वये, सह्याद्री व्याघ्र राखीव क्षेत्राचे कोअर व बफर क्षेत्र घोषीत करणेत आले आहे. व्याघ्र प्रभाव क्षेत्रातील पर्यटनाबाबत मा. सर्वोच्च न्यायालयात जनहित क्र. 21339 / 2011 दाखल करणेत आली होती. मा. सर्वोच्च न्यायालयाचे आदेशाचे अनुषंगाने व वन्यजीव(संरक्षण) अधिनियम 1972 चे कलम 38 (1) (C) मधील तरतुदीनुसार राष्ट्रीय व्याघ्र संर्वध न प्राधिकरण, नवी दिल्ली यांनी दिनांक 15.10.2012 अधिसुचनेनुसार व्याघ्र प्रभाव व त्याचे सभोवतालचे क्षेत्रातील निसर्ग पर्यटनाबाबतची मागदर्शक तत्वे लागु केली आहेत. हीच मार्गदर्शक तत्वे विशिष्ट बाबीसह महाराष्ट्र शासन, महसुल व वनविभाग, शासन निर्णय क्र. डब्ल्युएलपी-2012/ प्र.क्र.309/फ-1/दि. 09.11.2012 अन्वये, राज्यात लागु करणेत आलेली आहेत. या शासन निर्णयान्वये सह्याद्री व्याघ्र प्रकल्पाकरिता स्थानिक सल्लागार समिती स्थापन करणेत आलेली आहे. दिनांक 09 नोव्हेंबर 2012 शासन निर्णयानुसार स्थापन केलेल्या समितीचा कार्यकाळ संपलेला होता. त्यामुळेच नुकतेच शास न निर्णय क्रमांक डब्ल्युएचपी-0523/प्र.क्र.173/फ-1दिनांक 21.09.2023 नुसार सह्याद्री व्याघ्र राखीव करिता नविन स्थानिक सल्लागार समिती स्थापन करणेत आलेली आहे. दिनांक 18.10.2023 रोजी स्थानिक सल्लागार समितीची सभा झाली. सदर सभेत प्रस्तुत आराखडयास मान्यता देवुन सदर निसर्ग पर्यटन धोरणाची शासनास शिफारस केली.

सहयाद्री व्याघ्र प्रकल्पास पर्यटनातून प्राप्त महसूल

सह्याद्री व्याघ्र राखीव सद्यस्थीतील पर्यटन

अ.क्र	वनपरिक्षेत्र	जिल्हा	निसर्ग पर्यटन स्थळ	पर्यटकांचे प्रमाण
1.	बामणोली	सातारा	वासोटा	जास्त
			मुनावळे	कमी
			चकदेव ट्रेक	कमी
2.	कोयना	सातारा	ओझर्डे	जास्त
			रामबाण	कमी
3.	ढेबेवाडी	सातारा	पाणेरी	फार कमी
4.	हेळवाक	सातारा , सांगली	भैरवगड	कमी
5.	चांदोली	सांगली, कोल्हापूर, रत्नागिरी	झोळंबी सफारी व निसर्ग पायवाट	जास्त

सह्याद्री व्याघ्र राखीव मधील निसर्ग पर्यटनाचा अभ्यासपूर्ण व पध्दतशीर नियोजन करणे आवश्यक असून बफर क्षेत्रातील निसर्ग पर्यटनास असलेला वाव लक्षात घेवून खालीलप्रमाणे नियोजन करण्यात आले आहे.

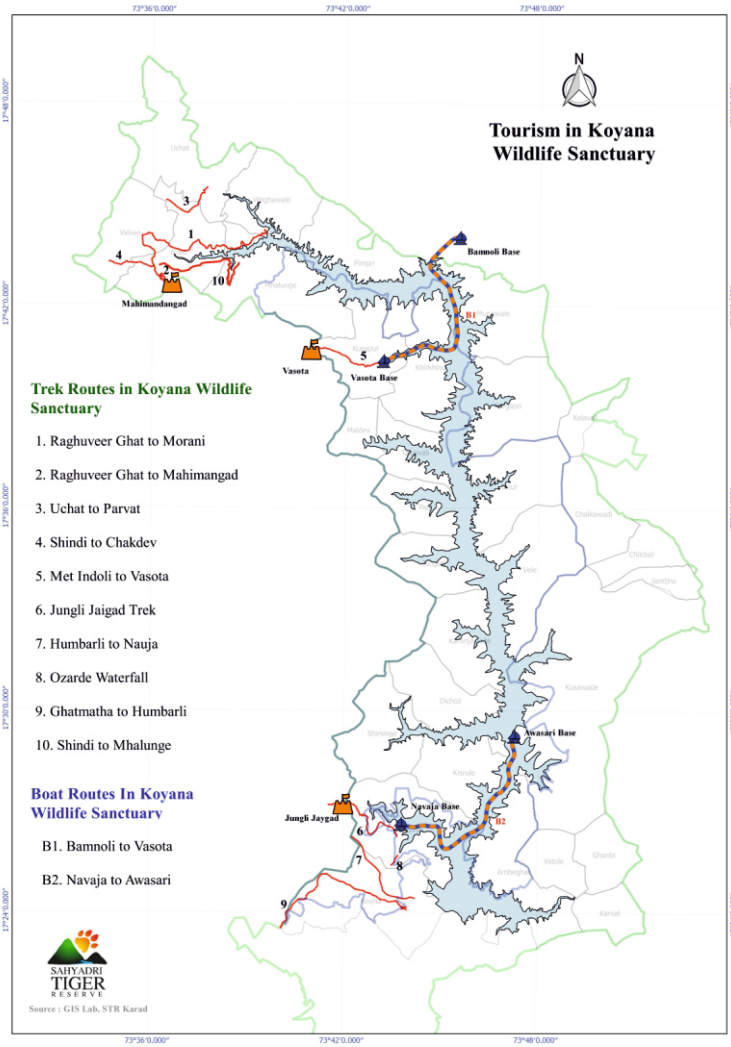
• निसर्ग पर्यटनाच्या संदर्भाने व्याघ्र प्रकल्पाचे व्यवस्थापन.

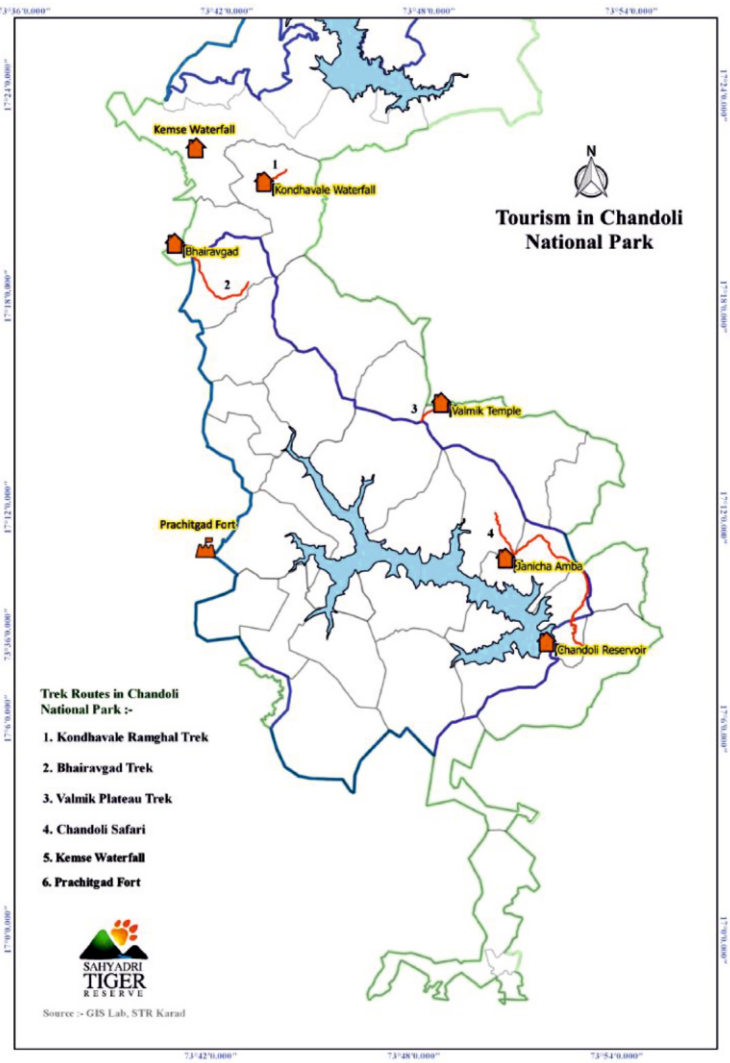
- व्याघ्र प्रकल्पाच्या क्षेत्रसंचालक यांनी निसर्ग पर्यटन आराखडा तयार करुन आराखडया मध्ये कोअर क्षेत्राच्या कमाल 20 टक्के पर्यतचे क्षेत्र पर्यटनासाठी अनुज्ञेय करावे.
- पर्यटकांना वन्यजीवाची पाहणी करण्याकरिता रस्त्याचे दोन्ही बाजुचे 200 मी क्षेत्र व गाईडेड वॉकींश ट्रेल च्या दोन्ही बाजुस 50 मी. क्षेत्र सीमांकन करावे.
- पर्यटन रस्त्याचे वनखंडातील क्षेत्रफळाच्या 20 टक्के च्या मर्यादेत असावे
- कोअर क्षेत्रातील वनविभागाच्या मालकीच्या इमारतीमधील स्वच्छतागृह/ प्रसादनगृह पर्यटक इंकडुन शुल्क आकारुन अनुज्ञेय करता येईल.
- निवासी पर्यटन सोयी, उपहारगृह यांचे व्यवस्थापन स्थानिक सयुंक्त वनव्यवस्थापन समिती मार्फत करावे.
- अभयारण्य व बफर क्षेत्रातील गावकऱ्यांच्या मालकीच्या जि प्सी, जीप , व यासारखी वाहने यांचा प्राधान्याने व्याघ्र पर्यटन प्रवेश नियमावलीत समावेश करावा.
- पर्यटकांची संख्या वहन क्षमतेनुसार (Carrying Capacity) असावी.

सह्याद्री व्याघ्र राखीव मधील सद्यस्थितीत असणारे निसर्ग पर्यटन

- राष्ट्रीय व्याघ्र संरक्षण प्राधिकरण यांचेकडील मंजूर व्याघ्र संवर्धन आराखडयानुसार शाश्वत निसर्ग पर्यटन कार्यक्रम राबविण्यात येत आहे.
- निसर्ग पर्यटन अंतर्गत पर्यटकांसाठी बामणोली वनपरिक्षेत्रात वासोटा निसर्ग भ्रमंती, व चांदोली व कोयना येथे सफारी इ. सुविधा उपलब्ध करुन देण्यात आल्या आहेत.
- निसर्ग पर्यटनातून सन २०१५-१६ ते २०२२-२३ पर्यंतचा प्राप्त झालेला महसूल तपशील खालीलप्रमाणे आहे.

अ.क्र.	वर्ष	भेटी दिलेल्या पर्यटकांची संख्या	पर्यटनातून प्राप्त झालेला महसूल
१.	२०१६-१७	४५०११	१६९४०५५
२.	२०१७-१८	६५२००	२६०९१४०
३.	२०१८-१९	६२८६६	२३५९१६५
४.	२०१९-२०	७४३६०	३२२१४१०
५.	२०२०-२१	४८५११	२५५३१५५
६.	२०२१-२२	३८५९०	१९२१५०५
७.	२०२२-२३	३७६२१	५१७७२५५

Tourism in Koyana Wildlife Sanctuary
N
Bamnoli Base
Mahimandangad
Vasota
Vasota Base
Jungli Jaygad
Navaja Base
Awasari Base
B1
B2
Trek Routes in Koyana Wildlife Sanctuary
1. Raghuveer Ghat to Morani
2. Raghuveer Ghat to Mahimangad
3. Uchat to Parvat
4. Shindi to Chakdev
5. Met Indoli to Vasota
6. Jungli Jaigad Trek
7. Humbarli to Nauja
8. Ozarde Waterfall
9. Ghatmatha to Humbarli
10. Shindi to Mhalunge
Boat Routes In Koyana Wildlife Sanctuary
B1. Bamnoli to Vasota
B2. Navaja to Awasari
SAHYADRI TIGER RESERVE
Source : GIS Lab, STR Karad

Kemse Waterfall
Kondhavale Waterfall
Bhairavgad
Valmik Temple
Prachitgad Fort
Janicha Amba
Chandoli Reservoir
N
Tourism in Chandoli National Park
Trek Routes in Chandoli National Park :-
1. Kondhavale Ramghal Trek
2. Bhairavgad Trek
3. Valmik Plateau Trek
4. Chandoli Safari
5. Kemse Waterfall
6. Prachitgad Fort
SAHYADRI TIGER RESERVE
Source :- GIS Lab, STR Karad

सह्याद्री व्याघ्र राखीव
प्रस्तावित निसर्ग पर्यटन आराखडा

सन 2023-24 ते 2032-33

सह्याद्री व्याघ्र राखीव प्रस्तावित निसर्ग पर्यटन

1. सहयाद्री व्याघ्र राखीव मधील निसर्ग पर्यटन संघटीत पद्धतीने करण्याच्यादृष्टीने सह्याद्री व्याघ्र राखीवचा निसर्ग पर्यटन आराखडा तयार करण्यात आला आहे. आराखडा तयार करणेसाठी ग्रामपरिस्थितीकीय विकास समिती, निसर्ग मार्गदर्शक, बिगर शासकीय संस्था, स्थानिक लोकप्रतिनिधी, क्षेत्रीय अधिकारी व कर्मचारी, स्थानिक लोक यांचेशी समन्वय साधून त्यांच्या स ुचना व मार्गदर्शन घेण्यात आले आहे. बफर क्षेत्र ातील पर्यटनाची क्षमता आणि स्थानिक लोकांची मागणी लक्षात घेता पुढीलप्रमाणे निस्र्ग पर्यटन झोन प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

झोन क्रमांक	निसर्ग पर्यटन झोन	संकुलाचे ठिकाण	पर्यटन स्थळांची संख्या	जिल्हा
1.	निसर्ग पर्यटन झोन - कांदाट	आरव	15	सातारा
2.	निसर्ग पर्यटन झोन - मुनावळे - बामणोली	मुनावळे	19	सातारा
3.	निसर्ग पर्यटन झोन - कोयना - हेळवाक	रासाटी	46	सातारा
4.	निसर्ग पर्यटन झोन - कारवट - कुसवडे.	कारवट	37	सातारा
5.	निसर्ग पर्यटन झोन - पाणेरी - भोसगाव	भोसगाव	10	सातारा
6.	निसर्ग पर्यटन झोन - मणदुर	मणदुर	27	सांगली
7.	निसर्ग पर्यटन झोन - आंबा	आंबा	31	कोल्हापूर

अ) निसर्ग पर्यटन संकुलातील सुविधा व उपक्रम यांची कामे.

खालील सुविधांची आवश्यकता व शक्यता लक्षात घेऊन प्रत्येक निसर्ग पर्यटन झोनच्या संकुलामध्ये नियोजन करण्यात आले आहे.

- निसर्ग शिक्षण केंद्र (Nature Learning Center)
- तिकीट घर (Reception and Ticket Counter)
- स्मरणिका विक्री केंद्र (Souvineer Shop)
- मुलांसाठी खेळाचे क्षेत्र (Children Play Area)
- मुलांसाठी साहसी खेळ (Adventure Sport)
- युवागृह, तंबू,कॉटेज (Tent, Dormetory, Cottages)
- उपहार गृह (Canteen)
- स्वच्छता गृह (Toilet / Washroom)
- पार्किंग क्षेत्र (Parking Area)
- माहिती व दिशादर्शक फलक (Board s & Signages)
- पिण्याचे स्वच्छ पाणी (Drinking Water)
- फुलपाखरू उद्यान (Butter fly Garden)
- खुले प्रेक्षागृह (Open Auditor ium)
- सायकल ट्रेल (Cycle Trail)
- प्रवेशद्वार (Entrance Gate)
- निसर्ग खेळ (Nature Game)
- सभागृह (Auditor ium)
- निसर्ग पायवाट (Nature Trail)
- निसर्ग मनोरा (Watch Tower)
- पॅगोडा (Gajibo)
- निसर्ग ग्रंथालय (Nature L ibrary)
- थ्रीडी मॅप (3 D Map)
- वन्यप्राण्यांचे पुतळे बसविणे (Statue of Wild animal/Murals)
- निसर्ग मार्गदर्शकाकरिता कक्ष (Eco-Guide Section)
- पर्यटकांसाठी अभ्यागत कक्ष (Tourist Waiting Room)
- पर्यटकांसाठी बें चेस (Benches)
- समाजमाध्यमे आणि संकेतस्थळ (Social Media/ Website)
- स्कायवॉक (Skywalk)
- सेल्फी पॉईंट (Selfi point s)
- डिजीटल निसर्ग शिक्षण सुविधा (Digital Nature Education Facility)
- अरण्यराग - निसर्ग अनुभूती कक्ष (Nature Experience Center)

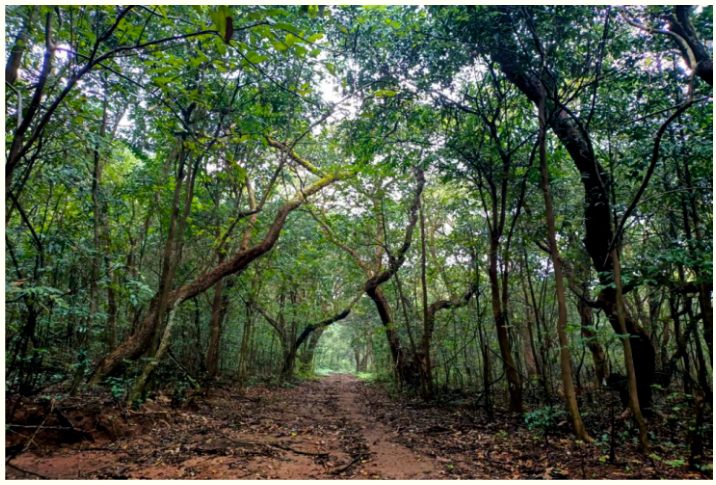
ब) निसर्ग पर्यटन स्थळी / इतर ठिकाणी करावयाच्या सुविधा व उपक्रम

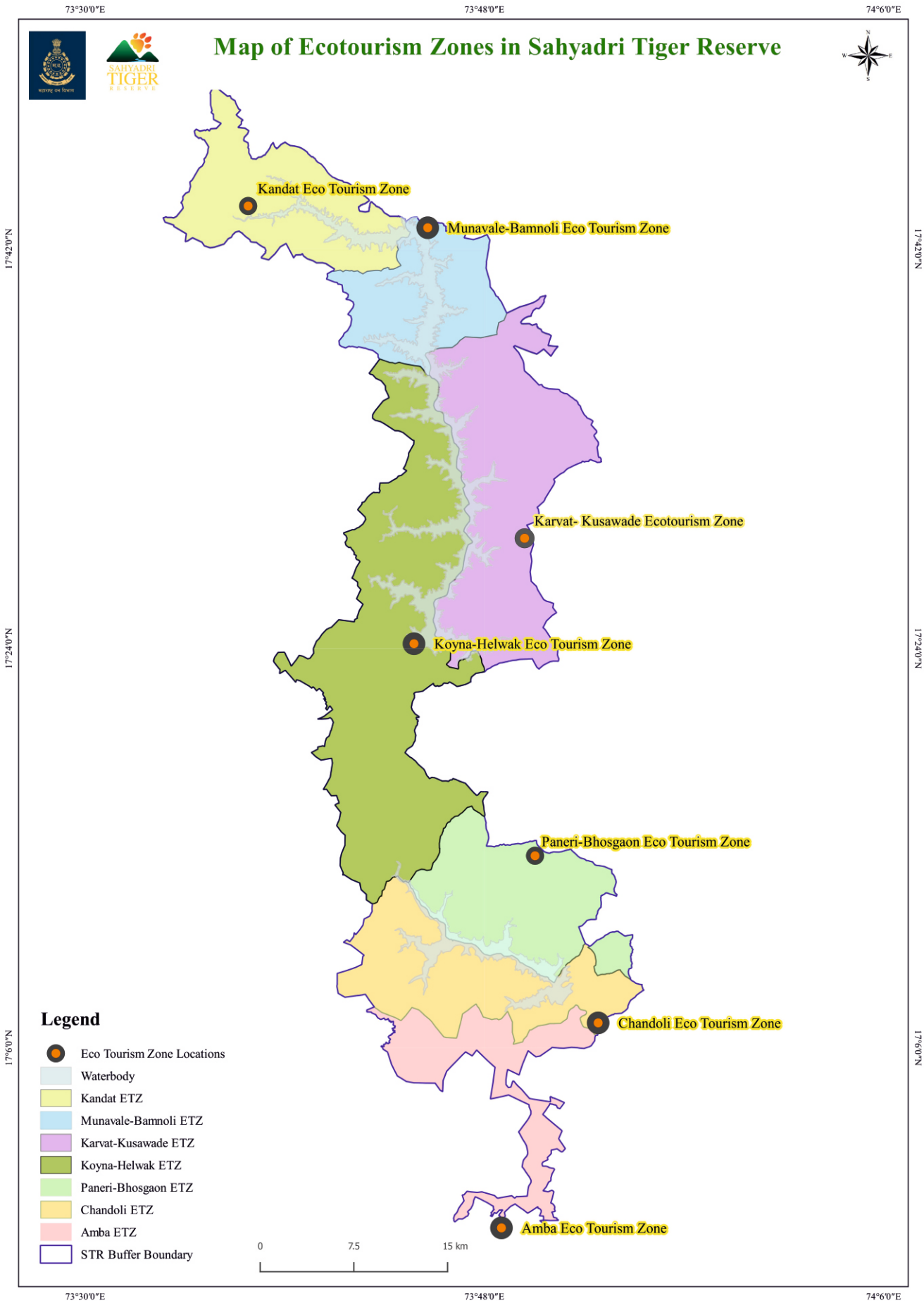
- निसर्ग पाऊलवाट (Nature Trail)
- गिरीभ्रमंती - (Trekking)
- धबधब्यांना भेटी देणे (Waterfa ll)
- जंगल सफारी (Jungal Safari)
- पक्षी निरिक्षण (Bird Watching)
- फुलपाखरू निरिक्षण (Butter fly Watching)
- सहयाद्री निसर्गोत्सव (Sahyadri Nature Fe stival)
- विद्यार्थ्यांसाठी वै ज्ञानिक सहली (Science Study Tour)
- दुर्ग पर्यटन (Fort s Visits)
- मंदीराना भेटी (Temple Visits)
- बफर क्षेत्रात कृषी पर्यटन (Agro Tourism)
- नेक्टर फेस्टिवल (Nector Festival)
- बर्ड काऊंट कार्यक्रम (Bird Count Program)
- इको मेडीटेशन / फॉरेस्ट बे थिंग (Eco Medit ation)
- जलपर्यटन (Water Sport Activities)
- निसर्गानुभव कार्यक्रम (Nature Experience)
- छायाचित्रकांसाठी स्पर्धा (Photography Competition)
- निसर्ग शिक्षण शिबीर (Nature Sensitization Camp)
- सायकलींग सुविधा (Cycling)
- साहसी पर्यटन (Adventure Touris m)
- विंड मिल सफारी (Wind Mil l Safari)
- पावसाळी पर्यटन (Mansoon Tourism)
- ग्रामंती- ग्रामीण पर्यटन (Rural Touris m)

क) निसर्ग पर्यटन वाढीस पुरक उपक्रम व कामे

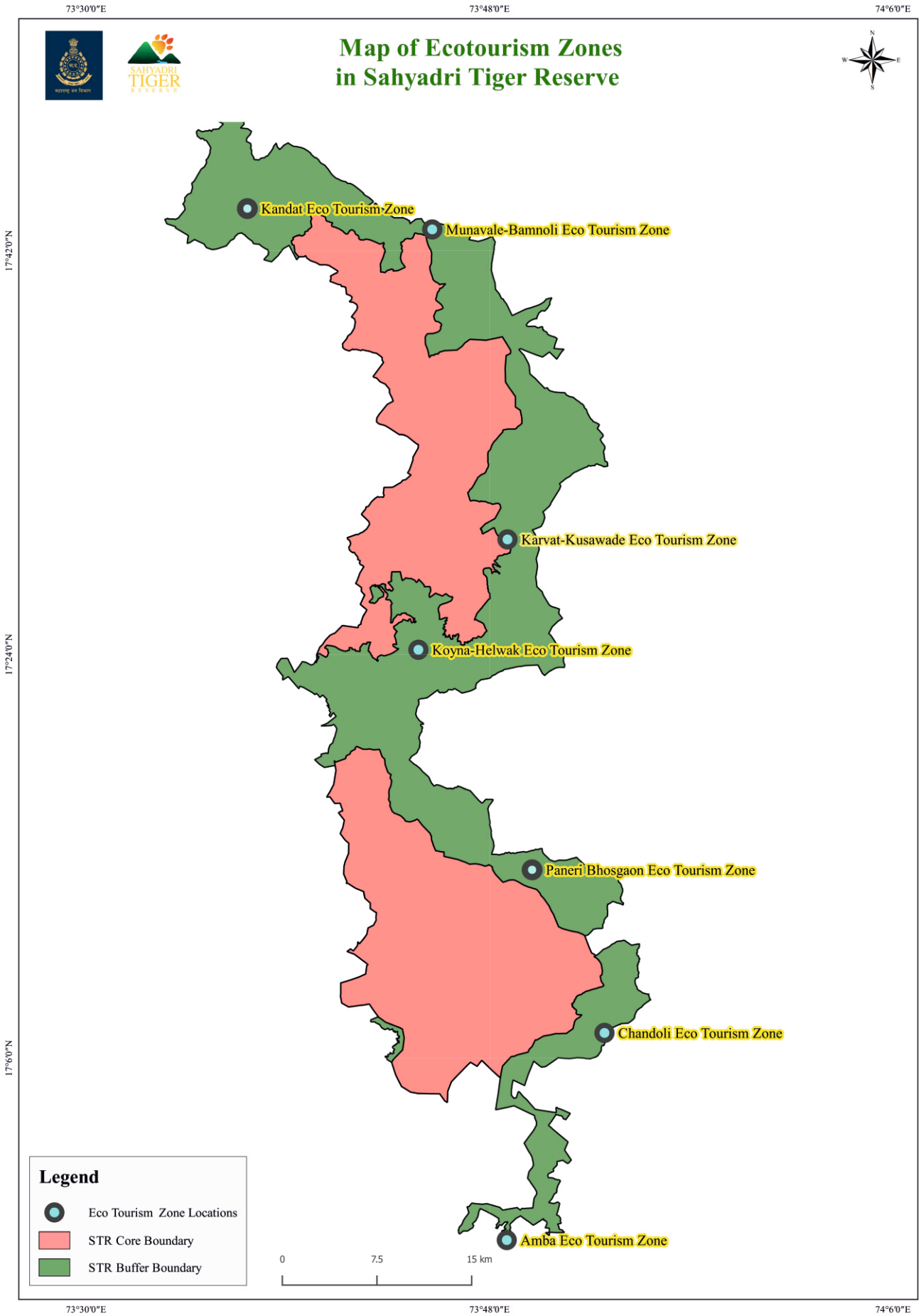
- पोस्टर्स, स्टीकर्स, घडी पत्रिका व पुस्तिका (Posters, Stickers, Folders, Books)
- फिरती निसर्ग प्रदर्शनी (Mobile Ex hibition)
- बसस्थानके, गावातील भिंती, बसथांबे, पिण्याच्या पाण्याच्या टाक्या रंगविणे. (Painting of Bus Sta nds, Wall s, Bus Stop s, Water Tank s)
- विविध स्पर्धाचे आयोजन व बक्षिस (Competition s & Reward s)
- शाळांच्या "चला सह्याद्री भ्रंमतीला" सह (Visits to STR)
- फोटोग्राफी, चित्रकला ,सिटी झन सायन्सचे (Photography, Painting Competition s, Citizen Science Activities, etc.)
- बोलकं झाड - (Talking Tree)
- मुख्य रस्त्यावर बोर्ड/ होर्डिग लावणे (Boards & Hoarding along All Roads)
- 3-D नकाशे (3 D Map)
- चित्रफिती बनविणे. (Short Flim/ Documentary)
- रेडिओ, टिव्ही जाहिराती (Advt. on Radio & TV)
- समाजमाध्यमांमध्ये प्रसिध्दी देणे. (Publicity in Social Media)

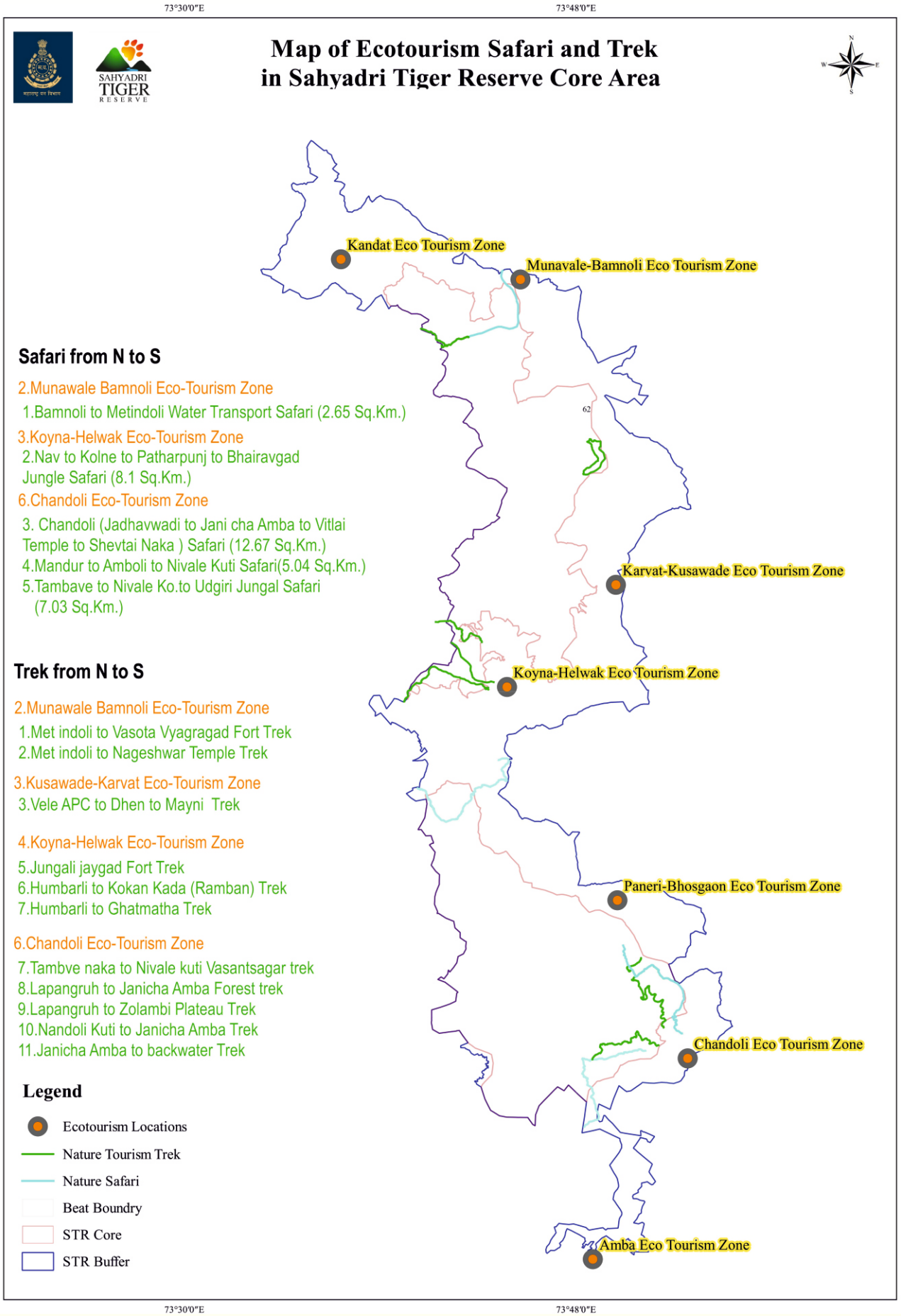

Map of Ecotourism Zones in Sahyadri Tiger Reserve
SAHYADRI TIGER RESERVE
73°30'0"E
73°48'0"E
74°6'0"E
17°42'0"N
17°24'0"N
17°6'0"N
Kandat Eco Tourism Zone
Munavale-Bamnoli Eco Tourism Zone
Karvat- Kusawade Ecotourism Zone
Koyna-Helwak Eco Tourism Zone
Paneri-Bhosgaon Eco Tourism Zone
Chandoli Eco Tourism Zone
Amba Eco Tourism Zone
Legend
Eco Tourism Zone Locations
Waterbody
Kandat ETZ
Munavale-Bamnoli ETZ
Karvat-Kusawade ETZ
Koyna-Helwak ETZ
Paneri-Bhosgaon ETZ
Chandoli ETZ
Amba ETZ
STR Buffer Boundary
0
7.5
15 km

सह्याद्री व्याघ्र राखीवचा प्रस्तावित आराखडा (सन 2023-24 ते 2032-33)

Map of Ecotourism Safari and Trek
in Sahyadri Tiger Reserve Buffer Area
SAHYADRI TIGER RESERVE
73°30'0"E
73°48'0"E
17°42'0"N
17°24'0"N
17°6'0"N
Trek from N to S
1.Kandat Eco-Tourism Zone
1.Uchat to Parvat Trek
2.Shindi to Chakdev -Valvan Trek
3.Shindi to Mahimandangad Fort Trek
4.Aklpe to Utteshwar Temple Trek
2.Munavale-Bamnoli Eco-Tourism Zone
5.Umbrewadi to Flower Plateau Trek
6.Katrewadi to injaini Devi Plateau Trek
3.Karvat-Kusawade Eco-Tourism Zone
7.Vele Plateau Cycle Trek
8.Vele to Kusavade Wind Mill Cycle trek
9.Karvat to Kathi Hills Cycle Trek
10.Karvat to Dategad Fort Trek
4.Koyna-Helwak Eco-Tourism Zone
11.Ozarde Waterfall Trek
12.Kemase To Dhankal APC to Bhirawgad Fort Trek
13.Dhankal Shiv Temple to Dhankal APC to Kemase
14.Mendheghar to Bhairvagad Fort Trek
6.Paneri-Bhosgaon Eco-Tourism Zone
15.Paneri Check post to Valmik Temple to Valmik Plateau Trek
16.Paneri Check post to Tulashi Lake Trek
17.Satar to Bhairi Temple to Zolambi Plateau Trek
18.Marathwadi Dam View Point Trek
19.Satar to Zolambi Plateau Trek
20.Kasani Majur Kuti to Shevtai Temple Trek
7.Amba Eco-Tourism Zone
21.Amba Ghat to Selfie Point Trek
22.Amba Ghat to Vishalgad Fort Trek
Safari from N to S
1.Kandat Eco-Tourism Zone
1.Dare to Mhalunge Safari
3.Karvat-Kusawade Eco-Tourism Zone
2.Karvat to Vele APC Vehicle Safari
4.Koyna-Helwak Eco-Tourism Zone
3.Koyna to Navja Safari
4.Rasati to Baje Safari
5.Kemase to Dhankal APC Jungle Safari
6.Valmik Temple to Pandhare Pani to Humbarne to Satar Bhairi Temple to Karle to Valmik Temple Forest Safari
7.Amba Eco-Tourism Zone
7.Amba Udgiri Safari
Legend
Ecotourism Locations
Nature Trek
Nature Safari
Beat Boundary
STR Core
STR Buffer
Kandat Eco Tourism Zone
Munavale-Bamnoli Eco Tourism Zone
Karvat-Kusawade Eco Tourism Zone
Koyna-Helwak Eco Tourism Zone
Paneri-Bhosgaon Eco Tourism Zone
Chandoli Eco Tourism Zone
Amba Eco Tourism Zone

Map of Ecotourism Safari and Trek
in Sahyadri Tiger Reserve Core Area
SAHYADRI TIGER RESERVE
73°30'0"E
73°48'0"E
17°42'0"N
17°24'0"N
17°6'0"N
Kandat Eco Tourism Zone
Munavale-Bamnoli Eco Tourism Zone
Karvat-Kusawade Eco Tourism Zone
Koyna-Helwak Eco Tourism Zone
Paneri-Bhosgaon Eco Tourism Zone
Chandoli Eco Tourism Zone
Amba Eco Tourism Zone
62
Safari from N to S
2.Munawale Bamnoli Eco-Tourism Zone
1.Bamnoli to Metindoli Water Transport Safari (2.65 Sq.Km.)
3.Koyna-Helwak Eco-Tourism Zone
2.Nav to Kolne to Patharpunj to Bhairavgad Jungle Safari (8.1 Sq.Km.)
6.Chandoli Eco-Tourism Zone
3. Chandoli (Jadhavwadi to Jani cha Amba to Vitlai Temple to Shevtai Naka) Safari (12.67 Sq.Km.)
4.Mandur to Amboli to Nivale Kuti Safari(5.04 Sq.Km.)
5.Tambave to Nivale Ko.to Udgiri Jungal Safari (7.03 Sq.Km.)
Trek from N to S
2.Munawale Bamnoli Eco-Tourism Zone
1.Met indoli to Vasota Vyagragad Fort Trek
2.Met indoli to Nageshwar Temple Trek
3.Kusawade-Karvat Eco-Tourism Zone
3.Vele APC to Dhen to Mayni Trek
4.Koyna-Helwak Eco-Tourism Zone
5.Jungali jaygad Fort Trek
6.Humbarli to Kokan Kada (Ramban) Trek
7.Humbarli to Ghatmatha Trek
6.Chandoli Eco-Tourism Zone
7.Tambve naka to Nivale kuti Vasantsagar trek
8.Lapangruh to Janicha Amba Forest trek
9.Lapangruh to Zolambi Plateau Trek
10.Nandoli Kuti to Janicha Amba Trek
11.Janicha Amba to backwater Trek
Legend
Ecotourism Locations
Nature Tourism Trek
Nature Safari
Beat Boundry
STR Core
STR Buffer

सह्याद्री व्याघ्र राखीव

प्रस्तावित निसर्ग पर्यटन आराखडा

झोन नुसार

सन 2023-24 ते 2032-33

निसर्ग पर्यटन झोन क्र.1 कांदाट, जिल्हा- सातारा

1. निसर्ग पर्यटन ठिकाणे

निसर्ग पर्यटन प्रकार	ठिकाण
• जंगल ट्रेकींग	पर्वत, चकदेव महिमंडणगड, निवळी-उतेश्वर
• निसर्ग पाऊलवाट	शिंदी-म्हाळुंगेवाडी, म्हांळुगे - धबधवा, वलवण-घाटमाथा
• दुर्गपर्यटन	महिमंडणगड, चकदेव, पर्वत
• मंदीर	चकदेव चौकेश्वर देवस्थान, पर्वत श्री जोम मल्लिकार्जुन देवस्थान
• देवराई	आरव, वलवण, आकल्पे
• इतर	चंद्रराव मोरे वाडा - कांदाट

2. निसर्ग पर्यटकांसाठी उपलब्ध सुविधा

• निसर्ग पायवाट	

3. निसर्ग पर्यटनासाठी प्रस्तावित सुविधा

• जंगल सफारी • तिकीट घर व माहिती केंद्र • तंबू युवागृह व उपहार गृह • निसर्ग शिक्षण व जनजागृती केंद्र • स्वच्छता गृह • स्थानिक कर्मचाऱ्यांसाठी निवास व्यवस्था • थ्रीडी मॅप व वन्यप्राण्यांचे पुतळे बसविणे. • निसर्ग मार्गदर्शक • माहिती फलक	• पिण्याचे स्वच्छ पाणी • आकर्षक सायकल ट्रेल • स्मरणिका वस्तु विक्री केंद्र • निसर्ग ग्रंथालय • सफारी वाहने • होम स्टे • पर्यटकांसाठी अभ्यागत कक्ष • पर्यटकांसाठी बेंचेस

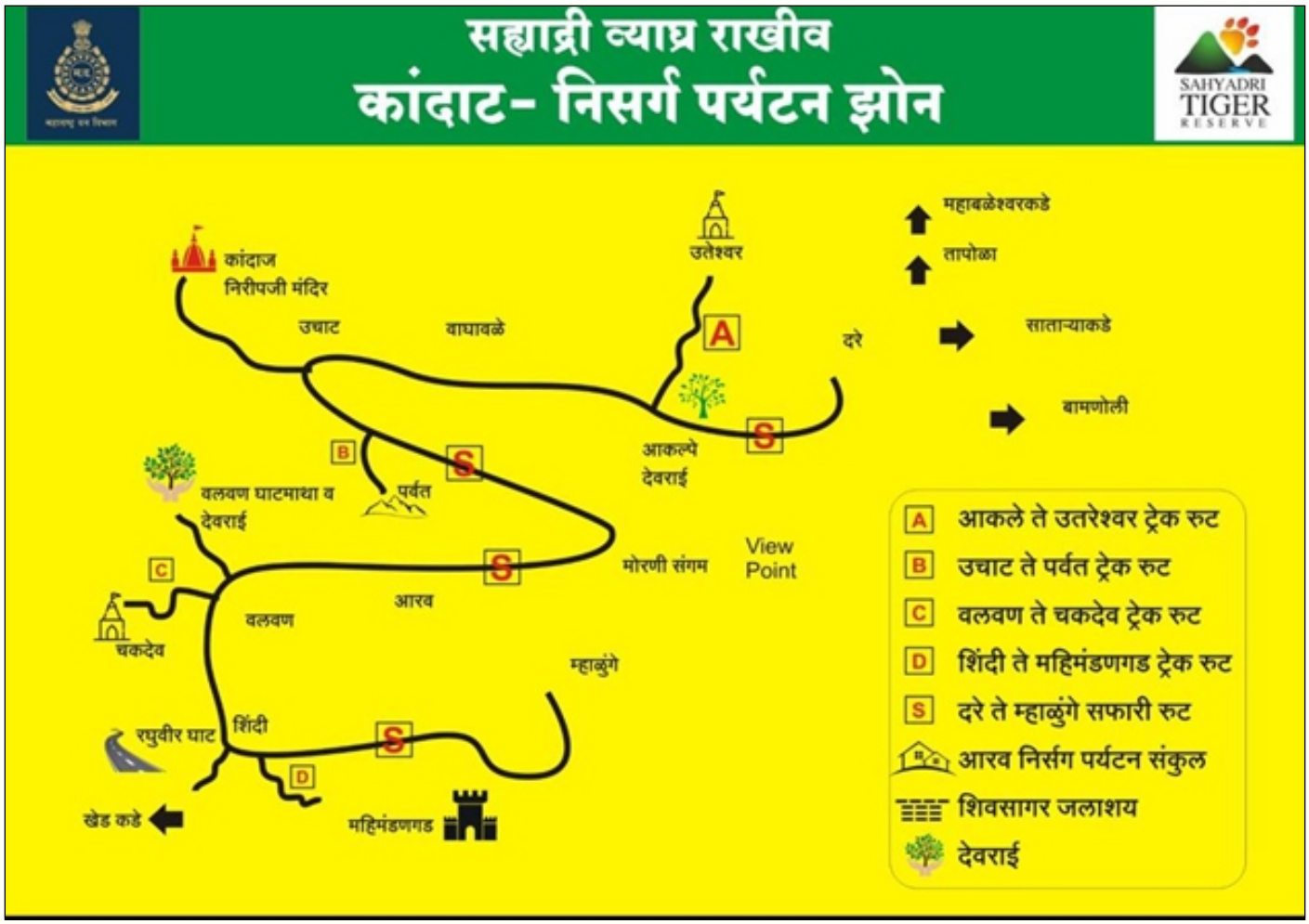
4. निसर्ग पर्यटनासाठी प्रस्तावित उपक्रम

• जंगल सफारी • नेक्टर फेस्टिवल • बर्ड काउंट कार्यक्रम • इको मेडीटेशन • Community Nature Conservancy • पक्षी निरिक्षण कार्यक्रम • फुलपाखरू निरिक्षण कार्यक्रम	• जलपर्यटन • निसर्गानुभव कार्यक्रम • छायाचित्रकांसाठी स्पर्धा • निसर्ग शिक्षण शिबीर • सायकलींग सुविधा • साहसी पर्यटनबर्ड काउंट कार्यक्रम • इको मेडीटेशन • सहयाद्री निसर्ग उत्सव

कांदाट निसर्ग पर्यटन झोन क्रमांक 1				
अ) निसर्ग पर्यटन संकुलातील सुविधा व उ पक्रम यांची कामे				
अ.क्र	**प्रस्तावित कामे / उपक्रम**	**संख्या**	**अंदाजीत रक्कम (रु. लक्ष)**	**शेरा**
1	निसर्ग ध्यान व्यवस्था	1	5.00	
2	साहसी खेळ सुविधा निर्माण करणे	1	70.00	
3	तिकीट घर व स्मरणिका विक्री केंद्र उभारण`	1	25.00	
4	स्वच्छता गृह उभारणे	1	20.00	
5	खुले निसर्ग शिक्षण केंद्र उभारणे (माहिती फलक उभारणे,बैठकव्यवस्था) आरव	1	20.00	
6	आरव निसर्ग परिचय संकुल येथे खुले प्रेक्षागृह व बैठक व्यवस्था करणे	1	10.00	
7	आरव देवराई येथे निसर्ग पाऊलवाट तयार करणे व बोर्ड बसविणे	1	10.00	
8	तंबू निवास व्यवस्था (Executive Tents)	10	25.00	
9	फ्लोटिंग जेट्टी तयार करणे	1	50.00	
10	पर्यटन संकुलाकरीता सोलर लाईट सुविधा करणे	1	30.00	
11	निसर्ग पर्यटन संकुलनामध्ये निसर्ग निर्वचन केंद्राकरीता 3D Hologram,Interactive Touch Screen Experience,VR	1	30.00	
12	पर्यटकांकरीता पिण्याच्या पाण्याची सोय करणे	1	3.00	
13	निसर्ग थांबे - आरव संकुल, महिमंडणगड, चकदेव, उत्तेश्वर, पर्वत	11	10.00	
14	म्हाळुंगे येथे निसर्ग ध्यान केंद्र उभारणे	1	5.00	
15	शिंदी ते महिमंडणगड, वळवण ते चकदेव, उचाट ते पर्वत, आकल्पे ते उत्तेश्वर ट्रेक बळकटीकरण, माहिती फलक इ सुविधा करणे	4	10.00	
16	पर्यटकांकरीता निर्सगाशी समरस होणारी लाकडी आसन व्यवस्था तयार करणे	54	5.00	
17	पर्यटकांसाठी सेल्फी पॉईंट करणे	1	1.00	
	एकूण		**329.00**	
ब) निसर्ग पर्यटन स्थळी / इतर ठिकाणी करावयाच्या सुविधा व उपक्रम				
18	शिंदी म्हाळुंगे सफारी रूटचे बळकटीकरणे करणे	1	150.00	
19	सफारीकरीता वाहन खरेदी करणे	5	75.00	
20	पर्यटकांसाठी सेल्फी पॉईंट करणे	4	6.43	
21	निसर्ग पर्यटनस्थळी लाकडी प्रवेशव्दार तयार करणे	8	20.00	
22	निरीक्षण मनोरा तयार करणे वलवण घाट माथा	1	8.00	
23	निसर्ग पय्रटन स्थळी लाकडी निसर्ग थांबे उभारणे	5	5.00	
	एकूण		**264.43**	
क) निसर्ग पर्यटन वाढीस पुरक उपक्रम व कामे				
अ.क्र.	**तपशील**		**रक्कम रूपये लक्ष**	**शेरा**

24	निसर्ग पर्यटन प्रचार प्रसिध्दी व जनजागतीकरीता मुख्य रस्त्यावर मोठ्या आकाराचे बोर्ड/ होर्डि ग लावणे	4	8.82	
25	निसर्ग पर्यटन स्थळी प्रचार प्रसिध्दी व जनजागतीकरीता लहान आकाराचे बोर्ड लावणे	115	30.00	
26	फिरती निसर्ग प्रदर्शनी तयार करणे	-	5.00	
27	निसर्ग प्रर्यटन स्थळी 3 -D नकाशे बनविणे	1	3.00	
28	जनजागृती करीता पोस्टर्स स्टीकर्स घडी पत्रिका व पुस्तिका बनविणे	-	5.00	
29	निसर्ग खेळ तयार करणे	-	2.00	
30	जनजागृती करीता बसस्थानके व गावातील भिंती बसथांबे पिण्याच्या पाण्याच्या टाक्या इत्यादी रंगविणे	-	15.00	
31	बफर क्षेत्रातील शाळांच्या " **चला सह्याद्री भ्रंमतीला**" सहली आयोजित करणे	-	5.00	
32	निसर्ग संवर्धन व जनजागृतीपर चित्रफित / Short Flim/ Documentary तयार करणे	-	15.00	
33	निसर्ग पर्यटन संकुलाकरीता प्रोजेक्टर,स्क्रीन,स्पीकर,कॅमेरा खरेदी करणे	-	1.00	
34	निसर्ग जनजागृती करीता विविध स्पर्धाचे आयोजन करणे व त्याकरीता बक्षिसे ठेवणे	-	10.00	
35	निसर्ग पर्यटन प्रच ार प्रसिध्दी करीता फोटोग्राफी चित्रकला तसेच सिटी इ ान सायन्सचे कार्यक्रम व स्पर्धा घेणे		10.00	
36	टॉकिंग ट्री व क्यूआर कोड व्दारे झाडांची माहिती	-	0.50	
	एकूण		110.32	

गोषवारा			
अ.क्र.	**तपशील**	**रक्कम रूपये लक्ष**	**शेरा**
1	अ) निसर्ग पर्यटन संकुलातील सुविधा व उपक्रम यांची कामे	329.00	
2	ब) निसर्ग पर्यटन स्थळी / इतर ठिकाणी करावयाच्या सुविधा व उपक्रम	264.43	
3	क) निसर्ग पर्यटन वाढीस पुरक उप ाक्रम व कामे	110.32	
	एकूण एकंदर	703.75	

ढेबेवाडी वनपरिक्षेत्र सडा

निसर्ग पर्यटन झोन क्र.2 - मुनावळे - बामणोली , जिल्हा- सातारा

1.निसर्ग पर्यटन ठिकाणे.

निसर्ग पर्यटन प्रकार	ठिकाणे
• जंगल ट्रेकींग	मुनावळे- उंबरीवाडी, कात्रेवाडी- कारगाव
• जंगल सफारी	केळवली-सांडवली, वेळे - चाळकेवाडी
• निसर्ग पाऊलवाटा	आंबवडे- कात्रेवाडी, कात्रेवाडी-पिसाडी-कारगाव, उंबरी - पुष्पपठार , मुनावळे-उंबरीवाडी, कात्रेवाडी-कारगाव
• धबधबा	मुनावळे, उंबरीवाडी धबधबा
• जलपर्यटन	बामणोली, शेंबडी, मुनावळे, तापोळा
• दुर्गपर्यटन	वासोटा
• निरीक्षण मनोरा	कात्रेवाडी
• मंदीर	शेंबडी मठ
• देवराई	उंबरीवाडी

2 निसर्ग पर्यटकांसाठी उपलब्ध सुविधा.

• बोटिंग • ट्रेकिंग • धबधबे • जलक्रिडा - तापोळा • पॅडल बोट • बामणोली निसर्ग पर्यटन संकुल	• निसर्ग पर्यटन संकुल आंबवडे • कात्रेवाडी निरीक्षण मनोरा • स्वच्छता गृह मेटइंदोली • मेट इंदोली माहिती केंद्र • बामणोली स्मरणिका वस्त विक्री केंद्र

3. निसर्ग पर्यटनासाठी प्रस्तावित सुविधा

• निसर्ग निर्वचन केंद्र • तिकीट घर व माहिती केंद्र • मुलांसाठी साहसी खेळ • तंबू युवागृह व उपहार गृह • निसर्ग शिक्षण व जनजागृती केंद्र • पार्किंगा क्षेत्र • पिण्याचे स्वच्छ पाणी • प्लोटिंग जेट्टी	• निसर्ग ग्रंथालय • वन्यप्राण्यांचे पुतळे बसविणे • सफारी वाहने • होम स्टे • पर्यटकांसाठी अभ्यास कक्ष • पर्यटकांसाठी बेचेंस • निसर्ग मार्गदर्शक

4. निसर्ग पर्यटनासाठी प्रस्तावित उपक्रम

• जंगल सफारी • जंगल ट्रेकिंग • सायकल सफारी / सडा / विंड मिल सफारी • निसर्ग पाऊलवाट • पक्षी निरिक्षण कार्यक्रम • फुलपाखरू निरिक्षण कार्यक्रम • सहयाद्री निसर्ग उत्सव • निसर्ग खेळ • सह्याद्री निसर्ग उत्सव	• जलपर्यटन • निसर्गानुभव कार्यक्रम • छायाचित्रकांसाठी स्पर्धा • निसर्ग शिक्षण शिबीर • साहसी पर्यटन • इको मेडीटेशन • विद्यार्थ्यांसाठी वैज्ञानिक सहली

मुनावळे - बामणोली निसर्ग पर्यटन झोन क्रमांक 2

अ) निसर्ग पर्यटन संकुलातील सुविधा व उपक्रम यांची कामे

अ.क्र.	प्रस्तावित कामे / उपक्रम	संख्या	अंदाजीत रक्कम (रु. लक्ष)	शेरा
1	मेट इंदोली निसर्ग निर्वचन केंद्र दुरूस्ती व इतर आवश्यक सोयीसुविधा करणे	1	3.84	
2	मेट इंदोली निसर्ग निर्वचन केंद्र येथे महिती फलक व इतर आवश्यक सोयीसुविधा करणे		15.46	
3	कारगाव - कात्रेवाडी, मेट इंदोली संकुल, उंबरी - पुष्प पठार निसर्ग पाऊलवाट दुरूस्ती, माहिती फलक इ सुविधा करणे	1	10.00	
4	मेट इंदोली वुड हॉऊस दुरूस्ती	1	5.48	
5	निसर्ग पर्यटन संकुल येथे पर्यटकांकरीता पिण्याच्या पाण्याची व्यवस्था करणे	-	15.00	
6	निसर्ग विषयक माहिती साहित्य खरेदी करणे	-	10.00	
7	मेट इंदोली येथील प्रतिक्षागृह दुरूस्ती	1	0.91	
8	मेट इंदोली येथील टेंट कट्यांची दुरूस्ती	1	0.97	
9	मेट इंदोली संकुल Landscape सुशोभिकरण करणे		10.00	
10	बामणोली येथील गोडाऊन अद्यावत करून प्रेक्षागृह तयार करणे	1	50.00	
11	निसर्ग पर्यटन संकुलनामध्ये गोडऊन मध्ये निसर्ग निर्वचन केंद्राकरीता Virtual Reality,Augmented Reality,3D Hologram,Interactive Experience,Digital Aquariam इत्यादी	1	120.00	
12	साहसी खेळ सुविधा तयार करणे मुनावळे	1	40.00	
13	मुनावळे धबधबा येथे पर्यटन विषयक कामे करणे (सुरक्षा रेलिंग, पायवाट दुरूस्ती, लाकडी कमान, पॅगोडा, तिकीट गृह इ.)	1	15.00	

14	मेट इंदोली येथे बोट धक्का ते ट्रेकींग पर्यंत जांभा चिरा Kerb लावून पायवाट तयार करणे	1	7.42	
15	पर्यटकांकरीता महिला व पुरूष प्रसाधनगृह उभारणे	6	10.00	
16	निसर्ग पद्मटन संकुलामध्ये वन्यप्राण्यांचे पुतळे बसविणे		30.00	
	एकूण		**344.08**	
ब) निसर्ग पर्यटन स्थळी / इतर ठिकाणी क रावयाच्या सुविधा व उपक्रम				
17	मुनावळे EDC करीता तंबु निवास व्यवस्था करणे (Executive Tents)	10	25.00	
18	विविध ट्रेक रूट वर व निसर्ग पाऊलवाटेवर लाकडी निसर्ग थांबे बनविणे (12)	12	25.00	
19	उंबरी - पुष्प पठार, वासोटा ट्रेक/पाऊलवाट दुरूस्ती व माहिती फलक करणे	2	15.00	
20	विविध पर्यटन स्थळी लाकडी प्रवेशव्दार उभारणे	5	25.00	
21	विविध ट्रेक रूट वर व निसर्ग पाऊलवाटेवर पर्यटकांकरीता आस न व्यवस्था करणे (वासोटा, उंबरी - पुष्प पठार, कात्रेवाडी - कारगाव)		15.00	
22	वासोटा किल्यावरती पर्यटकांकरीता पिण्याच्या पाण्याची व्यवस्था करणे	1	10.00	
23	अंबवडे, कारगाव येथे निसर्ग ध्यान सुविधा विकसीत करणे	2	5.00	
24	विविध पर्यटन स्थळी मोक्याच्या ठिकाणी सेल्फी पॉईंट विकसीत करणे	5	6.37	
25	बामणोली कारगाव सफारी रूटचे बळकटीकरण करणे	1	10.00	
26	निरीक्षण मनोरा तयार करणे	2	14.24	
27	बामणोली स्मरणिका विक्री केंद्र दुरूस्ती व इतर आवश्यक सोयीसुविधा करणे	1	2.00	
28	माहितीफलक,नकाशे व दिशादर्शक फलक लावणे	50	25.00	
29	मुनावळे व कात्रेवाडी पर्यटनस्थळी तिकीटघर व इतर आवश्यक सोयीसुविधा करणे	1	10.00	
	एकूण		**187.61**	
क) निसर्ग पर्यटन वाढीस पुरक उपक्रम व कामे				
30	जनजागृती करीता पोस्टर्स स्टीकर्स घडी पत्रिका व पुस्तिका बनविणे	-	5.00	
31	निसर्ग खेळ तयार करणे	-	2.00	
32	फिरती निसर्ग प्रदर्शनी तयार करणे	-	5.00	
33	जनजागृती करीता बसस्थानके व गावातील भिंती, बसथांबे, पिण्याच्या पाण्याच्या टाक्या इत्यादी रंगविणे	-	15.00	
34	निसर्ग जनजागृती करीता विविध स्पर्धाचे आयोजन करणे व त्याकरीता बक्षिसे ठेवणे	-	10.00	
35	बफर क्षेत्रातील शाळांच्या "**चला सह्याद्री भ्रंमतीला**" सहली आयोजित करणे	-	5.00	
36	निसर्ग पर्यटन प्रचार प्रसिध्दी करीता फोटोग्राफी चित्रकला तसेच सिटीझन सायन्सचे कार्यक्रम व स्पर्धा घेणे	-	5.00	
37	टॉकिंग ट्री व क्यूआर कोड व्दारे झाडांची माहिती	-	0.50	
38	निसर्ग प्रर्यटन स्थळी 3-D नकाशे बनविणे	1	3.00	
39	निसर्ग संवर्धन व जनजागृतीपर चित्रफित / Short Flim/ Documentary तयार करणे	-	15.00	
	एकूण		**65.50**	

गोषवारा				
अ.क्र.	तपशील		रक्कम रूपये लक्ष	शेरा
1	अ) निसर्ग पर्यटन संकुलातील सुविधा व उपक्रम यांची कामे		344.08	
2	ब) निसर्ग पर्यटन		187.61	
3	क) निसर्ग पर्यटन वाढीस पुरक उपक्रम व कामे		65.50	
	एकूण एकंदर		**597.19**	

निसर्ग पर्यटन झोन क्र.3 कारवट - कुसवडे, जिल्हा- सातारा

1. निसर्ग पर्यटन ठिकाणे

निसर्ग पर्यटन प्रकार	ठिकाणे
• सफारी	कारवट ते वेळे
• जंगल ट्रेकींग	कारवट संरक्षण कुटी ते घेरा दातेगड, वेळे संरक्षण कुटी ते ढेण ते मायणी, वेळे संरक्षण कुटी ते ढेण ते तळदेव
• सायकल सफारी	वेळे ते चाळकेवाडी ते वेळे, वेळे ते कुसवडे विंड मिल ते वेळे, कारवट ते काठी ते कारवट
• धबधबा	धारेश्वर,कुसवडे उलटा धबधबा, सांडवली, धुईलवाडी,मिसाळवाडी, सडावाघापूर,जाधववाडी धबधब ा,तांमकणे (नाथाची पाग),घाणबी
• दुर्गपर्यटन	श्रीसुंदरगड /दातेगड, गुणवंतगड (मोरगिरी)
• सडा	कारवट सडा ढेण -मरड पुष्प पठार, वनकुसवडे सडा,चाळकेवाडी
• मंदीर	भैरवनाथ मंदीर टोळेवाडी,पव ानाई मंदीर कारवट,धारेश्वर -दिवशी,सिध्दनाथ मंदीर, नाथाची पाग मंदीर
• देवराई	भैरवबन देवराई भारसाखळे,इंजाई देवराई - आंबवणे
• व्हयु पॉईंट	नेकलेस पॉंईट (के -टू),- काठी,शिवसागर दर्शन - काठी टेक, सनसेट पॉंईट वेळे, विंड मिल पॉंईट कुसवडे
• गुहा	कारवट, काठी अवसरी,
• लेणी	तामकणे लेणी तामकणेगाव
• इतर	इलेफंट इलुजन पॉंईट -कारवट सडा,चांदघळ - काठी, जोगळेकर विंडी कृषी पर्यट न, कोयना बॅकवॉटर कृषी पर्यटन काठी, जाधवराव कृषी पर्यटन काठी, विंडी हिल्स काठी कृषी पर्यटन
• निसर्ग पर्यटन संकुल	बालोद्यान,साहसी खेळ, निरीक्षण मनोरा,पॅगोडा, मचाण

2. निसर्ग पर्यटनासाठी प्रस्तावित सुविधा

- निसार्ग निर्वाचान केंद्र
- तिकीट घर वा माहिती केंद्र
- स्मरणिका वस्तूचे विकी केंद्र
- मुलांसाठी खोळाचे क्षेत्र
- मुलांसाठी साहसी खोळ
- तांबू युवागृह वा उपहार गृह
- निसार्ग शिक्षाण ब्याख्याती केंद्र
- स्वाच्छता गृह
- पार्किंग क्षेत्र
- माहिती फलाक
- पिण्याचे स्वाच्छ पाणी
- निसार्ग मार्गदर्शक वाढविणे
- फुलपाखारू उद्यान
- खुले प्रेक्षागृह
- आकर्षक सायकला ट्रेला
- आकर्षक प्रवेशव्दार
- निसार्ग पायवाट वा निसर्ग मनो
- निसार्ग ग्रंथालय
- स्थानिक कर्मचाऱ्यांसाठी निवासा व्यवास्था
- थ्रीडी मॅप वा वान्यप्राण्यांचो पुतळे बसाविणे
- निसार्ग मार्गदर्शकाकरिता कक्षा
- पर्यटकांसाठी अभ्यागत कक्षा
- पर्यटकांसाठी बेंचोंस

3. निसर्ग पर्यटनासाठी प्रस्तावित उपक्रम

• निसर्ग पाऊलवाटा (Nature Trail) • जंगल ट्रेकिंग • धबधब्यांना भेटी देणे • जंगल सफारी • पक्षी निनिक्षण कार्यक्रम • फुलपाखरू निरिक्षण कार्यक्रम • सहयाद्री निसर्ग उत्सव • विद्यार्थ्यांसाठी ौज्ञानिक सहली • निसर्ग खेळ • Community Nature Conservancy	• बफर क्षेत्रात कृषी पर्यटन • नेक्टर फेस्टिवल • बर्ड काउंट कार्यक्रम • इको मेडीटेशन • जलपर्यटन • निसर्गानुभव कार्यक्रम • छायाचित्रकांसाठी स्पर्धा • निसर्ग शिक्षण िशबीर • सायकलींग सुविधा • साहसी पर्यटन

कुसवडे कारवट निसर्ग पर्यटन झोन क्रमांक 3				
अ) निसर्ग पर्यटन संकुलातील सुविधा व उपक्रम				
अ.क्र.	**प्रस्तावित कामे / उपक्रम**	**संख्या**	**अंदाजीत रक्कम (रु. लक्ष)**	**शेरा**
1	खुले निसर्ग शिक्षण केंद्र	1	10.00	
2	निसर्ग पाऊलवाट तयार करणे (कारवट निसर्ग पदभ्रमंती मार्ग)	1	2.70	
3	पर्यटकांकरीता आसनव्यवस्था तयार करणे	30	2.00	
4	निसर्ग पर्यटन संकुल येथे पर्यटकांकरी ता पॅगोडा उभारणे	1	4.00	
5	पिण्याचे पाण्याची व्यवस्था करणे	1	2.00	
6	निसर्ग पर्यटन संकुलामध्ये कारवट संरक्षण कुटीवर संरक्षण कर्मचाऱ्यांना प्रसाधनगृहाची व्यवस्था करणे	1	9.97	
7	निसर्ग पर्यटन सं कुलामध्ये प्रचार प्रसिध्दी, दिशा दर्शक होर्डिंग व माहिती फलक उभारणे	20	8.00	
8	तात्पुरत्या स्वरूपाचे तिकीट घर उभारणे	1	5.00	
9	तात्पुरत्या स्वरूपाचे सोव्हिनियर शॉप उभारणे	1	8.00	
10	निसर्ग ट्रेकरूट वर लाकडी प्रवेशव्दारे उभारणे	1	5.00	
11	लाकडी मचाण बांधणे	3	5.00	

12	तंबु निवास व्यवस्था	10	20.00	
13	पर्यटकांकरीता तात्पुरत्या स्वरूपाची बैठक व्यवस्था करणे	1	2.00	
14	वन वणवा निरीक्षण मनो रा तयार करणे	1	6.89	
15	लहान मुलांसाठी खेळाचे साहित्य खरेदी करणे व बालोद्यान उभारणे	1	10.00	
16	विद्यार्थासाठी निसर्ग खेळ / साहसी खेळ उपक्रम राबविणे	1	10.00	
17	पर्यटन संकुल येथे सौर दिवे ०ा पथदिवे बसविणे	19	5.00	
18	निसर्ग पर्यटन संकुलाकरीता सोलार लाईट सिस्टीम बसविणे	1	30.00	
19	पर्यटन संकुल येथे सीसीटिव्ही यंत्रणा बसविणे	1	6.00	
20	सडा सफारी करीता सफारी वाहन खरेदी कर णे	4	52.00	
21	बॅरीयरसह प्रवेशव्दार उभारणे	1	9.90	
	एकूण		**213.46**	
ब) निसर्ग पर्यटन स्थळी / इतर ठिकाणी करावयाच्या सुविधा व उपक्रम				
22	ट्रेक रूट व पर्यटन स्थळावर आवश्यक ठिकाणी निसर्ग थांबे उ भारणे	2	4.00	
23	निसर्ग ध्यानासाठी आवश्यक सुविधा करणे	2	5.00	
24	पर्यटकांसाठी सेल्फी पॉईंट तयार करणे	3	3.50	
	एकूण		**12.50**	

क) निसर्ग पर्यटन वाढीस पुरक उपक्रम व कामे				
25	निसर्ग पर्यटन प्रचार प्रसिध्दी व जनजागतीकरीता मुख्य रस्त्यावर छोट्या आकाराचे बोर्ड/ होर्डिग लावणे	5	3.40	
26	निसर्ग पर्यटन प्रचार प्रसिध्दी व जनजागतीकरीता मुख्य रस्त्यावर मोठ्या आकाराचे बोर्ड/ होर्डिग लावण ो	2	5.87	
27	विद्यार्थासाठी निसर्ग खेळ तयार करणे	-	2.00	
28	जनजागृती करीता पोस्टर्स स्टीकर्स घडी पत्रिका व पुस्तिका बनविणे	-	10.00	
29	फिरती निसर्ग प्रदर्शनी तयार करणे	-	3.00	
30	निसर्ग जनजा गृती करीता विविध स्पर्धाचे आयोजन करणे व त्याकरीता बक्षिसे ठेवणे	-	5.00	
31	बफर क्षेत्रातील शाळांच्या " **चला सह्याद्री भ्रंमतीला**" सहली आयोजित करणे	-	5.00	
32	टॉकिंग ट्री व क्यूआर कोड व्दारे झाडांची माहिती	-	0.50	
33	निसर्ग संवर्धन व जनजागृतीपर चित्रफित / Short Flim/ Documentary तयार करणे	-	15.00	
34	निसर्ग पर्यटन संकुलाकरीता प्रोजेक्टर,स्क्रीन,स्पीकर,कॅमेरा खरेदी करणे		5.00	
35	निसर्ग पर्यटन प्रचार प्रसिध्दी करीता फोटोग्राफी चित्रकला सिटी झन सायन्स कार्यक्रम राबविणे	-	10.00	
36	सडा व पवनचक्की सफारी करीता सायकल खरेदी करणे	20	5.00	
37	जनजागृती करीता बसस्थानके व गावातील भि ंती, बसथांबे, पिण्याच्या पाण्याच्या टाक्या इत्यादी रंगविणे	-	10.00	
38	गावातील व इतर रस्त्यावर दिशा दर्शक व जनजागृतीचे फलक लावणे	50	15.12	

	एकूण		94.89	

गोषवारा				
अ.क्र.	**तपशील**		**रक्कम रूपये लक्ष**	**शेरा**
1	अ) निसर्ग पर्यटन संकुलातील सुविधा व उपक्रम यांची कामे		213.46	
2	ब) निसर्ग पर्यटन स्थळी / इतर ठिकाणी करावयाच्या सुविधा व उपक्रम		12.50	
3	क) निसर्ग पर्यटन वाढीस पुरक उपक्र म व कामे		94.89	
	एकूण एकंदर		320.85	

निसर्ग पर्यटन झोन क्र.4 - कोयना - हेळवाक, जिल्हा- सातारा

1. निसर्ग पर्यटन ठिकाणे

निसर्ग पर्यटन प्रकार	ठिकाणे
• जंगल ट्रेकींग	जंगली जयगड, घाट माथा केमसे, घाटमाथा - तोरणे, नेचल -भैरवगड, केमसे घाटमाथा - रासाटी संरक्षण कुटी
• जंगल सफारी	रासाटी पर्यटन संकुल -नाव-भैरवगड-रासाटी, रासाटी पर्यटन संकुलन -नवजा वॉच टॉवर -रासाटी, रासाटी पर्यटन संकुल -तोरणे -रासाटी, रासाटी पर्यटन संकुल -नवजा-रासाटी, रासाटी पर्यटन संकुल -पाझर तलाव-रासाटी, रासाटी पर्यटन संकुल -गाढवखोप-बाजे -रासाटी,
• निसर्ग पाऊलवाट	रामबाण, रासाटी संशोधन नर्सरी
• धबधबा	ओझर्डे, गाढवराई, कोंढावळे, रामघळ, हुंबरली
• दुर्गपर्यटन	भैरवगड, जंगली जयगड
• सडा	घाटमाथा
• निरीक्षण मनोरा	नवजा
• मंदीर	बोपोली येथील पांडव कालीन अंबामाताचे मंदीर, स्वयंभू शिवमंदीर ढाणकल, नेचल दत्तधाम
• व्हयु पॉईंट	ओझर व्हॅली व्ह्यु पॉईंट, सनसेट पॉईंट घाटमाथा, हुंबरळी व्ह्यु पॉईंट , काठी
• गुहा	रामघळ, केमसे
• इतर	कोयना धरण शिवसागर जलाशय, नेहरू पार्क, डिचोली गार्डन, रासाटी पर्यटन संकुल, रासाटी कुटी (गव्याचे रान)

2 निसर्ग पर्यटकांसाठी उपलब्ध सुविधा

• निसर्ग पर्यटन संकुल - रासाटी	• माहिती फलक
• निरीक्षण मनोरे	• तिकिटगृह
• निसर्ग पायवाट	• होमस्टे
• जंगल ट्रेकिंग	• निसर्ग मार्गदर्शक -20
• खाजगी रिसॉर्ट	• सफारी बस -02

3. निसर्ग पर्यटनासाठी प्रस्तावित सुविधा

• निसर्ग निर्वचन केंद्र • तिकीट घर व माहिती केंद्र • स्मरणिका वस्तूचे विक्री केंद्र • मुलांसाठी खेळाचे क्षेत्र • मुलांसाठी साहसी खेळ • तंबू युवागृह व उपहार गृह • निसर्ग शिक्षण व जनजागृती केंद्र • स्वच्छता गृह • पार्किंग क्षेत्र • माहिती फलक • पिण्याचे स्वच्छ पाणी • निसर्ग मार्गदर्शक वा ढविणे	• फुलपाखरू उद्यान • खुले प्रेक्षागृह • आकर्षक सायकल ट्रेल • आकर्षक प्रवेशव्दार • निसर्ग पायवाट व निसर्ग मनोरा • निसर्ग ग्रंथालय • स्थानिक कर्मचाऱ्यांसाठी निवास व्यवस्था • थ्रीडी मॅप व वन्यप्राण्यांचे पुत ळे बसविणे • निसर्ग मार्गदर्शकाकरिता कक्ष • पर्यटकांसाठी अभ्यागत कक्ष • पर्यटकांसाठी बेंचेस

4. निसर्ग पर्यटनासाठी प्रस्तावित उपक्रम

• निसर्ग पाऊलवाटा (Nature Trail) • जंगल ट्रेकिंग • धबधब्यांना भेटी देणे • जंगल सफारी • पक्षी निनिक्षण कार्यक्रम • फुलपाखरू निरिक्षण कार्यक्रम • सहयाद्री निसर्ग उत्सव • विद्यार्थ्यांसाठी वै ज्ञानिक सहली • निसर्ग खेळ • Community Nature Conservancy	• बफर क्षेत्रात कृषी पर्यटन • नेक्टर फेस्टिवल • बर्ड काउंट कार्यक्रम • इको मेडीटेशन • जलपर्यटन • निसर्गानुभव कार्यक्रम • छायाचित्रकांसाठी स्पर्धा • निसर्ग शिक्षण शिबीर • सायकलींग सुविधा • साहसी पर्यटन

कोयना,हेळवाक निसर्ग पर्यटन झोन - 4				
अ) निसर्ग पर्यटन संकुलातील सुविधा व उपक्रम यांची कामे - रासाटी				
अ.क्र.	प्रस्तावित कामे / उपक्रम	संख्या	अंदाजीत रक्कम (रु. लक्ष)	शेरा
1	निसर्ग संगीत अनुभुती कक्ष उभारणे व साहित्य खरेदी करणे - रासाटी	1	15.00	
2	व्याघ्र प्रकल्पाचा त्रिमितीय नकाशा तयार करणे - रासाटी	1	10.00	
3	निसर्ग पर्यटकाकरिता निरिक्षण मनोरे, झाडावरील मचाणे उभारणे - रासाटी	2	10.00	
4	निसर्ग पर्यटनाकरिता पॅगोडा	1	9.86	
5	वन्यजीव संवर्धन संदेश देणारे सेल्फी पॉईट तयार करणे - रासाटी	5	5.72	
6	अस्तित्वातील प्रवेशव्दारांचे सुशोभिकरण करणे - रासाटी	1	5.00	
7	निसर्ग पर्यटन संकुलामध्ये बांबू पॅगोडा तयार करणे	2	5.00	
8	तिकिट गृह इमारत विशेष दुरुस्ती करणे व साहित्य खरेदी - रासाटी	1	5.00	
9	निसर्ग पर्यटकाकरिता स्वच्छ पिण्याच्या पाण्याची सोय करणे - रासाटी	1	5.00	
10	निसर्ग पर्यटकांकरिता आसन व्यवस्था उभारण े उदा. बेंचेस - रासाटी	25	5.00	
11	निसर्ग शिक्षणाकरिता फुलपाखरु उद्यान, बांबु उद्यान, औषधी वनस्पतींचे उद्यान, आमरी उद्यान,चरक उद्यान,पाम उद्यान, RET वनस्पती उद्यान, निवडुंग उद्यान, तृण उद्यान,इ. संकल्पना आधारित वि िविध उद्याने विकसीत करणे - रासाटी	एकूण 9 उद्यान	135.50	
12	प्लॅस्टिक कचरा निर्मुलन सुविधा करणे - रासाटी	1	10.000	
13	निसर्ग पर्यटन संकुलनामध्ये सोलर सिस्टीम बसविणे	1	30.00	
14	क्षेत्रिय कर्मचाऱ्यांच्या निवासस्थानाच्या ठिकाणी असलेल्या जुन्या कुंपणाची दुरूस्ती करणे- रासाटी	2500 मी	20.00	
15	निसर्ग पर्यटन संकुलामध्ये सी सी टि व्ही कॅमेरा बसविणे	-	20.00	
16	निसर्ग शिक्षण केंद्र अद्ययावत करणे - रासाटी	1	10.00	
17	खुले प्रेक्षागृहाकरीता बैठक व्यवस्था करणे व लॅन्डस्केपिंग करणे	1	30.00	
18	निसर्ग शिक्षण सभागृह /प्रेक्षागृह उभारणे - रासाटी (पीओपी,खुर्च्या, टेबल, प्रोजेक्टर, साउंड सिस्टीम व इतर आवश्यक साहित्य)	1	165.56	
19	महिला व पुरुष (प्रत्येकी एक) करिता युवागृह उभारणे व इतर सुविधा देणे - रासाटी	2	159.62	
20	स्मरणीका विक्री केंद्र उभारणे - रासाटी, रोटकी नाका	2	53.75	
21	निसर्ग पर्यटकांकरीता उपहारगृहाची सोय करणे - रासाटी	1	97.96	
22	निसर्ग पर्यटकांकरीता चांगल्या प्रतीचे स्वच्छता गृह (पुरूष व महिला) उभारणे - रासाटी,कोळणे	2	73.75	
23	विद्यार्थ्यासाठी निसर्ग संवेदना शिबीराकरीता निवास ा व्यवस्था करणे - रासाटी	10	225.96	

24	निसर्ग पर्यटन संकुलामध्ये निसर्ग खेळ, साहसी खेळ, बालोद्यान, इ. सोई उभारणे - रासाटी	20 नग	100.00	
25	निसर्ग पर्यटन संकुलामध्ये निसर्ग पर्यटकांना अनुभवाकरीत ा कॅनॉपीवॉक, स्कायवॉक तयार करणे - रासाटी	1	30.00	
26	सायकल ट्रेल बनविणे व त्याकरिता सायकल खरेदी करणे - रासाटी	1250 मी व 10 नग	25.00	
27	वन्यप्राण्यांच्या प्रतिकृती खरेदी करणे - रासाटी	-	25.00	
28	निसर्ग पर्यटन संकुलामध्ये लॅन्डस्केपींग व सुशोभिकरण करणे -रासाटी	1	25.00	
29	कोयनानगर कडे जाणाऱ्या मुख्य रस्त्यावरती सह्याद्री व्याघ्र प्रकल्पाची स्वागत कमान उभारणे	1	50.00	
30	निसर्ग पर्यटन संकुलनामध्ये निसर्ग निर्वचन केंद्राकरीता Virtual Reality,Augmented Reality,3D Hologram,Interactive Experience,Digital Aquariam इत्यादी	1	150.00	
	एकूण		1512.68	
	ब) निसर्ग पर्यटन स्थळी / इतर ठिकाणी करावयाच या सुविधा व उपक्रम			
31	ओझर्डे धबधबा येथे वन्यजीव संवर्धन विषयी माहिती देणारे फलक लावणे	10	10.00	
32	ओझर्डे धबधबा नवजा वन्यजीव संवर्धन संदेश देणारे सेल्फी पॉईट तयार करणे	3	3.50	
33	ओझर्डे धबधबा येथे पर्यटकांना बसणेसाठी तात्पुरत्या स्वरूपाची (स्टोन बेंचेस) आसनव्यवस्था करणे	15	5.00	
34	नवजा सफारी रोडवर वन्यजीव संवर्धन विषयी सुचना फलक व माहीती फलक लावणे.	4	5.00	
35	जंगली जयगड ट्रेक रुटवर वन्यप्राणी पक्षी निरीक्षणाकरीता कृत्रिम पाणवठा व लपनगृह उभारणे	3	10.00	
36	जंगली जयगड येथे बांबू पॅगोडा तयार करणे	1	5.00	
37	जंगली जयगड येथे ट्रेक रुटवर वन्यजीव स ंवर्धन विषयी माहिती फलक लावणे	10	10.00	
38	रामबाण ट्रेकरुटवर अस्तित्वातील जांभा पायवाट दुरूस्ती करणे	400 मी	9.77	
39	रामबाण ट्रेकरुटवर माहिती फलक उभारणे	10	10.00	
40	कोकणकडा येथे सुरक्षा रि लींग करणे	300 मी	9.53	
41	रामबाण ट्रेकरुट वन्यप्राणी पक्षी निरीक्षणाकरीता कृत्रिम पाणवठा व लपनगृह उभारणे	3	5.00	
42	रामबाण ट्रेकरुट गस्तीपायवाटेवर नाल्यावरती लोखंडी साकव तयार करणे	1	5.78	
43	घाटमाथा ते हुंबरळी ट्रेकवर वन्यप्राणी पक्षी निरीक्षणाकरीता कृत्रिम पाणवठा व लपनगृह उभारणे	3	5.00	
44	घाटमाथा ते हुंबरळी ट्रेक वर माहीती फलक बसविणे	4	5.00	
45	घाटमाथा ते हुंबरळी ट्रेक व र (लागडी/फेब्रीकेटेड) स्वागत कमान उभारणे.	1	6.00	
46	घाटमाथा ते हुंबरळी ट्रेकवर व्हीव पॉईन्ट संरक्षण रेलिंग तयार करणे व प्लाट फॉर्म तयार करणे	20 मी	10.00	

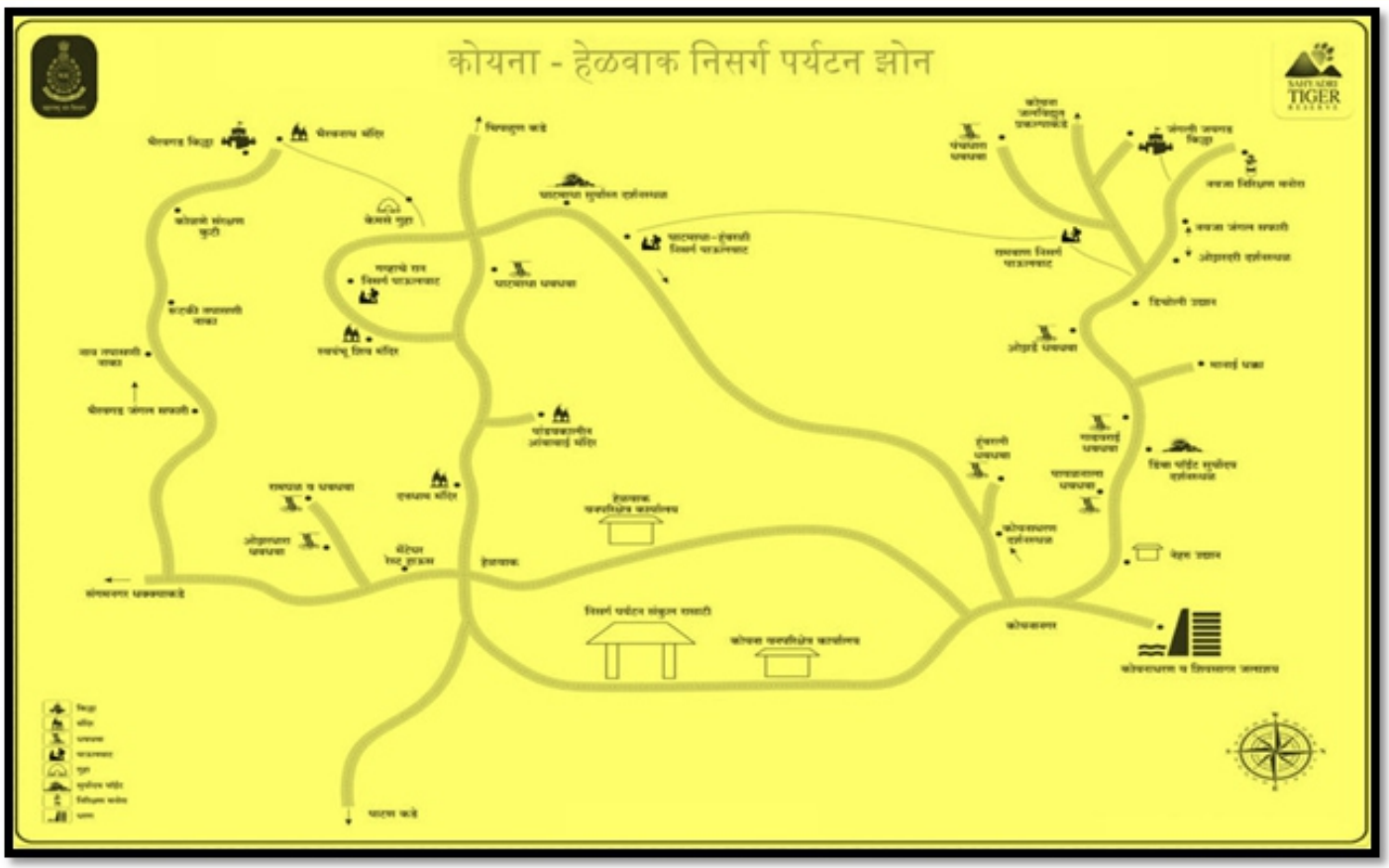
47	ओझर्डे धबधबा येथे प्रवेशव्दार कमान उभारणे	1	8.00	
48	नवजा सफारी रस्ता वन्यजीव संवर्धन देणारा सेल्पी पॉईन्ट तयार करणे.	2	3.00	
49	जंगली जयगड ट्रेक रुटवर वन्यजीव संवर्धन संदेश देणारे सेल्फी पॉईट तयार करणे	2	3.00	
50	जंगली जयगड येथे अस्तित्वातील निसर्ग पायवाट देखभाल दुरूस्ती करणे	2500 मी	10.00	
51	रामबाण ट्रेकरूटवर तात्पुरता तपासणी नाका उभारणे	1	5.00	
52	घाटमाथा ते हुंबरळी ट्रेकवर वन्यजीव संवर्धन देण ारा सेल्पी पॉईन्ट तयार करणे.	2	2.00	
53	नवजा सफारी रोडवर वनसंरक्षण व वनवणवा निरिक्षण करणेकामी मनोरे उभारणे.	2	14.04	
54	ओझडे धबधबा येथे तात्पुरत्या स्वरूपाचे तिकीटगृह/ तपासणी नाका उभारणे	1	15.00	
55	ओझर्डे धबधबा येथे पर्यटकांना तात्पुरत्या स्वरूपाचे स्वच्छतागृह व चेंजिंगरूम उभारणे	1	30.00	
56	ओझर्डे धबधबा नवजा पर्यटकांसाठी सोविनियर शॉप उभारणे	1	18.23	
57	ओझर्डे धबधबा नवजा EDC करीता विक्री स्टॉल उभारणे	6	109.38	
58	कोंडावळे धबधबा /रामघळ येथे वन्यजीव संवर्धन संदेश देणारे सेल्फी पॉईट तयार करणे	2	10.00	
59	कोंडावळे धबधबा यथे माहिती फलक लावणे	10	10.00	
60	भैरवगड येथे बसणेसाठी लाकडी आसन व्यवस्था करणे	10	5.00	
61	भैरवगड येथे पॅगोडा तयार करणे	1	10.00	
62	भैरवगड ट्रेक रूट वर वन्यजीव संवर्धन संदेश देणारे सेल्फी पॉईट तयार करणे	3	10.00	
63	भैरवगड ट्रक रूट वर माहिती फलक लावणे	5	15.00	
64	भैरवगड टेक रूट येथील निसर्ग पायवाट देखभाल दुरूस्ती करणे	1	10.00	
65	भैरवगड मंदीर येथे कचरा कुंडी ठेवणे	10	3.00	
66	भैरवगड किल्ला येथे संरक्षण रेलिंग करणे	1	15.00	
67	गोवारे वाघणे भैरवगड ट्रेकरूटवर वन्यप्राणी पक्षी निरीक्षणाकरीता कुत्रिम पाणवठा व लपनगृह उभारणे	1	10.00	
68	गोवारे वाघणे भैरवगड ट्रेकरूट येथी ल निसर्ग पाऊलवाटेवर पर्यटकांना बसणेसाठी आसन व्यवस्था करणे	10	2.00	
69	भैरवगड सफारी रोडवर सुचना व माहिती फलक लावणे	10	10.00	
70	केमसे ते रासाटी संरक्षण कुटी सफारी रस्त्यावर वन्यप्राण ी व पक्षी निरीक्षणाकरीता कुत्रिम पाणवठा व लपनगृह उभारणे	1	10.00	
71	रोटकी नाका येथे निसर्ग पर्यटकांना अनुभवाकरीता कॅनॉपीवॉक, स्कायवॉक तयार करणे	1	30.00	
72	नाव येथे प्रवेशव्दार उभारणे	1	10.00	
73	नाव प्रवेशव्दार येथे वन्यजीव संवर्धन संदेश देणारे सेल्फी पॉईट तयार करणे	1	5.00	

74	हेळवाक वनपरिक्षेत्र कार्यालय येथे वन्यजीव संवर्धन संदेश देणारे सेल्फी पॉईट तयार करणे	1	5.00	
75	कोंडावळे धबधबा /रामघळ येथील जांभा चिरा पायवाट करणे व दुरूस्ती करणे	1	33.79	
76	केमसे-रासाटी संरक्षण कुटी, भैरवगड ट्रेकवर निरीक्षण मनोरा उभारणे	2	15.87	
77	भैरवगड सफारी रोडवर निरिक्षण मनोरे उभारणे.	1	15.84	
78	नाव प्रवेशव्दारासाठी प्रसाधनगृह व स्मरणिका विक्री केंद्र बनवने.	1	40.11	
79	भैरवगड सफारी रूटकी नाका येथे पॅगोडा उभारणे	1	15.86	
80	भैरवगड सफारी नाव ते भैरवगड सफारी स्त्याचे दुरूस्ती करणे.	1	80.51	
81	नाव ते भैरवगड सफारी स्त्याचे मजबुतीकरण करणे.	9 किमी	90.31	
82	घाटमाथा ते रासाटी संरक्षण कुटी सफारी रोड मजबुजीकरण करणे.	-	70.74	
83	मेंढेघर विश्रामगृहाची दुरूस्ती करणे	1	204.83	
84	मेंढेघर विश्रामगृहाचे सुशोभीकरण करणे 3D Hologram, Interactive Touch Screen Experience,Digital Nature interpretion Center, Virtual Reality, Augmented Reality,पुतळे,लॉन,तंबू बस विणे,बांबू पॅगोडा बसविणे इत्यादी विकसित करणे	1	150.00	
85	कोंडावळे धबधबा येथे निरीक्षण मनोरा उभारणे	1	10.88	
86	कोंडवळे धबधबा येथे पर्यटकांना तात्पुरत्या स्वरूपाचे स्वच्छतागृह व चेजिंगरूम उभारणे	1	40.00	
87	कोयना नदीवर जलपर्यटन विकासाकरीता बोट जेट्टी (3), जिप लाईन -रिव्हरक्रॉसिंग (1) ,सेलिंग बोट (3), स्वच्छतागृह व चेजिंग रूम (1), जेट - की (2) तसेच इतर जलपर्यटन उपक्रम		500.00	
	एकूण		1770.97	

क) निसर्ग पर्यटन वाढीस पुरक उपक्रम व कामे				
88	निसर्ग प्रर्यटन स्थळी 3 -D नकाशे बनविणे	1	3.00	
89	निसर्ग पर्यटन प्रचार प्रसिध्दी व जनजागतीकरीता मुख्य रस्त्यावर मोठ्या आकार ाचे बोर्ड/ होर्डिग लावणे	-	40.00	
90	जनजागृती करीता पोस्टर्स स्टीकर्स घडी पत्रिका व पुस्तिका बनविणे	-	5.00	
91	निसर्ग खेळ तयार करणे	-	10.00	
92	जनजागृती करीता बसस्थानके व गावातील भिंती बस थांबे पिण्याच्या पाण्याच्या टाक्या इत्यादी रंगविणे	-	30.00	
93	बफर क्षेत्रातील शाळांच्या " **चला सह्याद्री भ्रंमतीला**" सहली आयोजित करणे	-	10.00	
94	निसर्ग पर्यटन प्रचार प्रसिध्दी करीता फोटोग्राफी चित्रकला त ासेच सिटीझन सायन्सचे कार्यक्रम व स्पर्धा घेणे	-	10.00	
95	निसर्ग संवर्धन व जनजागृतीपर चित्रफित / Short Flim/ Documentary तयार करणे	-	20.00	
96	निसर्ग जनजागृती करीता विविध स्पर्धाचे आयोजन करणे व त्याकरीता बक्षिसे ठेवणे	-	5.00	

97	निसर्ग पर्यटन प्रचार प्रसिध्दी करीता फोटोग्राफी चित्रकला तसेच सिटीझन सायन्सचे कार्यक्रम व स्पर्धा घेणे	-	5.00	
98	टॉकिंग ट्री व क्यूआर कोड व्दारे झाडांची माहिती	-	5.00	
99	निसर्ग पर्यटन संकुलाकरीता प्रोजेक्टर,स्क्रीन,स्पीकर,कॅमेरा खरेदी करणे	4 Unit	14.00	
100	गावातील व इतर रस्त्यावर दिशा दर्शक व जनजागृतीचे फलक लावणे	-	50.00	
101	सफारी करीता वाहन खरेदी करणे	5	70.00	
	एकूण		**277.00**	

गोषवारा				
अ.क्र.	**तपशील**		**रक्कम रूपये लक्ष**	**शेरा**
1	अ) निसर्ग पर्यटन संकुलातील सुविधा व उपक्रम यांची कामे		1512.68	
2	ब) निसर्ग पर्यटन स्थळी / इतर ठिकाणी करावयाच्या सुविधा व उपक्रम		1770.97	
3	क) निसर्ग पर्यटन वाढीस पुरक उपक्रम व कामे		277.00	
	एकूण एकंदर		**3560.65**	

निसर्ग पर्यटन झोन क्र.5 - पाणेरी - भोसगाव, जिल्हा- सातारा

1 निसर्ग पर्यटन ठिकाणे

निसर्ग पर्यटन प्रकार	ठिकाणे
• जंगल ट्रेकींग	वाल्मिक मंदीर, वाल्मिक सडा ट्रेक, पक्षी निरिक्षण ट्रेक
• जंगल सफारी	भोसगाव-नाईकबा - पाणेरी -भोसगाव
• सडा	पुष्प पठार वाल्मिक सडा
• मंदीर	श्री क्षेत्र महर्षि वाल्मिक ऋषी मंदीर, नाईकबा मंदीर
• व्ह्यु पॉईंट	वसंतसागर दर्शन स्थळ
• इतर	वांग मराठवाडी धरण, महिंद धरण

1. निसर्ग पर्यटकांसाठी उपलब्ध सुविधा

• स्वागत कमान	• पिण्याच्या पाण्याची सुविधा

2. निसर्ग पर्यटनासाठी प्रस्तावित सुविधा

• निसर्ग पर्यटन केंद्र - वाल्मिक • निसर्ग निर्वचन केंद्र • तिकीट घर व माहिती केंद्र • स्मरणिका वस्तुचे विक्री केंद्र • मुलांसाठी खेळाचे क्षेत्र • मुलांसाठी साहसी खेळ • तंबू युवागृह व उपहार गृह • निसर्ग शिक्षण व जनजागृती केंद्र • स्वच्छता गृह • पार्किंगा क्षेत्र • माहिती फलक • पिण्याचे स्वच्छ पाणी • फुलपाखरू उद्यान • निसर्ग मार्गदर्शक वाढविणे	• सभागृह • निसर्ग ग्रंथालय • स्थानिक कर्मचाऱ्यांसाठी निवास व्यवस्था • थ्रीडी मॅप व वन्यप्राण्यांचे पुतळे बसविणे. • निसर्ग मार्गदर्शकाकरिता कक्ष • पर्यटकांसाठी अभ्यास कक्ष • पर्यटकांसाठी बेचेंस • बांबू कुटी • कचरा कुंड्या ठेवणे • पॅगोडा उभारणे • खुले प्रेक्षागृह • आकर्षक प्रवेशद्वार

17	निसर्ग पर्यटन संकुलामध्ये पर्यटकांकरीता प्रसाधन गृहाची व्यवस्था करणे - भोसगाव	1	11.50	
18	निसर्ग शिक्षणाकरीता फुलपाखरू उद्यान, बांबू उद्यान,औषधी वनस्पती, RET वनस्पती इत्यादी संकल्पना आधारीत उद्यान विकसित करणे भोसगाव/ पाणेरी	-	8.00	
19	निसर्ग पर्यटन संकुल पाणेरी येथे वाल्मिक रामयण आधारीत विविध प्रकारच्या वनवाटिका विकसीत करणे (पंचवटी,चित्रकुट,दंडकारण्य,किसकिंधा,अशोक व महापुरषांचे पुतळे इ)	-	5.00	
20	निसर्ग पर्यटन संकुलामध्ये पाणवठे तयार करणे व सुशोभिकरण करणे	3	3.00	
21	निसर्ग पर्यटन संकुलनाचे सुशोभिकरण करणे - पाणेरी व भोसगाव		5.00	
22	लहान मुलांसाठी खेळाचे साहित्य खरेदी करणे व बालोद्यान उभारणे - भोसगाव	-	20.00	
23	विद्यार्थांसाठी साहसी खेळ सुविधा निर्माण करणे - पाणेरी	-	80.00	
24	पर्यटकांकरीता पोर्टबल तंबू निवास सुविधा नि र्माण करणे पाणेरी	5	50.00	
25	निसर्ग पर्यटन संकुलामध्ये तात्पुरत्या स्वरूपाचे उपहारगृह उभारणे - भोसगाव व पाणेरी	2	8.00	
26	निसर्ग पर्यटन संकुलामध्ये कॅनॉपी वॉक तयार करणे पाणेरी	1	25.00	
27	निसर्ग पर्यटन पाणेरी संकुलामध्ये सोलार लाईट सिस्टीम बसविणे	1	30.00	
28	निसर्ग पर्यटन संकुलनामध्ये निसर्ग निर्वचन केंद्राकरीता 3D Hologram, Interactive Touch Screen Experience,Digital Nature interpretion Center, Virtual Reality, Augmented Reality विकसित करणे		80.00	
29	शालेय विद्यार्थाकरीता निसर्ग / साहसी खेळ उपक्रम - भोसगाव	-	30.00	
30	निसर्ग निर्वचन केंद्राकरीता जुनी इमारत अद्यावत करणे व परिसर सुशोभीक रण करणे - पाणेरी	-	80.33	
31	निसर्ग निर्वचन केंद्राकरीता आवश्यक साहित्य खरेदी करणे (खुर्च्या,टेबल,साऊंड सिस्टीम इत्यादी) - पाणेरी		25.00	
32	पाणेरी येथील जुने मजूर गृह इमारत दुरूस्ती करणे	-	30.59	
33	पाणेरी येथील जुने मजूर गृह इमारत मध्ये पौराणिक,धार्मिक ग्रंथ,पुराण,वेद यांच्या आधारीत वन, वन्यजीव, पर्यावरण, संवर्धन विषयी जनजागृती करणारे माहिती केंद्र विकसीत करणे,बोर्ड,म ाहितीफलक,पुतळे इत्यादी बसविणे .		50.00	
34	पर्यटन संकुल येथे सौर दिवे व पथदिवे बसविणे - पाणेरी / भोसगाव	20	5.00	
35	पर्यटन संकुल येथे सीसीटिव्ही यंत्रणा बसविणे पाणेरी / भोसगाव	-	2.00	
36	तात्पुरत्या स्वरूपाचे सोव्हिनियर शॉप उभारणे पाणेरी	1	7.00	
37	निसर्ग पर्यटन संकुलामध्ये तात्पुरत्या स्वरूपाचे उपहारगृह उभारणे - भोसगाव व पाणेरी	2	4.00	
38	निसर्ग पर्यटन संकुलामध्ये अस्ित्वातील वन्यप्राण्यांचे पुतळे नविन खरेदी करणे	20	30.00	
39	गस्ती रस्त्यांचे मजबुतीकरण करणे.	7 किमी	67.40	
	एकूण		841.82	
ब) निसर्ग पर्यटन स्थळी / इतर ठिकाणी करावयाच्या सुविधा व उपक्रम				
40	निसर्ग पर्यटन ट्रेक रूट वर बर्मा ब्रीज / लोखंडी साकव तयार करणे	2	7.00	
41	वाल्मिक सायकल ट्रेलकरीता सायकल खरेदी करणे	20	5.00	
42	निसर्ग पर्यटन स्थळी ट्रेकरूट वर तात्पुरत्या स्वरूपाचे लाकडी / ब ांबू प्रवेशव्दार उभारणे (5)	5	7.00	
43	निसर्ग पर्यटन स्थळी मचाण उभारणे	7	15.00	

4. निसर्ग पर्यटनासाठी प्रस्तावित उपक्रम

• निसर्ग पाऊलवाट (Nature Trail) • जंगल ट्रेकिंग • धबधब्यांना भेटी देणे • जंगल सफारी • पक्षी निरिक्षण कार्यक्रम • फुलपाखरू निरिक्षण कार्यक्रम • सहयाद्री निसर्ग उत्सव • विद्यार्थ्यांसाठी वैज्ञानिक सहली • निसर्ग खेळ • वाल्मिक रामायण वनवाटिका उद्यान	• बफर क्षेत्रात कृषी पर्यटन • नेक्टर फेस्टिवल • बर्ड काऊंट कार्यक्रम • इको मेडीटेशन • निसर्गानुभव कार्यक्रम • छायाचित्रकांसाठी स्पर्धा • निसर्ग शिक्षण शिबीर • सायकलिंग सुविधा • साहसी पर्यटन

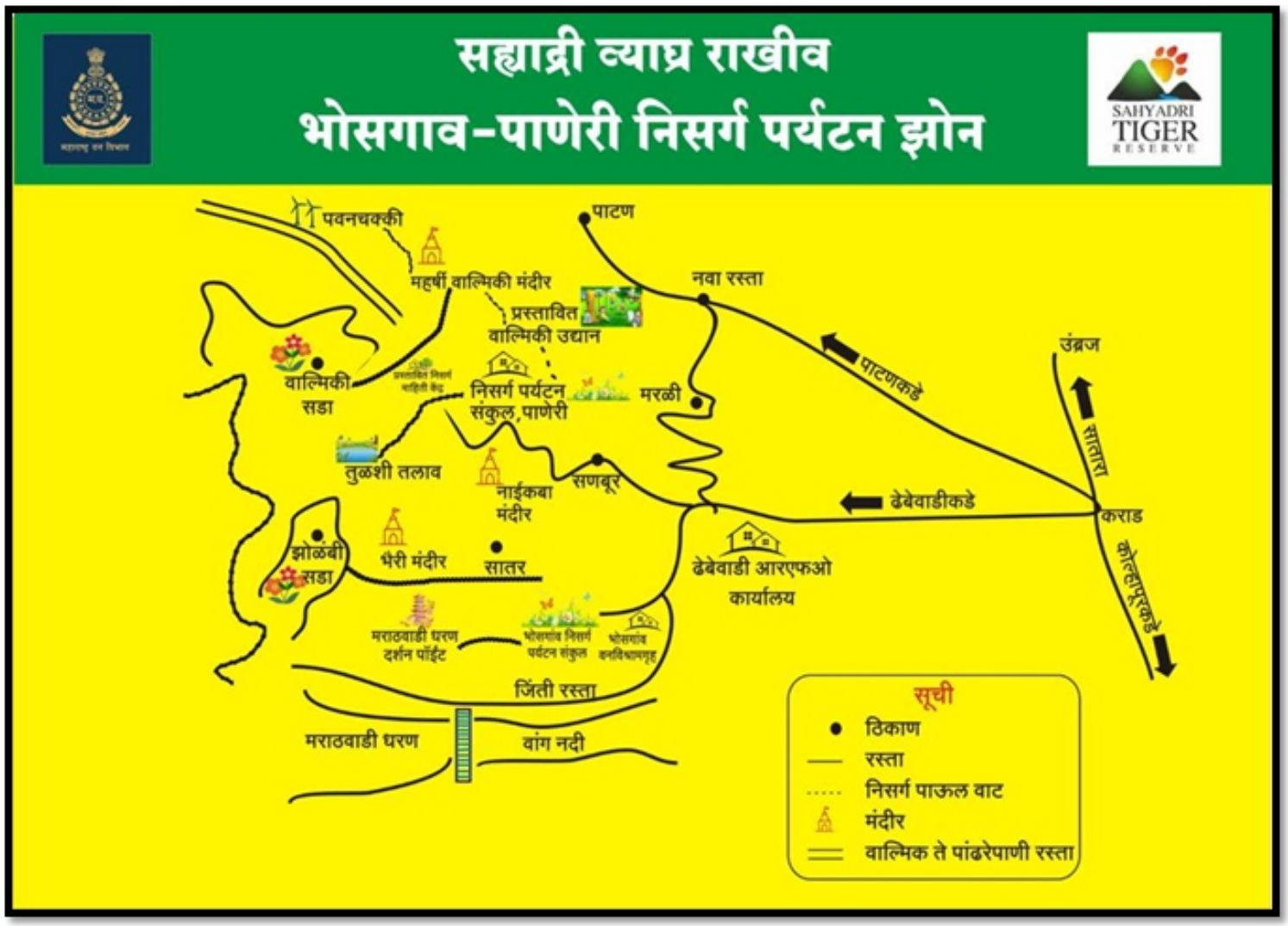
पाणेरी भोसगाव निसर्ग पर्यटन झोन क्रमांक 5

अ) निसर्ग पर्यटन संकुलातील सुविधा व उपक्रम

अ.क्र.	प्रस्तावित कामे / उपक्रम	संख्या	अंदाजीत रक्कम (रु. लक्ष)	शेरा
1	पाणेरी येथे खुले निसर्ग शिक्षण केंद्र उभारणे	1	30.00	
2	निसर्ग संकुलामध्ये पॅगोडे / निसर्ग थांबे उभारणे पाणेरी	5	10.00	
3	निसर्ग पर्यटन संकुलामध्ये प्लॉस्टिक / कचरा निर्मुलन व्यवस्था निर्माण करणे	2	5.00	
4	निसर्ग पर्यटन संकुल भोसगाव येथे संगीत अनुभूती कक्ष उभारणे व त्याकरीता आवश्यक साहित्य खरेदी करणे	1	25.00	
5	निसर्ग पर्यटन ट्रेकरूट जांभा चिरा / स्थानिक दगड वापरून पदभ्रमंती मार्ग दुरूस्त करणे	-	20.00	
6	वनविश्रामगृह भोसगाव परिसर सुशोभिकरण करणे		15.00	
7	निसर्ग पर्यटन संकूलामध्ये अंतर्गत जांभ्या चिऱ्याच्या पदभ्रमंती निसर्ग पायवाटा तयार करणे		7.00	
8	निसर्ग पर्यटन संकुलामध्ये वन,वन्यजीव, इ बाबत माहिती देणारे फलक लावणे व दुरूस्ती करणे पाणेरी / भोसगाव	-	25.00	
9	विद्यार्थांसाठी खुले प्रेक्षागृह उभारणे भोसगाव	-	4.00	
10	पर्यटकांकरीता लाकडी / बांबू आसन व्यवस्था तयार करणे पाणेरी / भोसगाव	25	3.00	
11	पर्यटन संकुलाकरीता लाकडी/ बांबू प्रवेशव्दार तय ार करणे पाणेरी	4	8.00	
12	निसर्ग संकुलामध्ये पॅगोडे /कुटी /निसर्ग थांबे उभारणे भोसगाव	6	15.00	
13	लाकडी / बांबू मचाण बांधणे - भोसगाव / पाणेरी	4	10.00	
14	निसर्ग पर्यटन संकुलामध्ये तात्पुरत्या स्वरूपाचे कॅनॉपी वॉक तयार करणे भोसगाव	1	3.00	
15	निसर्ग पर्यटन संकुलामध्ये अस्तित्वातील वन्यप्राण्यांचे पुतळे दुरूस्ती करणे		2.00	
16	पिण्याचे पाण्याची व्यवस्था करणे - पाणेरी / भोसगाव	-	3.00	

44	निसर्ग पर्यटन ट्रेक रूटवर पक्षी निरीक्षणाकरीता पाणवठे व लपनगृह उभारणे	3	10.00	
45	निसर्ग ध्यानासाठी व्यवस्था करणे पाणेरी	3	5.00	
46	पर्यटन स्थळी माहिती फलक, दिशा दर्शक बोर्ड लावणे	-	10.00	
47	पर्यटकांसाठी सेल्फी पॉईंट करणे	2	3.00	
48	वाल्मिकसडा पर्यटन स्थळी View point / प्रेक्षक गॅलरी उभारणे	2	20.00	
	एकूण		**82.00**	
क) निसर्ग पर्यटन वाढीस पुरक उपक्रम व सुविधा इत्यादी कामे				
49	निसर्ग पर्यटन झोन 3 D नकाशा तयार करणे	-	3.00	
50	पक्षी निरीक्षण करीता Binoculars, Monoculars खरेदी करणे	-	5.00	
51	अवकाश निरीक्षणाकरीता दुर्बिण खरेदी करणे	-	5.00	
52	गावातील व इतर रस्त्यावर दिशा दर्शक व जनजागृतीचे फलक लावणे	-	10.00	
53	जनजागृती करीता पोस्टर्स स्टीकर्स घडी पत्रिका व पुस्तिका बनविणे	-	5.00	
54	फिरती निसर्ग प्रदर्शनी तयार करणे	-	5.00	
55	जनजागृती करीता बसस्थानके व गावातील भिंती, बसथांबे, पिण्याच्या पाण्याच्या टाक्या इत्यादी रंगविणे	-	15.00	
56	बफर क्षेत्रातील शाळांच्या "**चला सह्याद्री भ्रंमती ला**" सहली आयोजित करणे	-	5.00	
57	निसर्ग पर्यटन संकुलाकरीता कॅमेरा खरेदी करणे		1.00	
58	निसर्ग संवर्धन व जनजागृतीपर चित्रफित / Short Flim/ Documentary तयार करणे (3)	-	25.00	
59	शालेय विद्यार्थासाठी निसर्गअनुभव,शिबीरे, निसर्ग शिक्षण इ उपक्रम आयोजित करणे (30)	-	5.00	
60	निसर्ग जनजागृती करीता विविध स्पर्धाचे आयोजन करणे व त्याकरीता बक्षिसे ठेवणे	-	2.00	
61	टॉकिंग ट्री व क्यूआर कोड व्दा रे झाडांची माहिती	-	0.50	
62	निसर्ग पर्यटन प्रचार प्रसिध्दी व जनजागतीकरीता मुख्य रस्त्यावर मोठ्या आकाराचे बोर्ड/ होर्डिग लावणे	4	8.00	
63	सफारी करीता वाहन खरेदी करणे	3	45.00	
	एकूण		**139.50**	

गोषवारा			
अ.क्र.	**तपशील**	**रक्कम रूपये लक्ष**	**शेरा**
1	अ) निसर्ग पर्यटन संकुलातील सुविधा व उपक्रम यांची कामे	841.82	
2	ब) निसर्ग पर्यटन स्थळी / इतर ठिकाणी करावयाच्या सुविधा व उपक्रम	82.00	
3	क) निसर्ग पर्यटन वाढीस पुरक उपक्रम व कामे	139.50	
	एकूण एकंदर	**1063.32**	

सह्याद्री व्याघ्र राखीव
भोसगाव-पाणेरी निसर्ग पर्यटन झोन
SAHYADRI TIGER RESERVE
पवनचक्की
पाटण
महर्षी वाल्मिकी मंदीर
नवा रस्ता
प्रस्तावित वाल्मिकी उद्यान
वाल्मिकी सडा
निसर्ग पर्यटन संकुल, पाणेरी
मरळी
पाटणकडे
उंब्रज
सातारा
तुळशी तलाव
नाईकबा मंदीर
सणबूर
ढेबेवाडीकडे
कराड
झोळंबी सडा
भैरी मंदीर
सातर
ढेबेवाडी आरएफओ कार्यालय
कोल्हापूरकडे
मराठवाडी धरण दर्शन पॉईंट
भोसगांव निसर्ग पर्यटन संकुल
भोसगांव वनविश्रामगृह
जिंती रस्ता
मराठवाडी धरण
वांग नदी
सूची
ठिकाण
रस्ता
निसर्ग पाऊल वाट
मंदीर
वाल्मिक ते पांढरेपाणी रस्ता

निसर्ग पर्यटन झोन क्र.6 - मणदूर, जिल्हा- सांगली

1. निसर्ग पर्यटन ठिकाणे

निसर्ग पर्यटन प्रकार	ठिकाणे
• जंगल ट्रेकींग	झोळंबी सडा
• जंगल सफारी	जाधववाडी झोळंबी, तांबवे-उदगिरी, मणदूर-नांदोली-जनीचा आंबा-मणदूर
• निसर्ग पाऊलवाट	झोळबी, नांदोली व लपणगृह पाऊलवाटा
• धबधबा	उखळू, तनाळी धबधबा
• जलपर्यटन	कांडवण
• पाणवठा	झोळंबी
• सडा	झोळंबी
• निरीक्षण मनोरा	घोडेमळा, पाथरमाळ, जनीचा आंबा
• मंदीर	शेवताई मंदीर-मणदूर धनगरवाडा, विठलाई मंदीर - झोळंबी
• इतर	चांदोली धरण- मणदूर

2. निसर्ग पर्यटकांसाठी उपलब्ध सुविधा

• निसर्ग पर्यटन संकुल - मणदूर	• माहिती फलक
• स्वच्छतागृह -मणदूर, नांदोली	• युवागृह -मणदूर
• खाजगी सफारी जीप - 06	• निसर्ग मार्गदर्शक -20
• आकर्षक प्रवेशद्वार - जाधववाडी	• सभागृह-मणदूर
• खाजगी रिसॉर्ट 04	• वन्यप्राण्याचे पुतळे -01

3. निसर्ग पर्यटनासाठी प्रस्तावित सुविधा

• निसर्ग निर्वचन केंद्र	• फुलपाखरू उद्यान
• तिकीट घर व माहिती केंद्र	• खुले प्रेक्षागृह
• स्मरणिका वस्तूचे विक्री कें द्र	• आकर्षक सायकल ट्रेल
• मुलांसाठी खेळाचे क्षेत्र	• आकर्षक प्रवेशव्दार
• मुलांसाठी साहसी खेळ	• निसर्ग पायवाट व निसर्ग मनोरा
• तंबू युवागृह व उपहार गृह	• निसर्ग ग्रंथालय
• निसर्ग शिक्षण व जनजागृती केंद्र	• स्थानिक कर्मचाऱ्यांसाठी निवास व्यवस्था
• स्वच्छता गृह	• थ्रीडी मॅप व वन्यप्राण्यांचे पुतळे बसविणे
• पार्किंग क्षेत्र	• निसर्ग मार्गदर्शकाकरिता कक्ष
• माहिती फलक	• पर्यटकांसाठी अभ्यागत कक्ष
• पिण्याचे स्वच्छ पाणी	• पर्यटकांसाठी बेंचेस
• निसर्ग मार्गदर्शक वाढविणे	

4. निसर्ग पर्यटनासाठी प्रस्तावित उपक्रम

• निसर्ग पाऊलवाटा (Nature Trail) • जंगल ट्रेकिंग • धबधब्यांना भेटी देणे • जंगल सफारी • पक्षी निनिक्षण कार्यक्रम • फुलपाखरू निरिक्षण कार्यक्रम • सहयाद्री निसर्ग उत्सव • विद्यार्थ्यांसाठी वैज्ञानिक सहली • निसर्ग खेळ	• बफर क्षेत्रात कृषी पर्यटन • नेक्टर फेस्टिवल • बर्ड काउंट कार्यक्रम • इको मेडीटेशन • जलपर्यटन • निसर्गानुभव कार्यक्रम • छायाचित्रकांसाठी स्पर्धा • निसर्ग शिक्षण शिबीर • सायकलींग सुविधा • साहसी पर्यटन

मणदुर निसर्ग पर्यटन झोन - 6

अ) निसर्ग पर्यटन संकुलातील सुविधा व उपक्रम यांची कामे

अ.क्र.	प्रस्तावित कामे / उपक्रम	संख्या	अंदाजीत रक्कम (रु. लक्ष)	शेरा
1	निसर्ग निर्वचन केंद्र अद्ययावत करणे - मणदुर	1	30.00	-
2	निसर्ग शिक्षण सभागृह /प्रेक्षागृह उभारणे - मणदुर	1	50.00	-
3	महिला व पुरुष करिता (प्रत्येकी एक) युवागृह उभारणे व इतर सुविधा देणे - मणदुर	2	60.00	-
4	तंबू निवास व्यवस्था / पोर्टेबल निवास व सुविधा देणे - मणदुर	10	30.00	-
5	अभ्यांगत / प्रतिक्षा कक्ष उभारणे - मणदुर	1	15.00	-
6	स्मरणीका विक्री केंद्र उभारणे - मणदुर	1	20.00	-
7	निसर्ग पर्यटनाकरिता पॅगोडा/कुटी/निसर्ग थांबे उभारणे - मणदुर	10	15.00	-
8	निसर्ग पर्यटकांकरिता उपहारगृहाची सोय करणे - मणदुर	1	60.00	-
9	निसर्ग संगीत अनुभुती कक्ष उभारणे व साहित्य खरेदी करणे - मणदुर	1	20.00	-
10	निसर्ग पर्यटनाकरिता चांगल्या प्रतिचे स्वच्छता गृह (पुरुष व महिला) उभारणे - मणदुर	1	20.00	-
11	निसर्ग पर्यटकाकरिता स्वच्छ पिण्याच्या पाण्याची सोय करणे - मणदुर	1	10.00	-
12	विद्यार्थ्यांसाठी निसर्ग संवेदना शिबीरसाठी निवास व्यवस्था करणे - मणदुर	10	60.00	-
13	निसर्ग पर्यटन संकुलामध्ये निसर्ग खेळ, साह सी खेळ, बालोद्यान, इ. सोई उभारणे - मणदुर	1	100.00	-

14	निसर्ग ग्रंथालय सुविधा उभारणे - मणदुर	1	5.00	-
15	निसर्ग पर्यटन संकुलामध्ये निसर्ग पाऊलवाट तयार करणे - मणदुर	1	20.00	-
16	निसर्ग पर्यटन संकुलामध्ये कॅनॉपीवॉक, स्कायवॉक तयार करणे -मणदुर	1	30.00	-
17	निसर्ग पर्यटन संकुलास आवश्यकतेनुसार संरक्षण कुंपण उभारणे व दुरूस्ती करणे- मणदुर	1	50.00	-
18	व्याघ्र प्रकल्पाचा त्रिमितीय नकाशा तयार करणे - मणदुर	1	10.00	-
19	वन्यजीव संवर्धन संदेश देणारे सेल्फी पॉईट तयार करणे - मणदुर	5	15.00	-
20	अस्तित्वातील प्रवेशव्दारांचे सुशोभिकरण करणे - मणदुर	1	10.00	-
21	खुले प्रेक्षागृह तयार करणे - मणदुर	1	15.00	-
22	पर्यटकांच्या खाजगी वाहनांकरिता वाहनतळ (पार्किंग) विकसीत करणे - मणदुर	1	10.00	-
23	निसर्ग पर्यटकांकरिता आसन व्यवस्था उभारणे उदा. बेंचेस - मणदुर	25	5.00	-
24	सायकल ट्रेल करिता सायकल खरेदी करणे - मणदुर	10	2.00	-
25	निसर्ग शिक्षणाकरिता फुलपाखरु उद्यान, बांबु उद्यान, औषधी वनस्पतींचे उद्यान इ. संकल्पना आधारित विविध उद्याने विकसीत करणे - मणदुर	1	25.00	-
26	रोपवाटीका विकसीत करणे व अनुषंगीक सुविधा विकसीत करणे उदा. पाण्याची सोय, गांडुळ खत, कंपोष्ट खत, इ. -मणदुर	1	10.00	-
27	प्लॅस्टिक कचरा निर्मुलन सुविधा करणे - मणदुर	1	10.00	-
28	निसर्ग पर्यटन संकुलामध्ये लॅन्डस्केपींग व सुशोभिकरण करणे -मणदुर	-	25.00	-
29	तिकिट गृह इमारत विशेष दुरुस्ती करणे - मणदुर	1	5.00	-
30	निसर्ग पर्यटन संकुलनामध्ये निसर्ग निर्वचन केंद्राकरी ता 3D Hologram,Interactive Touch Screen Experience,	1	30.00	
	एकुण (अ)		**767.00**	

ब) निसर्ग पर्यटन स्थळी / इतर ठिकाणी करावयाच्या सुविधा व उपक्रम				
31	शेवताई मंदीर मणदुर येथे पर्यटकांना बसणेसाठी आसन ा व्यवस्था करणे	25	3.00	
32	शेवताई मंदीर मणदुर येथे पर्यटकांना पॅगोडा व मचाण तयार करणे	5	8.00	
33	शेवताई मंदीर मणदुर येथे कचराकुंडी ठेवणे	10	3.00	
34	शेवताई मंदीर मणदुर येथे मा हितीफलक व सुचनाफलक बसविणे	10	3.00	
35	शेवताई मंदीर मणदुर ते खुंदलापूर पोहोच रस्ता दुरूस्त करणे	1	50.00	
36	शेवताई मंदीर मणदुर येथे टेंट उभारणे	10	10.00	
37	झोळंबी सडा ट्रेकरूटवर क मान उभारणे	1	4.00	
38	झोळंबी सड्यावर व्हीव्ह पॉईंट व प्रेक्षक गॅलरी तयार करणे	1	6.00	
39	झोळंबी सडा ट्रेकरूटवर निसर्ग पाऊलवाटेवर पर्यटकांना बसणेसाठी आसनव्यवस्था करणे	25	3.00	
40	झोळंबी सडा ट्रेकरूटवर सुचना फलक व माहिती फलक लावणे	10	3.00	

41	उखळू धबधबा ट्रेकवर सुचनाफलक व माहिती फलक लावणे	5	3.00	
42	उखळू धबधबा ट्रेकवर व्हीव्ह पॉईंट व प्रेक्षक गॅलरी तयार करणे	1	6.00	
43	उखळू धबधबा ट्रेकवर पॅगोडा व मचाण तयार करणे	5	8.00	
44	उखळू धबधबा ट्रेकवर स्वागत कमान उभारणे	1	4.00	
45	उखळू धबधबा ट्रेकवर निरीक्षण मनोरा उभारणे	1	10.00	
46	उखळू धबधबा येथे सुरक्षा रेलिंग करणे	1	10.00	
47	उखळू धबधबा येथील पाहोच रस्ता दुरूस्त करणे	1	5.00	
48	जनीचा आंबा ते पायरमाळ ट्रेक वर सूचनाफलक व माहिती फलक लावणे	10	3.00	
49	जनीचा आंबा ते पायरमाळ ट्रेक वर व्हीव्ह पॉईंट व प्रेक्षक गॅलरी तयार करणे	1	6.00	
50	जनीचा आंबा ते पायरमाळ ट्रेक वर पॅगोडा व मचाण तयार करणे	5	8.00	
51	जनीचा आंबा ते पायरमाळ ट्रेक वर स्वागत कमान उभारणे	1	4.00	
52	जनीचा आंबा ते पायरमाळ ट्रेक वर अस्तितवातील निरीक्षण मनोरा दुरूस्ती करणे	1	10.00	
53	झोळंबी लपण गृह सुचना फलक व माहती फलक लावणे	10	3.00	
54	झोळंबी लपण गृह येथे स्वागत कमान उभारणे	1	4.00	
55	झोळंबी लपण गृह येथील पर्यटन रस्ता दुरूस्ती करणे	1	4.00	
56	जनाई वाडी निरीक्षण मनोरा (बॅक वॉटर व्हीव्ह पॉईंट)निसर्ग पाऊलवाट तयार करणे	1	5.00	
57	जनाई वाडी निरीक्षण मनोरा (बॅक वॉटर व्हीव्ह पॉईंट) येथे माहिती व सूचनाफलक लावणे	15	3.00	
	एकूण		189.00	

क) निसर्ग पर्यटन वाढीस पुरक उपक्रम व कामे				
58	जनजागृती करीता पोस्टर्स स्टीकर्स घडी पत्रिका व पुस्तिका ब नविणे		5.00	
59	निसर्ग खेळ तयार करणे		2.00	
60	फिरती निसर्ग प्रदर्शनी तयार करणे		5.00	
61	जनजागृती करीता बसस्थानके व गावातील भिंती बसथांबे पिण्याच्या पाण्याच्या टाक्या इत्यादी रंगविणे	-	15.00	
62	निसर्ग जनजागृती करीता विविध स्पर्धाचे आयोजन करणे व त्याकरीता बक्षिसे ठेवणे	-	10.00	
63	बफर क्षेत्रातील शाळांच्या " **चला सह्याद्री भ्रंमतीला**" सहली आयोजित करणे	-	5.00	
64	निसर्ग पर्यटन प्रचा र प्रसिध्दी करीता फोटोग्राफी चित्रकला तसेच सिटी झन सायन्सचे कार्यक्रम व स्पर्धा घेणे	-	10.00	
65	टॉकिंग ट्री व क्यूआर कोड व्दारे झाडांची माहिती	-	0.50	
66	निसर्ग पर्यटन प्रचार प्रसिध्दी व जनजागत ीकरीता मुख्य रस्त्यावर मोठ्या आकाराचे बोर्ड/ होर्डिग लावणे	5	30.00	
67	गावातील व इतर रस्त्यावर दिशा दर्शक व जनजागृतीचे फलक लावणे	-	20.00	
68	निसर्ग प्रर्यटन स्थळी 3 -D नकाशे बनविणे	1	3.00	
69	निसर्ग संवर्धन व जनजागृतीपर चित्रफित / Short Flim/ Documentary तयार करणे	-	25.00	
	एकूण		130.50	

गोषवारा				
अक्र.	तपशील		रक्कम रूपये लक्ष	शेरा
1	अ) निसर्ग पर्यटन संकुलातील सुविधा व उपक्रम ा यांची कामे		767.00	
2	ब) निसर्ग पर्यटन स्थळी / इतर ठिकाणी करावयाच्या सुविधा व उपक्रम		189.00	
3	क) निसर्ग पर्यटन वाढीस पुरक उपक्रम व कामे		130.50	
	एकूण एकंदर		1086.50	

निसर्ग पर्यटन झोन क्र.7 - आंबा, जिल्हा- कोल्हापुर

1. निसर्ग पर्यटन ठिकाणे

निसर्ग पर्यटन प्रकार	ठिकाणे
• जंगल ट्रेकींग	घाटमाथा ते आंबा सडा, घाट माथा ते चाळणवाडी, कडवी डॅम
• जंगल सफारी	उदगिरी, विशाळगड
• निसर्ग पाऊलवाट	उदगिरी मंदीर पाऊलवाट, घाटमाथा ते आंबा सडा, घाट माथा ते चाळणवाडी, कडवी डॅम
• धबधबा	केर्ले, उखळू
• तलाव व धरणे	माणोली, कडवी
• दुर्गपर्यटन	विशाळगड, पावनखिंड, झेंडा पहाड
• सडा व फुलांचे पठार	आंबा, उदगिरी
• मंदीर	काळम्मादेवी मंदीर, उदगिरी मंदीर, विठलाई मंदीर
• व्हयु पॉईंट	कोकण दर्शन, आंबा घाट, आंबा सडा, उदगिरी मंदीर
• देवराई	अंबेश्वर, उदगिरी, विठलाई
• इतर	पावनखिंड पांढरेपाणी मलकापूर (प्रा) वनपरिक्षेत्रातील ठिकाणे, वाघदरा - मानोली, कोकण दर्शन घाटआंबा

(आंबा पर्यटन संकुलाजवळील पर्यटन स्थळे :- मालेश्वर, विशाळगड, पावनखिंड, रत्नागिरी, गणपतीपुळे,चांदोली पर्यटन संकुल)

2. निसर्ग पर्यटकांसाठी उपलब्ध सुविधा

• निसर्ग पर्यटन संकुल	• माहिती फलक
• खाजगी रिसॉर्ट	• युवागृह - स्वच्छतागृह
• वन-धन, जन-धन शॉपी/स्मरणिका केंद्र	• निसर्ग मार्गदर्शक -20

3. निसर्ग पर्यटनासाठी प्रस्तावित सुविधा

• तिकीट घर व माहिती केंद्र	• फुलपाखरू उद्यान
• मुलांसाठी खेळाचे क्षेत्र	• खुले प्रेक्षागृह
• मुलांसाठी साहसी खेळ	• आकर्षक सायकल ट्रेल
• तंबू युवागृह व उपहार गृह	• आकर्षक प्रवेशव्दार
• निसर्ग शिक्षण व जनजागृती केंद्र	• निसर्ग पायवाट व निसर्ग मनोरा
• स्वच्छता गृह	• निसर्ग ग्रंथालय
• पार्किंग क्षेत्र	• स्थानिक कर्मचाऱ्यांसाठी निवास व्यवस्था
• माहिती फलक	• थ्रीडी मॅप व वन्यप्राण्यांचे पुतळे बसविणे
• पिण्याचे स्वच्छ पाणी	• निसर्ग मार्गदर्शकाकरिता कक्ष
• निसर्ग मार्गदर्शक वाढविणे	• पर्यटकांसाठी अभ्यागत कक्ष
	• पर्यटकांसाठी बेंचेस

4. निसर्ग पर्यटना साठी प्रस्तावित उपक्रम

• निसर्ग पाऊलवाटा (Nature Trail) • जंगल ट्रेकिंग • धबधब्यांना भेटी देणे • जंगल सफारी • पक्षी निनिक्षण कार्यक्रम • फुलपाखरू निरिक्षण कार्यक्रम • सहयाद्री निसर्ग उत्सव • विद्यार्थ्यांसाठी वैज्ञानिक सहली • निसर्ग खेळ • बफर क्षेत्रात कृषी पर्यटन	• नेक्टर फेस्टिवल • बर्ड काउंट कार्यक्रम • इको मेडीटेशन • जलपर्यटन • निसर्गानुभव कार्यक्रम • छायाचित्रकांसाठी स्पर्धा • निसर्ग शिक्षण शिबीर • सायकलींग सुविधा • साहसी पर्यटन • देवराईंना भेटी

आंबा निसर्ग पर्यटन झोन - 7				
अ) निसर्ग पर्यटन संकुलातील सुविधा व उपक्रम यांची कामे				
अ.क्र.	**प्रस्तावित कामे / उपक्रम**	**संख्या**	**अंदाजीत रक्कम (रु. लक्ष)**	**शेरा**
1	निसर्ग निर्वचन केंद्र अद्ययावत करणे - आंबा	1	70.00	-
2	खुले प्रेक्षागृह तयार करणे - आंबा	1	15.00	-
3	निसर्ग पर्यटकाकरिता स्वच्छ पिण्याच्या पाण्याची सोय करणे - आंबा	1	15.00	-
4	निसर्ग पर्यटनाकरिता चांगल्या प्रतिचे स्वच्छ ता गृह (पुरुष व महिला) उभारणे व अस्तित्वातील प्रसाधनगृहाची दुरूस्ती करणे - आंबा,	2	28.00	-
5	अस्तिवातील इमारतीची दुरूस्ती करून शिबीर कार्यालय तयार करणे	1	35.00	
6	निसर्ग शिक्षण सभागृह /प्रेक्षा गृह उभारणे व आवश्यक साहित्य खरेदी - आंबा	1	30.00	-
7	वन्यजीव संवर्धन संदेश देणारे व वन्यप्राणी सेल्फी पॉईट तयार करणे - आंबा	3	10.00	-
8	निसर्ग निर्वचन केंद्राची स्वागत कमानीचे सुशोभिकरण क रणे	1	4.00	
9	तंबू निवास व्यवस्था / पोर्टेबल निवास व सुविधा देणे - आंबा		50.00	-
10	पुरष व महिलांकरीता ड्रॉर्मेट्री उभारणे	2	50.00	
11	निसर्ग पर्यटनाकरिता पॅगोडा/कुटी/निसर्ग थांबे उभारणे - आंबा	4	5.00	-
12	निसर्ग संगीत अनुभुती कक्ष तयार करणे व साहित्य खरेदी करणे - आंबा	1	10.00	-
13	निसर्ग पर्यटन संकुलामध्ये निसर्ग खेळ, साहसी खेळ, बालोद्यान, इ. सोई उभारणे - आंबा	8	50.00	-

14	निसर्ग ग्रंथालय सुविधा उभारणे - आंबा	1	2.00	-
15	व्याघ्र प्रकल्पाचा त्रिमितीय नकाशा तयार करणे - आंबा	1	3.00	-
16	निसर्ग पर्यटकांकरिता आसन व्यवस्था उभारणे उदा. बेंचेस - आंबा	15	5.00	-
17	सायकल ट्रेल करिता सायकल खरेदी करणे - आंबा	25	5.00	-
18	निसर्ग शिक्षणाकरिता फुलपाखरु उद्यान, बांबु उद्यान, औषधी वनस्पतींचे उद्यान इ. संकल्पना आधारित विविध उद्याने विकसीत करणे - आंबा	1	30.00	-
19	तिकिट गृह इमारत विशेष दुरुस्ती करणे - आंबा	1	5.00	-
20	निसर्ग पर्यटन संकुलामध्ये सोलर लाईट सिस्टीम बसविणे	1	30.00	
21	निसर्ग पर्यटन संकुलनामध्ये निसर्ग निर्वचन केंद्राकरीता Virtual Reality,Augmented Reality,3D Hologram,Interactive Experience,Digital Aquariam इत्यादी	1	140.00	
एकुण			**592.00**	

ब) निसर्ग पर्यटन स्थळी / इतर ठिकाणी करावयाच्या सुविधा व उपक्रम				
22	निसर्ग थांबे व मचान तयार करणे (10)	10	12.00	
23	निसर्ग पर्यटन ठिकाणी वन, वन्यजीव, वनसंवर्धन माहितीपर फलक उभारणे	15	20.00	
24	पर्यटन रस्त्यांची दुरूस्ती करणे	5 किमी	55.00	
25	पर्यटन ट्रेकरूट साफसफाई करणे	4	20.00	
26	पर्यटन ठिकाणी प्रेक्षकगॅलरी तयार करणे	4	30.00	
27	पर्यटन स्थळी स्वागत कमान उभारणे	3	12.00	
	एकूण		**149.00**	

क) निसर्ग पर्यटन वाढीस पुरक उपक्रम व कामे				
28	जनजागृती करीता पोस्टर्स स्टीकर्स घडी पत्रिका व पुस्तिका बनविणे	-	20.00	
29	निसर्ग खेळ तयार करणे	-	2.00	
30	फिरती निसर्ग प्रदर्शनी तयार करणे	-	5.00	
31	जनजागृती करीता बसस्थानके व गावातील भिंती बसथांबे पिण्याच्या पाण्याच्या टाक्या इत्यादी रंगविणे	-	15.00	
32	निसर्ग जनजागृती करीता विविध स्पर्धाचे आयोजन करणे व त्याकरीता बक्षिसे ठेवणे	-	10.00	

33	बफर क्षेत्रातील शाळांच्या " **चला सह्याद्री भ्रंमतीला"** सहली आयोजित करणे	-	5.00	
34	निसर्ग पर्यटन प्रचार प्रसिध्दी करीता फोटोग्राफी चित्रकला तसेच सिटी झन सायन्सचे कार्यक्रम व स्पर्धा घेणे	-	10.00	
35	टॉकिंग ट्री व क्यूआर कोड व्दारे झाडांची माहिती	-	0.50	
36	निसर्ग पर्यटन प्रचार प्रसिध्दी व जनजाग तीकरीता मुख्य रस्त्यावर मोठ्या आकाराचे बोर्ड/ होर्डिग लावणे	-	30.00	
37	गावातील व इतर रस्त्यावर दिशा दर्शक व जनजागृतीचे फलक लावणे	-	20.00	
38	निसर्ग संवर्धन व जनजागृतीपर चित्रफित / Short Fl im/ Documentary तयार करणे	-	15.00	
	एकूण		132.50	

गोषवारा				
अ.क्र.	**तपशील**		**रक्कम रूपये लक्ष**	**शेरा**
1	अ) निसर्ग पर्यटन संकुलातील सुविधा व उपक्रम यांची कामे		592.00	
2	ब) निसर्ग पर्यटन स्थळी / इतर ठिकाणी करावयाच्या सुविधा व उपक्रम		149.00	
3	क) निसर्ग पर्यटन वाढीस पुरक उपक्रम व कामे		132.50	
	एकूण एकंदर		873.50	

निसर्ग पर्यटन आराखडा झोन क्र 1 - कांदाट		
अ क्र	**प्रपत्र**	**रक्कम (लाखात)**
1	अ) निसर्ग पर्यटन संकुलातील सुविधा व उपक्रम यांची कामे	329.00
2	ब) निसर्ग पर्यटन स्थळी / इतर ठिकाणी करावयाच्या सुविधा व उपक्रम	264.43
3	क) निसर्ग पर्यटन वाढीस पुरक उपक्र म व कामे	110.32
	एकुण	**703.75**

निसर्ग पर्यटन आराखडा झोन क्र 2 - मुनावळे - बामणोली		
अ क्र	**प्रपत्र**	**रक्कम (लाखात)**
1	अ) निसर्ग पर्यटन संकुलातील सुविधा व उपक्रम यांची कामे	344.08
2	ब) निसर्ग पर्यटन स्थळी / इतर ठिकाणी करावयाच्या सुविधा व उपक्रम	187.61
3	क) निसर्ग पर्यटन वाढीस पुरक उपक्रम व कामे	65.50
	एकुण	**597.19**

निसर्ग पर्यटन आराखडा झोन क्र 3 - कारवट - कुसवडे		
अ क्र	**प्रपत्र**	**रक्कम (लाखात)**
1	अ) निसर्ग पर्यटन संकुलातील सुविधा व उपक्रम यांची कामे	213.46
2	ब) निसर्ग पर्यटन स्थळी / इतर ठिकाणी करावयाच्या सुविधा व उपक्रम	12.50
3	क) निसर्ग पर्यटन वाढीस पुरक उपक्रम व कामे	94.89
	एकुण	**320.85**

निसर्ग पर्यटन आराखडा झोन क्र 4 - कोयना हेळवाक		
अ क्र	**प्रपत्र**	**रक्कम (लाखात)**
1	अ) निसर्ग पर्यटन संकुलातील सुविधा व उपक्रम यांची कामे	1512.68
2	ब) निसर्ग पर्यटन स्थळी / इतर ठिकाणी करावयाच्या सुविधा व उपक्रम	1770.97
3	क) निसर्ग पर्यटन वाढीस पुरक उपक्रम व कामे	277.00
	एकुण	**3560.65**

निसर्ग पर्यटन आराखडा झोन क्र 5 - पाणेरी व भोसगांव		
अ क्र	**प्रपत्र**	**रक्कम (लाखात)**
1	अ) निसर्ग पर्यटन संकुलातील सुविधा व उपक्रम यांची कामे	841.82
2	ब) निसर्ग पर्यटन स्थळी / इतर ठिकाणी करावयाच्या सुविधा व उपक्रम	82.00
3	क) निसर्ग पर्यटन वाढीस पुरक उपक्रम व कामे	139.50
	एकुण	**1063.32**

निसर्ग पर्यटन आराखडा झोन क्र 6 - मणदूर		
अ क्र	**प्रपत्र**	**रक्कम (लाखात)**
1	अ) निसर्ग पर्यटन संकुलातील सुविधा व उपक्रम यांची कामे	767.00
2	ब) निसर्ग पर्यटन स्थळी / इतर ठिकाणी करावयाच्या सुविध ा व उपक्रम	189.00
3	क) निसर्ग पर्यटन वाढीस पुरक उपक्रम व कामे	130.50
	एकुण	**1086.50**

निसर्ग पर्यटन आराखडा झोन क्र 7 - आंबा		
अ क्र	**प्रपत्र**	**रक्कम (लाखात)**
1	अ) निसर्ग पर्यटन संकुलातील सुविधा व उपक्र म यांची कामे	592.00
2	ब) निसर्ग पर्यटन स्थळी / इतर ठिकाणी करावयाच्या सुविधा व उपक्रम	149.00
3	क) निसर्ग पर्यटन वाढीस पुरक उपक्रम व कामे	132.50
	एकुण	**873.50**

सह्याद्री व्याघ्र राखीव प्रादेशिक पर्यटन ा आराखडा गोषवारा		
अ क्र	**प्रपत्र**	**रक्कम (लाखात)**
अ)	अ) निसर्ग पर्यटन संकुलातील सुविधा व उपक्रम यांची कामे	4600.04
)	ब) निसर्ग पर्यटन स्थळी / इतर ठिकाणी करावयाच्या सुविधा व उपक्रम	2655.51
क)	क) निसर्ग पर्यटन वाढीस पुरक उपक्रम व कामे	950.21
एकुण		**8205.76**

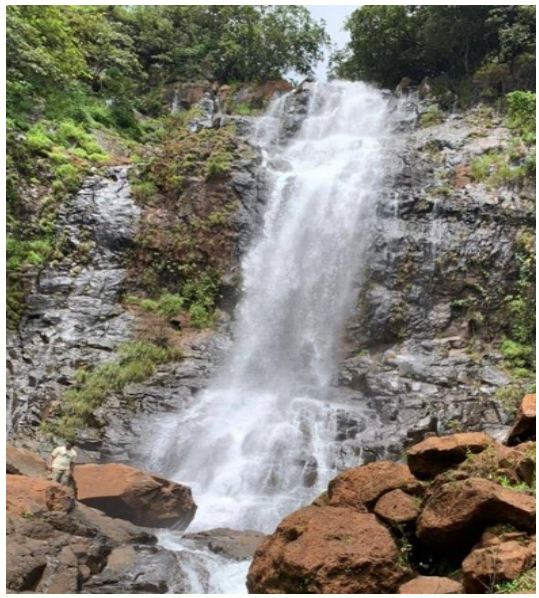
सह्याद्री व्याघ्र राखीवच्या पश्चिमेस अतिस ंवेदनशील क्षेत्रा लगत रत्नागिरी जिल्ह्यातील निसर्ग पाऊलवाटा (ट्रेक रूट)

- तिवरे व मालदेव
- नांदिवसे ते जुंगटी
- सापर्ली ते मालदेव
- तिवडी ते जुंगटी माथा
- चोरवणे ते नागेश्वर
- सापर्ली ते मालदेव
- कुंभार्ली घाट ते कासार खडक ते घाटमाथा
- दुर्गवाडी ते भैरवगड
- पाथे गोवॉक ते भैरवगड
- शृंगारपुर ते प्रचितगड
- देवरूखमाळ ते महिमंडणगड
- निवे-चोरवणे ते आडोशी माडोशी खिंड

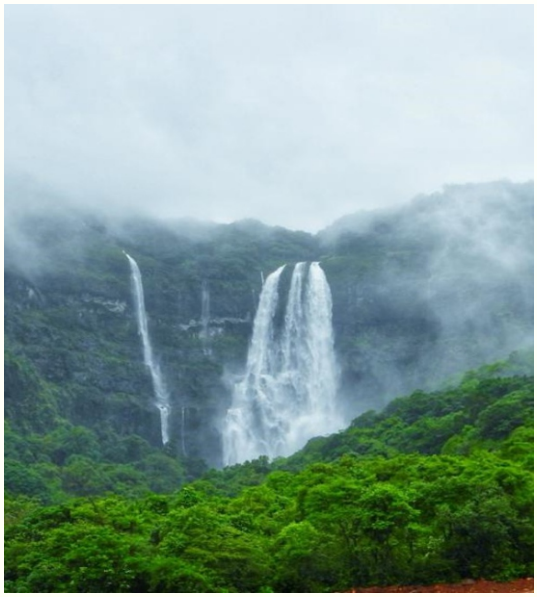
सह्याद्री व्याघ्र राखीव मधील पर्यटकांना आकर्षित करणारे धबधबे

उदगिरी धबधबा

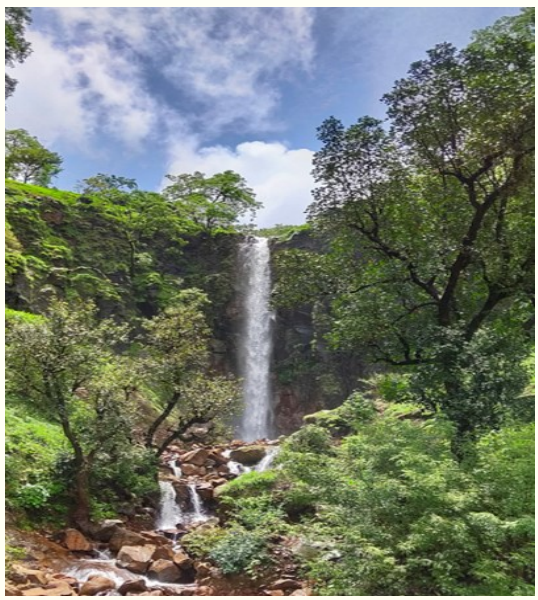
उखळू धबधबा

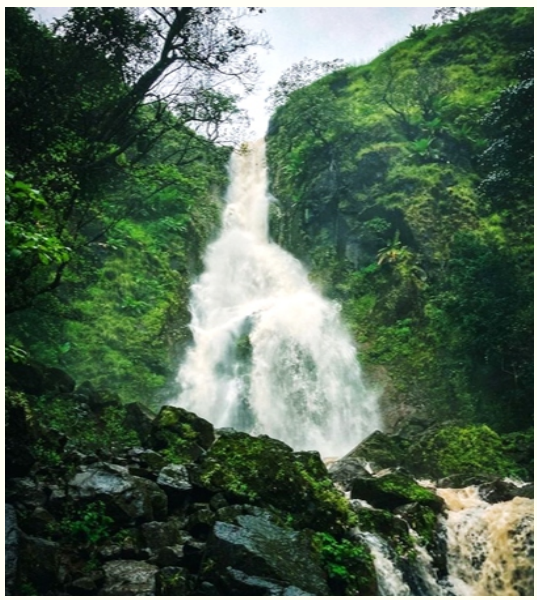
ओझर्डे धबधबा

कंधार धबधबा

गाढवराई धबधबा

केर्ले धबधबा

सह्याद्री व्याघ्र राखीव मधील निसर्ग पर्यटनाची कामे

पाणेरी-भोसगाव निसर्ग पर्यटन संकुल प्रवेशद्वार

आंबा निसर्ग पर्यटन संकुल स्वागत कमान

भैरवगड सफारी प्रवेशद्वार

भोसगाव निसर्ग पर्यटन संकुल प्रवेशद्वार

झोळंबी सफारी प्रवेशद्वार

रासाटी निसर्ग पर्यटन संकुल प्रवेशद्वार

नवजा सफारी निरीक्षण मनोरा

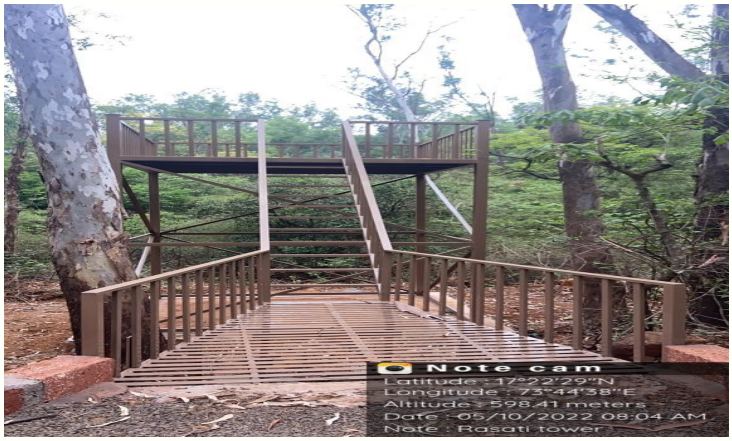
सफारी वाहन

रासाटी पर्यटन संकुल येथील साकव

रासाटी पर्यटन संकुल येथील निसर्गपायवाट

रासाटी पर्यटन संकुल येथील निरीक्षण मनोरा

रासाटी पर्यटन संकुल येथील डिजीटल डिस्प्ले

भोसगाव निसर्ग पर्यटन संकुल येथील खुले निसर्ग माहीतीकेंद्र

भोसगाव निसर्ग पर्यटन संकुल साकव

भोसगाव निसर्ग पर्यटन संकुल येथील पेगोडा

भोसगाव निसर्ग पर्यटन संकुल फुलपाखरु उद्यान

भोसगाव निसर्ग पर्यटन संकुल निसर्ग पाउलवाट

नवजा धबधबा येथील प्रेक्षक गॅलरी

आंबा निसर्ग पर्यटन संकुल, निसर्ग माहिती केंद्र आंबा

आंबा निसर्ग पर्यटन संकुल, निसर्ग माहिती केंद्र

आंबा निसर्ग पर्यटन संकुल, निसर्ग माहिती केंद्र

आंबा निसर्ग पर्यटन संकुल, निसर्ग माहिती केंद्र

नवजा धबधबा स्वागत कमान (२०२१ च्या भूसंखलनात वाहून गेली)

नवजा धबधबा निसर्ग पाऊलवाटेवरील साकव

नवजा धबधबा जांभा चिरा पाऊलवाट

नवजा धबधबा निसर्ग पॅगोडा

सह्याद्री भवन, कराड सेल्फी पॉईंट

आंबा वनपरिक्षेत्र, सेल्फी पॉईंट

जाधववाडी नाका, चांदोली, सेल्फी पॉईंट

मणदुर निसर्ग पर्यटन संकुल येथील सेल्फी पॉईंट

ढानकल संरक्षण कुटी निसर्ग पॅगोडा

आंबा निसर्ग पर्यटन संकुल येथील सेल्फी पॉईंट

सह्याद्री व्याघ्र राखीव मधील प्रस्तावित कामांची छायाचित्रे - पॅगोडा/ निसर्ग थांबे

निसर्ग थांबा

निसर्ग थांबा

निसर्ग थांबा

निसर्ग थांबा

निसर्ग थांबा

निसर्ग थांबा

निसर्ग थांबा

निसर्ग थांबा

निसर्ग थांबा

निसर्ग थांबा

प्रस्तावित कामांची छायाचित्र - टेंन्ट हाऊस / राहण्याची व्यवस्था

टेन्ट हाऊस

टेन्ट हाऊस

टेन्ट हाऊस

टेन्ट हाऊस

टेन्ट हाऊस

टेन्ट हाऊस

टेन्ट हाऊस

टेन्ट हाऊस

टेन्ट हाऊस

टेन्ट हाऊस

टेन्ट हाऊस

टेन्ट हाऊस

टेन्ट हाऊस

टेन्ट

टेन्ट

टेन्ट

डॉरमेट्री

डॉरमेट्री

डॉरमेट्री

डॉरमेट्री

डॉरमेट्री

बांबु हट

बांबु हट

डॉरमेट्री

उपहार गृह

उपहारगृह

उपहारगृह

उपहारगृह

उपहारगृह

प्रस्तावित कामांची छायाचित्रे - बैठक व्यवस्था

आसन व्यवस्था

आसन व्यवस्था

आसन व्यवस्था

आसन व्यवस्था

आसन व्यवस्था

आसन व्यवस्था

आसन व्यवस्था

आसन व्यवस्था

प्रस्तावित कामांची छायाचित्रे - बांबु निरिक्षण मनोरा

बांबु निरिक्षण मनोरा

बांबु निरिक्षण मनोरा

निरिक्षण मनोरा

निरिक्षण मनोरा

निरिक्षण मनोरा

निरिक्षण मनोरा

प्रस्तावित कामांची छायाचित्रे - जलपर्यटन उपक्रम

जल पर्यटन

जेटस्किन

कायाकिंग

बनाना बोट

फ्लोटींग जेट्टी

कयाकिंग

प्रस्तावित कामांची छायाचित्रे -साहसी खेळ

साहसी खेळ

साहसी खेळ

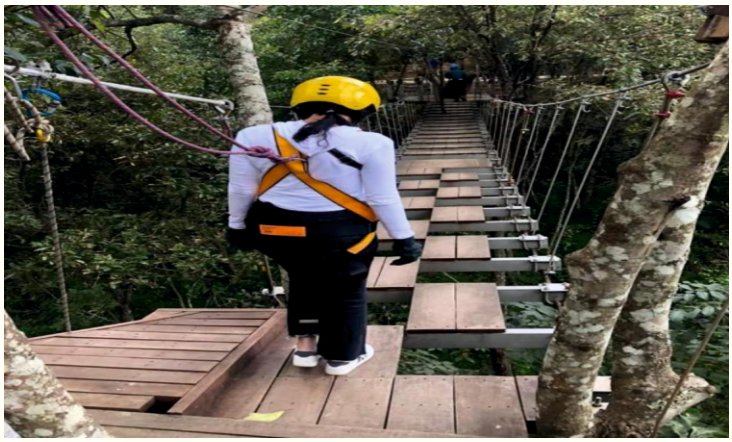

साहसी खेळ

साहसी खेळ

साहसी खेळ

प्रस्तावित कामांची छायाचित्रे -तिकीत गृह/ सोव्हेनियर शॉप /निसर्ग निर्वचन केंद्र

तिकीट गृह

सोव्हेनियर शॉप

सोव्हेनियर शॉप

सोव्हेनियर शॉप

सोव्हेनियर शॉप

सोव्हेनियर शॉप

सोव्हेनियर शॉप

सोव्हेनियर शॉप

सोव्हेनियर शॉप

निसर्ग निर्वचन केंद्र

निसर्ग निर्वचन केंद्र

निसर्ग निर्वचन केंद्र

निसर्ग निर्वचन केंद्र

निसर्ग निर्वचन केंद्र

निसर्ग निर्वचन केंद्र

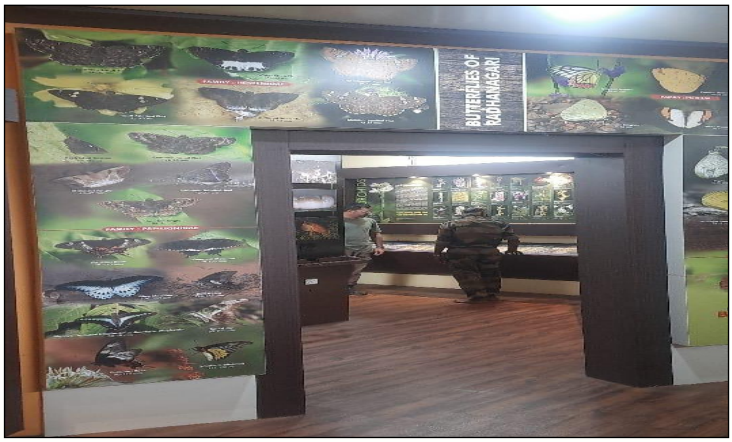
निसर्ग निर्वचन केंद्र

निसर्ग निर्वचन केंद्र

निसर्ग निर्वचन केंद्र

निसर्ग निर्वचन केंद्र

निसर्ग निर्वचन केंद्र

डिजिटल निसर्ग निर्वचन केंद्र

डिजिटल निसर्ग निर्वचन केंद्र

डिजिटल निसर्ग निर्वचन केंद्र

डिजिटल निसर्ग निर्वचन केंद्र

प्रस्तावित कामांची छायाचित्रे -सफारी

सफारी वाहन

सफारी वाहन

सफारी वाहन

सफारी वाहन

सफारी वाहन

सफारी वाहन

प्रस्तावित कामांची छायाचित्रे - निसर्गपर्यटन प्रवेशद्वार

निसर्गपर्यटन प्रवेशद्वार

निसर्गपर्यटन प्रवेशद्वार

निसर्गपर्यटन प्रवेशद्वार

निसर्गपर्यटन प्रवेशद्वार

निसर्गपर्यटन प्रवेशद्वार

निसर्गपर्यटन प्रवेशद्वार

निसर्गपर्यटन प्रवेशद्वार

निसर्गपर्यटन प्रवेशद्वार

निसर्गपर्यटन प्रवेशद्वार

निसर्गपर्यटन प्रवेशद्वार

निसर्गपर्यटन प्रवेशद्वार

निसर्गपर्यटन प्रवेशद्वार

प्रस्तावित कामांची छायाचित्रे - सेल्फी पॉईट

सेल्फी पॉईट

सेल्फी पॉईट

सेल्फी पॉईट

सेल्फी पॉईट

सेल्फी पॉईट

सेल्फी पॉईट

सेल्फी पॉईट

सेल्फी पॉईट

प्रस्तावित कामांची छायाचित्रे - नकाशे व माहिती फलक

३ D नकाशे

खुले प्रेक्षागृह

खुले प्रेक्षागृह

माहिती फलक

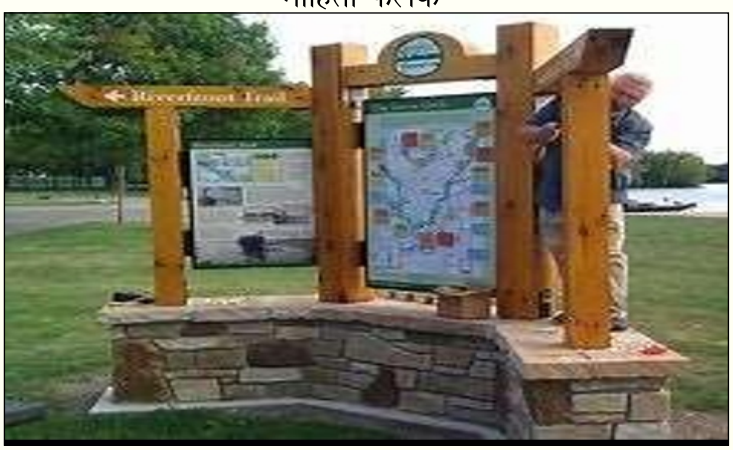
दिशा दर्शक फलक

माहिती फलक

माहिती फलक

माहिती फलक

माहिती फलक

माहिती फलक

माहिती फलक

माहिती फलक

दिशा दर्शक फलक

दिशा दर्शक फलक

माहिती फलक

स्वच्छता गृह

प्रस्तावित कामांची छायाचित्रे

कचरा कुंडी

दुर्ग पर्यटन

फोटोग्राफी

दुर्ग पर्यटन

निसर्ग पाऊलवाट

वन्यप्राण्यांचे पुतळे

वन्यप्राण्यांची चित्रे

वन्यप्राण्यांची चित्रे

वनसंरक्षक तथा क्षेत्र संचालक,
सहयाद्री व्याघ्र राखीव कोल्हापूर यांचे कार्यालय
2 रा मजला, चक्रवर्धक इमारत,मुख्य पोस्ट ऑफीस समोर, ताराबाई पार्क,कोल्हापूर-416 003
दूरध्वनी क्र.0231/2542766 Email ID cctwlkolhapur@mahaforest.gov.in

पत्र जा.क्र.अ/कक्ष-11/पुनर्वसन/प्र.क्र. 8(2022-23)/LAC/ 894 /2023-24 दिनांक 23/10/2023

प्रति,

1. मा.ना.श्री.शंभूराज देसाई, मंत्री, राज्य उत्पादन शुल्क, महाराष्ट्र राज्य तथा पालक मंत्री, सातारा जिल्हा
2. मा. ना. श्री. उदय सामंत, मंत्री, उदयोग, महाराष्ट्र राज्य
3. मा.आ.श्री. मकरंद पाटील, वि.स.मतदार संघ वाई
4. मा.आ.श्री. शिवेंद्रसिंह अभयसिंह भोसले, वि.स.मतदार संघ सातारा
5. मा. आ.श्री. मानसिंगराव नाईक, वि.स.मतदार संघ शिराळा
6. मा.आ.श्री. विनय कोरे, वि.स.मतदार संघ शाहूवाडी पन्हाळा
7. मा.आ.श्री. शेखर निकम वि.स.मतदार संघ चिपळूण
8. जिल्हाधिकारी , कोल्हापूर/ सातारा/ सांगली/रत्नागिरी
9. उपवनसंरक्षक कोल्हापूर/सातारा/सांगली
10. विभागीय वन अधिकारी ,चिपळूण
11. प्रादेशिक व्यवस्थापन, महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळ, पुणे
12. अप्पर आयुक्त, आदिवासी विकास, नाशिक
13. उपविभागीय अधिकारी , पाटण
14. श्री. सुनिल भोईटे, मानद वन्यजीव रक्षक, सातारा
15. श्री. रोहन भाटे, मानद वन्यजीव रक्षक, सातारा
16. श्री. अजित पाटील, मानद वन्यजीव रक्षक, सांगली
17. श्री. रमण कुलकर्णी, मानद वन्यजीव रक्षक, कोल्हापूर
18. स्वप्नील पवार, मानद वन्यजीव रक्षक, कोल्हापूर
19. श्री. अनिरुध्द माने, मानद वन्यजीव रक्षक, कोल्हापूर
20. श्री. निलेश बापट, मानद वन्यजीव रक्षक, रत्नागिरी
21. श्री. गिरीष पंजाबी, वन्यजीव तज्ञ (WCT)
22. श्री. जीवन बोराटे, यशवंतराव चव्हाण स्कूल ऑफ सोशल वर्क जकातवाडी, सातारा
23. श्री. सुनिल करकरे, नेचर संस्था, कोल्हापूर
24. श्री. शेखर मोहिते, प्राध्यापक विभाग प्रमुख वनस्पती शास्त्र विभाग, लालबहादुर शास्त्री महाविदयालय, सातारा
25. श्री. सुहास वायंगणकर, वन्यजीव तज्ञ कोल्हापूर तथा सदस्य राज्य वन्यजीव मंडळ
26. श्री. नरेंद्र शेलार, अध्यक्ष रोटरी क्लब, सेव्हन हिल्स, सातारा

विषय :- सह्याद्री व्याघ्र राखीव क्षेत्राचे स्थानिक सल्लागार समितीच्या बैठकीचे इतिवृत्ताबाबत.

संदर्भ - 1. शासन निर्णय क्रमांक डब्ल्युएलपी-0523/प्र.क्र.173/फ-1, दिनांक 21 सप्टेंबर, 2023
2.या कार्यालयाकडील पत्र क्र. अ/कक्ष-11/पुनर्वसन/प्र.क्र.8(2022-23)/LAC/ 890, दिनांक 20/10/2023

उपरोक्त शासन निर्णयानुसार सह्याद्री व्याघ्र राखीव क्षेत्राचे स्थानिक सल्लागार समितीची बैठक विभागीय आयुक्त पुणे विभाग, पुणे यांचे अध्यक्षतेखाली **दिनांक 18 ऑक्टोबर, 2023 रोजी सकाळी 11.00 वाजता जिल्हाधिकारी सातारा यांचे कार्यालयातील सभागृहात** संपन्न झाली आहे. त्याअनुषंगाने बैठकीचे इतिवृत संदर्भिय पत्रान्वये विभागीय

Scanned with OKEN Scanner
CamScanner

आयुक्त पुणे विभाग, पुणे यांचे मान्यतेसाठी सादर करण्यात आले असून, त्यास त्यांनी मान्यता दिली आहे. सदर मान्यताप्राप्त इतिवृत्ताची प्रत याव्दारे सर्व माननीय समिती सदस्यांना तसेच निमंत्रित सदस्यांना पाठविण्यात येत आहे.

सोबत-वरीलप्रमाणे

(आर.एम.रामानुजम)
सदस्य सचिव,
स्थानिक सल्लागार समिती, सहयाद्री व्याघ्र राखीव
तथा
वनसंरक्षक तथा क्षेत्र संचालक,
सह्याद्री व्याघ्र राखीव,कोल्हापूर

प्रतिलिपी : विभागीय आयुक्त, पुणे विभाग, पुणे यांना माहितीसाठी सविनय सादर.
प्रतिलिपी: व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळ, मुंबई निमंत्रित सदस्य यांना माहितीसाठी सस्नेह अग्रेषित.
प्रतिलिपी : मुख्य वनसंरक्षक (प्रादेशिक) कोल्हापूर यांना माहितीसाठी सविनय सादर.
प्रतिलिपी: जिल्हा पोलीस अधीक्षक, सातारा निमंत्रित सदस्य यांना माहितीसाठी सस्नेह अग्रेषित.
प्रतिलिपी : उपसंचालक कोयना, सह्याद्री व्याघ्र राखीव, कराड / उपसंचालक चांदोली, सह्याद्री व्याघ्र राखीव, कराड यांना माहितीसाठी रवाना.
प्रतिलिपी : उप प्रादेशिक अधिकारी, महाराष्ट्र प्रदुषण नियंत्रण मंडळ, सातारा, निमंत्रित सदस्य यांना माहितीसाठी सस्नेह अग्रेषित.
प्रतिलिपी : सहाय्यक संचालक, नगररचना प्रादेशिक योजना, सातारा, निमंत्रित सदस्य यांना माहितीसाठी सस्नेह अग्रेषित.
प्रतिलिपी: सहाय्यक संचालक, नगररचना प्रादेशिक योजना, कोल्हापूर, निमंत्रित सदस्य यांना माहितीसाठी सस्नेह अग्रेषित.

Scanned with OKEN Scanner

CamScanner

दुसरा मजला, वनवर्धन इमारत मुख्य पोस्ट ऑफिस
समोर, ताराबाई पार्क, कोल्हापूर-416003

महाराष्ट्र शासन
वनसंरक्षक तथा क्षेत्र संचालक, सह्याद्री व्याघ्र राखीव
कोल्हापूर,
E mail-ccfwlkolhapur@mahaforest.gov.in ☎0231-2542766

जा.क्र.अ/सर्वे/LAC बैठक/ /2022-23 कराड दिनांक :- 19.10.2023

सह्याद्री व्याघ्र राखीवच्या "स्थानिक सल्लागार समिती" बैठक
जिल्हाधिकारी कार्यालय सातारा
दिनांक - 18 ऑक्टोंबर, 2023 रोजीच्या सभेचे इतिवृत

दिनांक 18 ऑक्टोंबर, 2023 रोजीची सकाळी 11.00 वा. सहयाद्री व्याघ्र राखीवच्या स्थानिक सल्लागार समितीची बैठक जिल्हाधिकारी कार्यालय, सातारा येथे मा. सौरभ राव, विभागीय आयुक्त, पुणे यांचे अध्यक्षतेखाली संपन्न झाली. सदर बैठकीकरिता खालीलप्रमाणे अधिकारी/ सदस्य उपस्थित होते.

अ.क्र.	अधिकाऱ्याचे नाव	विभाग	पदनाम
1	मा.सौरभ राव, विभागीय आयुक्त,पुणे (व्हीसीद्वारे)	पदसिध्द	अध्यक्ष
2	मा.ना.श्री. शंभूराज देसाई, मंत्री राज्य उत्पादन शुल्क, महाराष्ट्र राज्य तथा पालक मंत्री, सातारा जिल्हा (व्हीसीद्वारे)	व्याघ्र प्रकल्प क्षेत्रातील आमदार	सदस्य
3	वनसंरक्षक तथा क्षेत्र संचालक, सह्याद्री व्याघ्र राखीव, कोल्हापूर	पदसिध्द	सदस्य सचिव
4	श्री. जितेंद्र डुडी, जिल्हाधिकारी, सातारा (व्हीसीद्वारे)	पदसिध्द	सदस्य
5	श्री. मंटांडा राज दयानिधी, जिल्हाधिकारी, सांगली	पदसिध्द	सदस्य
6	श्री. राहुल रेखावार, जिल्हाधिकारी, कोल्हापूर	पदसिध्द	सदस्य
7	श्री. एच.आर.म्हेत्रे, तहसीलदार, जिल्हाधिकारी, रत्नागिरी यांचे प्रतिनिधी	पदसिध्द	सदस्य
8	श्री. यू.एस.सावंत, उपसंचालक, (कोयना) सह्याद्री व्याघ्र राखीव, कराड	पदसिध्द	सदस्य
9	श्रीमती. स्नेहलता पाटील, उपसंचालक, (चांदोली) राष्ट्रीय उद्यान, कराड	पदसिध्द	सदस्य
10	श्री. वैभव बोराटे, विभागीय वन अधिकारी, चिपळूण यांचे प्रतिनिधी	पदसिध्द	सदस्य
11	श्री. सुनिल भोईट, मानद वन्यजीव रक्षक, सातारा	मानद वन्यजीव रक्षक	सदस्य
12	श्री.रोहन भाटे, मानद वन्यजीव रक्षक, सातारा	मानद वन्यजीव रक्षक	सदस्य
13	श्री. निलेश बापट, मानद वन्यजीव रक्षक, रत्नागिरी	मानद वन्यजीव रक्षक	सदस्य
14	श्रीमती मौसमी कोसे, प्रादेशिक व्यवस्थापन, महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळ, पूणे	पदसिध्द	सदस्य
15	श्री. गिरिष पंजाबी, वन्यजीव तज्ञ (WCT)	वन्यजीव संशोधक	सदस्य
16	श्री. जीवन बोराटे, यशवंतराव चव्हाण स्कुल ऑफ सोशल वर्क, जकातवाडी, सातारा	सांमाजिक संशोधक	सदस्य
17	श्री. सुनिल करकरे, नेचर संस्था, कोल्हापूर	पर्यटन क्षेत्रातील तज्ञ	सदस्य
18	श्री. शेखर माहिते, प्राध्यापक, विभाग प्रमुख, वनस्पती शास्त्र विभाग, लालबहादूर शास्त्री महाविद्यालय,सातारा	स्थानिक पर्यावरण तज्ञ	सदस्य
19	श्री. नरेंद्र शेलार ,अध्यक्ष रोटरी क्लब सेव्हन हिल, सातारा	स्थानिक पर्यावरण तज्ञ	सदस्य
20	श्री. स.भी.गारे, सहाय्यक संशोधन अधिकारी, अपर आयुक्त,	आदिवासी विकास प्रकल्प,	पदसिद्ध

Scanned with OKEN Scanner
Scanned with OKEN Scanner
CamScanner

	आदिवासी विकास, नाशिक यांचे प्रतिनिधी	घोडेगाव	सदस्य
21	श्री. के.एम. पाटील, पोलिस उपाधिक्षक सातारा	पोलिस विभाग, सातारा	निमंत्रित
22	डॉ. सारंग कुलकर्णी, व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळ यांचे प्रतिनिधी	महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळ	निमंत्रित

बैठकीच्या सुरवातीस सदस्य सचिव, स्थानिक सल्लागार समिती, सहयाद्री व्याघ्र राखीव श्री.आर.एम.रामानुजम, यांनी दिनांक 21 सप्टेंबर, 2023 च्या शासन निर्णयाप्रमाणे सहयाद्री व्याघ्र राखीव करिता नव्यानेच पुर्नगठीत झालेल्या "स्थानिक सल्लागार समिती" च्या प्रत्यक्ष व ऑनलाईन वरून उपस्थित सर्व सदस्यांचे अभिनंदन केले तसेच स्थानिक सल्लागार समितीची उद्दिष्टे, कार्य आणि संनियंत्रण करावयाच्या विषयांबाबत माहिती दिली. सहयाद्री व्याघ्र राखीवचे निसर्ग पर्यटन धोरण आणि नियमन करण्याच्या दृष्टीने विषयानुसार चर्चा करणे व निर्णय घेणेबाबत सर्व सदस्यांना विनंती करून बैठकीस सुरूवात केली. त्याचे इतिवृत्त खालीलप्रमाणे...

अ.क्र.	विषय	तपशील
1	सहयाद्री व्याघ्र राखीव क्षेत्राच्या निसर्ग पर्यटन आराखडयास मान्यता देणे	सहयाद्री व्याघ्र राखीवच्या "व्याघ्र संवर्धन आराखडयाचा" भाग असलेल्या व नव्याने तयार करण्यात येत असलेल्या सन 2023 -24 ते सन 2032-33 या 10 वर्षाच्या आराखडयावर चर्चा करण्यात आली. तसेच, त्या आराखडयाच्या अनुषंगाने सहयाद्री व्याघ्र राखीवच्या निसर्ग पर्यटनास चालना मिळावी म्हणून सहयाद्री व्याघ्र राखीवने तयार करण्यात आलेल्या निसर्ग पर्यटन आराखडयावरती चर्चा करण्यात आली व समितीने आराखडयास मान्यता दिली. सदर आराखडयानुसार सहयाद्री व्याघ्र राखीवचे निसर्ग पर्यटनासाठी 07 निसर्ग पर्यटन झोन केलेले असून त्यापैकी 05 झोन सातारा जिल्हयात, 1 झोन सांगली जिल्हयात तर 01 कोल्हापूर जिल्हयात आहे. सदर 7 झोनच्या निसर्ग पर्यटन विकासासाठी तयार करण्यात आलेल्या निसर्ग पर्यटन प्रस्तावावर चर्चा करून मान्यता देण्यात आली.
2	मौजे गोकुळ तर्फे हेळवाक येथे महाराष्ट्र पर्यटन पोलीस्त प्रशिक्षण केंद्र व राज्य आपत्ती बचाव दल स्थापन करणे करीता स्थानिक सल्लागार समितीची मान्यतेसाठी प्रस्ताव.	मौजे गोकुळ तर्फ हेळवाक (कोयनानगर) ता.पाटण भुमापन क्रं. 25. 26, 27, 29, 31, 32, 33, 34, 35 मधील 41.77 हेक्टर आर जमिनी वरती नियोजीत महाराष्ट्र पर्यटन पोलिस प्रशिक्षण केंद्र व राज्य आपत्ती बचाव दल स्थापन करण्याकरिताच्या प्रस्तावाबाबत चर्चा करण्यात आली. पर्यावरण संवेदनशील क्षेत्रामध्ये किंवा अभयारण्य किंवा राष्ट्रीय उदयानापासून 10 कि.मी मध्ये येणा-या प्रकल्पांना पर्यावरण पुर्व मान्यता (Environment Clearance) लागते, अशा प्रकल्पांच्या बाबतीत प्रकल्पयंत्रणा यांनी राष्ट्रीय वन्यजीव मंडळाच्या स्थायी समितीची शिफारस घेणे आवश्यक असते तसेच वर्ग 'ब' मध्ये 20,000 चौ.मीं. किंवा 20,000 चौ.मी. पेक्षा जास्त आणि 1,50,000 चौ.मी. पेक्षा कमी बांधकाम क्षेत्राचा समावेश असल्यास पर्यावरण पूर्व 'मान्यता' घ्यावी लागते अशी तरतूद आहे, या बाबी समितीच्या निर्दशनास आणून दिल्या.याबाबत चर्चा होवून सदर प्रस्तावास प्रचलित नियम व अटींच्या अधिन राहून मान्यता देण्यात आली.
3	पर्यटन उदयोगांकडून कंझर्वेशन फी जमा करण्याबाबत	राज्याचा निसर्ग पर्यटन धोरणाबाबतचा शासन निर्णय दिनांक 09 नोव्हेंबर 2012 च्या अनुषंगाने व्याघ्र प्रकल्पाच्या भोवतालच्या क्षेत्रातील पर्यटन (सोईसुविधा) उदयोगाकडून प्रतिकक्ष / प्रतिमाह करिता कंझर्वेशन फी (संवंर्धन शुल्क) आकारण्याची तरतूद आहे. त्यानुसार सहयाद्री व्याघ्र राखीवच्या सभोवती आंबा, चांदोली, कोयना व बामणोली या भागात सदयस्थितीत खाजगी हॉटेलस् व रिसॉर्टस आहेत. त्यांचेकडून प्रचलित दराने कंझर्वेशन फी आकारणेबाबत चर्चा झाली. तसेच कोविड 19 पूर्वी काही रिसॉर्ट सदर फी काही प्रमाणात देत होते. कोविड 19 काळात व त्यानंतरही रिसॉर्टने फी दिलेली नाही यावर चर्चा करण्यात आली. स्थानिक गावकरी जे बफर झोनमधील रहिवासी आहेत त्यांचे होमस्टे व कम्युनीटीस्टे किंवा ग्रामपंचायतीच्या सामूहिक मालकीची पर्यटक निवास व्यवस्था यांना कंझर्वेशन फी मधून सूट देण्यात आली असल्याबाबतही समितीस अवगत करण्यात आले. कंझर्वेशन फी संबंधीतांकडून प्रत्येक त्रैमासिक संपताच 15

Scanned with OKEN Sca
Scanned with OKEN Scanner
CamScanner

		दिवसाच्या आत सहयाद्री व्याघ्र संवर्धन प्रतिष्ठानच्य बँक खात्यात जमा करणेबाबत असलेल्या शासन निर्णयाची तरतूद समितीस अवगत केली. मा. अध्यक्षांनी सहयाद्री व्याघ्र राखीवच्या भोवतीच्या रिसॉर्टची यादी बनविण्याच्या सूचना दिल्या तसेच कोविड 19 नंतर कंझर्वेशन फी जमा करणे आवश्यक असल्याबाबत समितीचे एकमत झाले आणि कंझर्वेशन फी जमा करणेबाबत नियमावली करण्याचे ठरले.
4	मौजे मुनावळे ता.जावली जि.सातारा येथे जागतिक दर्जाचे जल पर्यटन विकसित करण्याकरीता महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळास जागा उपलब्ध करुन देणे व सहयाद्री व्याघ्र राखीव अंतर्गत क्षमता असणाऱ्या ठिकाणी जलपर्यटन करणेबाबत धोरण ठरविणे.	सहयाद्री व्याघ्र राखीव अंतर्गत येणारे जलाशय व नदयांमध्ये जलपर्यटनास मोठया प्रमाणात वाव असून सोईसुविधा विकसीत झाल्यास मोठया प्रमाणात स्थानिकांना रोजगाराच्या संधी उपलब्ध होवू शकतात. परंतु, जलपर्यटनाचे उपक्रम हे प्रचलित नियमानुसार व वन्यप्राण्यांना उपद्रव होणारे नसावेत यावर चर्चा करण्यात आली. कोयना धरणाच्या शिवसागर जलाशयातील असलेली बंदी धरणाच्या भितीकडील क्षेत्र सोडून शिथिल केल्यामुळे उर्वरित शिवसागर जलाशयात आता पर्यटनाचे उपक्रम घेण्यासाठी योग्य नियोजन करण्याबाबत चर्चा झाली, दिनांक 06 ऑक्टोंबर, 2023 च्या महाराष्ट्र शासन ग्रहविभाग यांच्या अधिसूचनेनूसार कोयना धरणाच्या भितीकडील 7 कि.मी. व बफर क्षेत्रातील 2 कि.मी. चा भाग वगळता कोयना जलाशयातील निर्बंध शिथील झाल्यामुळे येथील जलपर्यटनास चालना मिळेल याबाबत मा.ना.श्री. शंभूराज देसाई, मंत्री राज्य उत्पादन शुल्क, महाराष्ट्र राज्य यांनी समितीच्या निर्दशनास आणून दिले. तसेच, महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळाच्या जागतिक दर्जाचे जलपर्यटन करण्यासाठी व त्यातून स्थानिकांना रोजगार निर्माण करण्यासाठी मौजे मुनावळे ता.जावळी येथील रू. 45.38 कोटी असलेल्या प्रस्तावित प्रकल्पासही स्थानिक सल्लागार समितीने मान्यता दिली. वनविभागाच्या प्रचलित नियमांना धरून व वन्यप्राण्यांना कोणताही उपद्रव होणार नाही याची दक्षता घेणे आवश्यक असल्याची चर्चा झाली. त्यानुसार नियमावली तयार करण्यात याव्यात असे ठरले. वारणा धरणाच्या वसंत सागर जलाशयातही जलपर्यटनास परवानगी घेणेबाबत आवश्यक प्रस्ताव लवकरात लवकर पाठविण्याबाबत ठरले. त्याचबरोबर कोयना नदीत सुद्धा जलपर्यटनाच्या विविध उपक्रमाच्या प्रस्तावावर चर्चा झाली व सर्वेक्षण करून सदर उपक्रम करण्यास मान्यता देण्यात आली. त्याचप्रकारे वारणा नदीतही जलपर्यटनाचे सर्वेक्षण करून प्रस्ताव करण्याबाबत ठरले.
5	देशमुखवाडी आणि मोडकवाडी याठिकाणी भुस्खलन झालेल्या गावांचे पुर्नवसन करणेबाबत उपविभागीय अधिकारी पाटण उपविभाग पाटण यांचा प्रस्ताव	पाटण तालुक्यामध्ये जुले 2021 मध्ये अतिवृष्टीमुळे भुस्खलन होवनू बाधित झालेल्या मौजे मिरगाव, हुंबरळी, काटेवाडी या गावातील नागरिकांचे कायमस्वरूपी पुर्नवसन मौजे देशमुखवाडी येथील ग. नं. 11/ब/1 मधील 2.1672 हे. आर जमिनीमध्ये करणेबाबतच्या प्रस्तावावर बैठकीत चर्चा करणेत आली. सदर कामाकरीता वनसंरक्षक तथा क्षेत्र संचालक, सह्याद्री व्याघ्र राखीव, कोल्हापूर यांनी दि.11/07/2023 पत्रान्वये परवानगी दिली असल्याचे बैठकीत सांगण्यात आले.. या प्रस्तावास स्थानिक सल्लागार समितीने बैठकीमध्ये मान्यता दिली.
6	बफर क्षेत्रातील निसर्ग पर्यटनामध्ये स्थानिकांचा सहभाग	नवजा क्षेत्रातील ओझर्डे धबधबा पर्यटन हे नवजा ग्रामपरिस्थितीकीय विकास समितीस चालवण्यास देण्याबाबतचा प्रस्ताव समिती समोर ठेवण्यात आला. सहयाद्री व्याघ्र राखीवच्या क्षेत्रातील पर्यटनातून स्थानिकांना रोजगार व विकासाच्या संधी मिळाव्या हाच उद्देश आहे. त्यामुळे सहयाद्री व्याघ्र राखीव क्षेत्रातील निसर्ग पर्यटन स्थळे, विविध सोईसुविधा तसेच उपक्रम चालवण्यासाठी ग्रामसभेची परवानगी घेवून ग्रामपरिस्थिती विकास समित्यांना देण्यास हरकत नसल्याबाबत समितीचे एकमत झाले. त्यानुसार नियमावली ठरविण्यात यावी तसेच याचा लाभ ठराविक लोकांना न होता सर्व गावाला विशेष करून महिला बचत गटांना होईल अशा पद्धतीने नियमावली बनविण्याचे मा. अध्यक्ष आणि मा.ना.श्री. शंभूराज देसाई, मंत्री राज्य उत्पादन शुल्क, महाराष्ट्र राज्य यांनी सूचविल्याप्रमाणे मान्यता देण्याचे ठरले.

Scanned with OKEN Scanner

CamScanner

7	सहयाद्री व्याघ्र राखीवच्या बफर क्षेत्राकरिता नियमावली (Draft Buffer Rules).	दिनांक 16 सप्टेंबर, 2015 च्या स्थानिक सल्लागार समितीच्या बैठकीमध्ये सहयाद्री व्याघ्र राखीवच्या बफर क्षेत्राकरिता नियमावली (Draft Buffer Rules) तयार करून चर्चा करण्यात आली होती. त्यावर स्थानिक, लोकप्रतिनिधीकडून व इतर सहभागीदाराकडून आक्षेप घेण्यात आले होते. सदर नियमावली अंतिम करण्याबाबत समिती समोर विषय मांडण्यात आला. त्याचर सर्व लोकप्रतिनिधीशी चर्चा करूनच, सदर नियमावली पुढील स्थानिक सल्लागार समितीच्या बैठकीत मान्यतेस ठेवण्याचे ठरले.
8	महाराष्ट्र राज्याच्या साहसी पर्यटन उपक्रम धोरणा अंतर्गत साहसी पर्यटन उपक्रम आयोजन करणेस परवानगी मिळणेबाबत. डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर बहुउददेशिय सामाजिक संस्था. मुनावळे ता.जावली जि.सातारा यांचा प्रस्ताव	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर बहुउद्देशीय सामाजिक संस्था मुनावळे या संस्थेने बफर क्षेत्रात येत असल्यामुळे जमीन, हवा व पाणी या तिन्ही प्रकारातील साहसी पर्यटन उपक्रमास सहयाद्री व्याघ्र राखीव च्या गाभा व बफर क्षेत्रात साहसी पर्यटन उपक्रमास परवानगी मिळणेच्या प्रस्तावाबाबत बैठकीमध्ये चर्चा करण्यात आली. अशा प्रकारचे साहसी पर्यटन उपक्रमांचे प्रस्ताव परवानगी करिता पुढेही येण्याची शक्यता आहे. त्यामुळे याकरिता आवश्यक नियमावली करून त्यानुसार परवानगी देण्याचे ठरले.
9	इतर विषय	सहयाद्री व्याघ्र प्रकल्पाच्या क्षेत्रात निसर्ग पर्यटन विषयक उपक्रम राबविताना प्रचलित नियमांचे उल्लंघन होवू नये आणि वने व वन्यजीवांना यामध्ये नेहमीच प्राधान्य राहिल, याकरिता आजच्या बैठकीत चर्चा झाले प्रमाणे विविध उपक्रमाकरिता नियमावली निर्धारित करूनच निसर्ग पर्यटनाचे विविध उपक्रम व सोईसुविधांना परवानगी देण्यात यावी व त्याकरिता मा.अध्यक्षांच्या मान्यतेने पुढील 15 दिवसात नियमावली अंतिम करण्याचे मा.ना.श्री. शंभूराज देसाई, मंत्री राज्य उत्पादन शुल्क, महाराष्ट्र राज्य यांनी सूचित केले त्याप्रमाणे विहित कालावधी नियमावली अंतिम करण्याचे ठरले.

अशा तऱ्हेने स्थानिक सल्लागार समितीच्या बैठकीमध्ये प्रस्तावांवरती चर्चा करून मान्यता देण्यात आली. सभेच्या शेवटी उपस्थित सर्वांचे आभार मानून अध्यक्ष महोदयांनी सभा संपलेचे जाहीर केले.

(आर.एम. रामानुजम)
सदस्य सचिव, स्थानिक सल्लागार समिती,
तथा
सह्याद्री व्याघ्र राखीव, कोल्हापुर

(सौरभ राव)
अध्यक्ष, स्थानिक सल्लागार समिती,
तथा विभागीय आयुक्त पुणे

Scanned with OKEN Scan
Scanned with OKEN Scanner
CamScanner

महाराष्ट्र निसर्ग पर्यटन विकास मंडळ,

10/2, स्टार्की टाऊन, मंगळवारी बाजार, सदर, नागपूर 440 001
दुरध्वनी क्रमांक 0712-2978844
E-mail ID : mahaecotourism@mahaforest.gov.in

स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सव

ई-मेलद्वारे

विषय:-महाराष्ट्र निसर्ग पर्यटन विकास मंडळाच्या कार्यकारी समितीच्या दिनांक १०/११/२०२३ रोजी आयोजित २१ व्या सभेच्या कार्यवृत्तांता बाबत.

क्रमांक:व्यसं/मनिपविमं-सभा/प्र.क्र.१२१(भाग-५)/२३-२४/ 945

नागपूर: ४४० ००१, **दिनांक** : 23 /११/२०२३

प्रति,

१. प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख) तथा अध्यक्ष कार्यकारी समिती, महाराष्ट्र निसर्ग पर्यटन विकास मंडळ, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर.

२. प्रधान मुख्य वनसंरक्षक व मुख्य कार्यकारी अधिकारी (महाकॅम्पा), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर तथा सदस्य, कार्यकारी समिती.

३. व्यवस्थापकीय संचालक, एफडीसीएम लि.नागपूर तथा सदस्य कार्यकारी समिती किंवा त्यांचे प्रतिनिधी.

४. प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव),महाराष्ट्र राज्य,नागपूर तथा सदस्य, कार्यकारी समिती.

५. अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (अर्थसंकल्प, नियोजन व विकास), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर तथा सदस्य, कार्यकारी समिती.

६. अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव), पश्चिम मुंबई तथा सदस्य, कार्यकारी समिती.

७. अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव), पुर्व नागपूर तथा सदस्य, कार्यकारी समिती.

८. व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळ, मुंबई तथा सदस्य, कार्यकारी समिती किंवा त्यांचे प्रतिनिधी.

९. श्री. अनिल सोले, GF-३, गंगोत्री अपार्टमेंट, बुटी लेआऊट, लक्ष्मीनगर, नागपूर-४४००२०

१०. श्री. प्रकाश मालाप्पाजी धारणे, कस्तुरबा चौक, बानापेठ, वार्ड नं.२, गिरनार हॉटेलजवळ, चंद्रपूर-४४२४०२

११. श्री. किरण पातुरकर, टोपे नगर, पवनस्कर लेआऊट, अमरावती-४४४६०२

CamScanner

१२. श्री. किशोर चिद्दरवार, हिमालया इनक्लेव्ह, मेझानी फ्लोव्हर १, नॉर्थ अंबाझरी रोड, अपोझीट एलएडी कॉलेज, शिवाजी नगर, नागपूर-४४००१०

१३. श्री. अरुण नारायण तिखे, २९, रघाताटे लेआऊट, दाताळारोड, रामनगर चंद्रपूर-४४२४०२

संदर्भ : या कार्यालयाचे पत्र क्रमांक:कक्ष-६/लले/व्यसं/कासभा/भाग-५/२३-२४/९०३ दिनांक ०८/११/२०२३

महाराष्ट्र निसर्ग पर्यटन विकास मंडळाच्या कार्यकारी समितीची २१ वी सभा, मा. प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर तथा अध्यक्ष कार्यकारी समिती, महराष्ट्र निसर्ग पर्यटन विकास मंडळ, नागपूर यांच्या अध्यक्षतेखाली दिनांक १०/११/२०२३ रोजी दुपारी १२.०० वाजता "कमांड कंट्रोल रुम", वनभवन, नागपूर येथे संपन्न झाली. सदर सभेचा कार्यवृत्तांत सोबत माहिती व आवश्यक कार्यवाहीस्तव सहपत्रीत करण्यात येत आहे.

सहपत्र:- वरील प्रमाणे.

23/11/2023

सदस्य-सचिव, कार्यकारी समिती तथा
व्यवस्थापकीय संचालक,
महाराष्ट्र निसर्ग पर्यटन विकास मंडळ,
नागपूर (करीता)

प्रतिलिपी:-

१) अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव), पश्चिम मुंबई/पुर्व नागपूर यांना माहिती व आवश्यक कार्यवाही करीता सादर.
२) मुख्य वनसंरक्षक (प्रादेशिक), पुणे /ठाणे/ चंद्रपूर यांना माहिती व आवश्यक कार्यवाहीकरीता अग्रेषित.
३) वनसंरक्षक (प्रादेशिक), छत्रपती संभाजीनगर/यवतमाळ/नागपूर यांना माहिती व आवश्यक कार्यवाहीकरीता अग्रेषित.
४) वनसंरक्षक तथा क्षेत्र संचालक, सहयाद्री व्याघ्र राखीव, कोल्हापूर /ताडोबा ,अंधारी व्याघ्र प्रकल्प-चंद्रपूरयांना आवश्यक कार्यवाहीकरीता अग्रेषित.
५) उपवनसंरक्षक, पुणे/ सोलापूर/ पुसद/ रोहा/ वर्धा यांना आवश्यक कार्यवाहीकरीता अग्रेषित.
6) विभागीय वन अधिकारीधाराशीव / बीड /,चंद्रपूर यांना आवश्यक कार्यवाहीकरीता अग्रेषित.
7) उपविभागीय वन अधिकारी (वन्यजीव), आलापल्ली यांना आवश्यक कार्यवाहीकरीता अग्रेषित.

23/11/2023

सदस्य-सचिव, कार्यकारी समिती तथा
व्यवस्थापकीय संचालक,
महाराष्ट्र निसर्ग पर्यटन विकास मंडळ,
नागपूर (करीता)

प्रत — कक्ष-२, योजना, मनिपविमं यांना सहपत्रांसह माहिती व आवश्यक त्या पुढील कार्यवाहीसाठी.

CamScanner

महाराष्ट्र निसर्ग पर्यटन विकास मंडळाच्या दिनांक १०/११/२०२३ रोजी संपन्न झालेल्या कार्यकारी समितीच्या २१ व्या सभेचा कार्यवृतांत

महाराष्ट्र निसर्ग पर्यटन विकास मंडळाच्या कार्यकारी समितीची २१ वी सभा दिनांक १० नोव्हेंबर, २०२३ रोजी दुपारी १२.०० वाजता प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर तथा अध्यक्ष, कार्यकारी समिती, महाराष्ट्र निसर्ग पर्यटन विकास मंडळ यांचे अध्यक्षतेखाली कमांड कंट्रोल रूम, वनभवन, रामगिरी रोड, सिव्हील लाईन्स, नागपूर येथे संपन्न झाली. सभेत उपस्थित कार्यकारी समिती सदस्य व आंमत्रित अधिका-यांची यादी (परिशिष्ट-१) नुसार सोबत जोडली आहे.

व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र निसर्ग पर्यटन विकास मंडळ तथा सदस्य सचिव यांनी सभेच्या सुरूवातीला अध्यक्षांचे व उपस्थित सर्व सदस्यांचे तसेच नवनियुक्ती अशासकीय सदस्य व इतर अधिका-यांचे स्वागत केले व त्यानंतर अध्यक्षांचे परवानगीने विषयसुचीनुसार सभेच्या कामकाजास सुरुवात केली.

सभेमध्ये सर्व विषयांवर सविस्तर चर्चा होऊन कार्यकारी समितीद्वारे खालील प्रमाणे निर्णय घेण्यात आले.

सादरीकरण संबंधित उपवनसंरक्षक/ विभागीय वनाधिकारी यांनी केले.

सर्व मंजूर प्रस्तावांना पुढील सर्वसाधारण अटी व शर्तींच्या अधीन राहून मंजूरी प्रदान केलेली आहे.

(१) वन संवर्धन कायदा, १९८०, भारतीय वन अधिनियम, १९२७ व वन्यजीव संरक्षण अधिनियम, १९७२ चे कोणत्याही प्रकारे उल्लंघन होणार नाही याची दक्षता घ्यावी.

(२) महाराष्ट्र राज्य वन पर्यटन धोरण व वन पर्यटनासंबंधी नियम, वेळोवेळी शासनाने निर्गमीत केलेले शासन निर्णय/ सूचना मंडळाद्वारे निर्गमीत मार्गर्शक तत्वे, सुचना ईत्यादी विपरीत कामे करता येणार नाही.

(३) प्रत्यक्ष कामें ही मंजुर आराखडयानुसारच होतील. कामाचे प्रकार किंवा स्वरुप किंवा नवीन कामे घ्यावयाची असल्यास सुधारीत आराखडा महाराष्ट्र निसर्ग पर्यटन विकास मंडळ, नागपूर यांचेकडून मंजुर झालेनंतरच पुढील कार्यवाही करावी.

(४) राज्य शासनाचे साहसी पर्यटन उपक्रम धोरण-२०२१ मधील तरतूदि विचारात घेऊन आराखडयात साहसी पर्यटन उपक्रमांचा समावेश करावा. आराखडयामध्ये ४०% पेक्षा जास्त बांधकामे राहणार नाहीत याची दक्षता घ्यावी.

CamScanner

(५) प्राचीन ऐतिहासीक स्मारके उदा. गड / किल्ले आदी यांचेशी संबंधित निसर्ग पर्यटनाची कामे करण्यापूर्वी संबंधित पुरातत्व विभागाची परवानगी प्राप्त करावी. अशी कामे ऐतिहासीक स्मारकाशी समरस होणारी असावीत याकरीता आवश्यक तांत्रीक मार्गदर्शन त्यांचे कार्यालयातील तज्ञांकडून घ्यावे.

विषय क्रमांक	विषय	समितीचे निर्णय
१	**दिनांक २१/०९/२०२३ रोजी झालेल्या २० व्या बैठकीचा कार्यवृत्तांत कायम करणे.**	यासंबंधी सविस्तर चर्चा होवून सर्वानुमते कार्यवृत्तांत कायम करण्यात आला.
२	**मंडळाच्या कार्यकारी समितीवर नवनियुक्त नामनिर्देशीत सदस्यांचे स्वागत**	मा. प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर तथा अध्यक्ष, कार्यकारी समिती, महाराष्ट्र निसर्ग पर्यटन विकास मंडळ यांनी कार्यकारी समितीवर नवनियुक्त अशासकीय सदस्यांचे रोपटे देऊन स्वागत केले.
३	**निसर्ग पर्यटन विकास आराखडयांना मान्यता देणे.**	
३.१	**सह्याद्री व्याघ्र राखीव निसर्ग पर्यटन आराखडा, (वन्यजीव) कोल्हापूर वनविभाग** आराखडा किंमत रु. ८२०५.७६ लक्ष आराखडा कालावधी २०२३-२४ ते २०२७-२८	उत्तम आराखडा व सादरीकरणाचे समितीने कौतूक केले. आराखडयात नमूद कामांकरीता एम. टी. डी. सी. कडून ३२.०० कोटी / पी. डब्ल्यु. डी कडून २६.५० कोटी / डी.पी.डी.सी. कडून १.५० कोटी आाणि राज्यस्तरीय योजनेतून २२.०० कोटी निधी प्राप्त होणार असल्याचे सांगण्यात आले. ज्या क्षेत्रात पर्यटकांची संख्या जास्त आहे ती क्षेत्रे टप्पा १ मध्ये व उर्वरीत क्षेत्रांचा समावेश टप्पा २ मध्ये करण्याचा सुचना देण्यात आल्या. उपरोक्त अ.क्र. (१) ते (५) च्या अटीचे अधीन राहुन **आराखडयास तत्वत: मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.**
३.२	**डॉ. चिंतामणराव देशमुख जैवविविधता वन व वनस्पती उद्यान निसर्ग पर्यटन स्थळ, मौजे जामगाव, ता. रोहा वनविभाग, ठाणे** आराखडा किंमत रु. २००९.०२ लक्ष आराखडा कालावधी २०२३-२४ ते २०२७-२८	आराखडयात नमुद कामांकरीता डी.पी.डी.सी. मधुन निधी प्राप्त करुन घ्यावा. या अटींवर व उपरोक्त अ.क्र. (१) ते (४) च्या अधीन राहुन **आराखडयास तत्वत: मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.**

CamScanner

३.३	**वैद्यनाथ परळी पर्यटन स्थळ, बीड वनविभाग, छत्रपती संभाजीनगर** आराखडा किंमत रु. ७५३.६९ लक्ष आराखडा कालावधी २०२३-२४ ते २०२४-२५	उपरोक्त अ.क्र. (१) ते (४) च्या अधीन राहुन व सदर निसर्ग पर्यटन स्थळाचे विकास कामांकरीता लागणारा निधी राज्यस्तरीय योजना व डी.पी.डी.सी. कडून उपलब्ध करुन घेणे या अटींवर **आराखडयास तत्वत: मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.**
३.४	**मौजे वडवळ नागनाथ येथे (संजिवनी बेट) व दुर्मिळ वनस्पतीचे संवर्धन निसर्ग पर्यटन स्थळ, धाराशीव वनविभाग, छत्रपती संभाजीनगर** आराखडा किंमत रु. ५१६.२३ लक्ष आराखडा कालावधी २०२३-२४ ते २०२५-२६	उपरोक्त अ.क्र. (१) ते (४) च्या अधीन राहुन या अटींवर **आराखडयास तत्वत: मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.**
३.५	**कासोळा नियतक्षेत्रातील कक्ष क्रमांक ८१० मध्ये वन उद्यान निसर्ग पर्यटन स्थळ, पुसद वनविभाग, यवतमाळ** आराखडा किंमत रु. ४४७.०७ लक्ष आराखडा कालावधी २०२३-२४ ते २०२५-२६	उपरोक्त अ.क्र. (१) ते (४) च्या अधीन राहुन व निधी डी.पी.डी.सी. कडून उपलब्ध करुन घेणे या अटींवर **आराखडयास तत्वत: मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.**
३.६	**मौजे गुन्होळी राखीव वनक्षेत्र क.नं.५४० निसर्ग पर्यटन स्थळ, पुणे वनविभाग, पुणे** आराखडा किंमत रु. ३१८.६३ लक्ष आराखडा कालावधी २०२३-२४ ते २०२५-२६	सदर आराखडायातील बाब क्र.२५ (ओपन जिम) वगळण्यात येत आहे. उपरोक्त अ.क्र. (१) ते (४) च्या अधीन राहुन व निधी डी.पी.डी.सी. कडून उपलब्ध करुन घेणे या अटींवर **आराखडयास तत्वत: मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.**
३.७	**मौजे गुन्होळी राखीव वनक्षेत्र क.नं.५४० निसर्ग पर्यटन स्थळ, पुणे वनविभाग, पुणे** आराखडा किंमत रु. ३०८.९९ लक्ष आराखडा कालावधी २०२३-२४ ते २०२४-२५	सदर आराखडायातील बाब क्र.२५ (ओपन जिम) वगळण्यात येत आहे. उपरोक्त अ.क्र. (१) ते (४) च्या अधीन राहुन व निधी डी.पी.डी.सी. कडून उपलब्ध करुन घेणे या अटींवर **आराखडयास तत्वत: मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.**
३.८	**मौजे मातेरेवाडी फॉरेस्ट क.नं.१६७ बापूजीबूवा देवस्थान, पुणे वनविभाग, पुणे क्षेत्र : 4.84 हेक्टर** आराखडा किंमत रु. ५४०.०० लक्ष आराखडा कालावधी २०२३-२४ ते २०२४-२५	सदर आराखडायातील बाब क्र.५३ (ओपन जिम) वगळण्यात येत आहे. उपरोक्त अ.क्र. (१) ते (४) च्या अधीन राहुन व निधी डी.पी.डी.सी. कडून उपलब्ध करुन घेणे या अटींवर **आराखडयास मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.**

CamScanner

३.९	**मौजे आतवण फॉ.स.नं.३७ येथे लायन्स पॉईंट व टायगर पॉईंट (स्काय वॉक) तयार करणे, पुणे वनविभाग, पुणे** आराखडा किंमत रु. ७७३२.९० लक्ष आराखडा कालावधी २०२३-२४	सदर आराखडयात नमूद कामासंबंधात पर्यटकांची सुरक्षा, भुवैज्ञानिक अभ्यास, व्यवहार्यता अभ्यास तसेच सदर क्षेत्रातील तिव्र वायुगती विचारात घेणे आवश्यक आहे. सदर कामे अत्यंत तांत्रीक स्वरुपाची आहेत. वनविभागाला अश्याप्रकाची कामे करण्याचा अनुभव नाही. त्यामुळे सदर प्रकल्प PMRDA किंवा समकक्ष संस्थेस सोपविणे योग्य राहील. राज्य शासनाचे साहसी पर्यटन उपक्रम धोरण – २०२१ मधील तरतुदी विचारात घ्याव्या. तसचे सदर कामांकरीता वनसंवर्धन अधिनियमातील तरतुदिंनुसार पुर्व मंजूरी घेणे आवश्यक राहील या अटींचे अधिन सदर **आराखडयास तत्वत: मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.**
३.१०	**मौजे गारवाड गट नं. ३९३ निसर्ग पर्यटन स्थळ, सोलापूर वनविभाग, पुणे** आराखडा किंमत रु. ९३.५० लक्ष आराखडा कालावधी २०२३-२४	उपरोक्त अ.क्र. (१) ते (४) च्या अधीन राहुन DPDC योजने मधून विकास कामांकरीता आवश्यक निधी उपलब्ध करुन घेणे या अटींवर **आराखडयास मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.**
३.११	**मौजे रेडे गट नं. ५१ निसर्ग पर्यटन स्थळ, सोलापूर वनविभाग, पुणे** आराखडा किंमत रु. ७२.०० लक्ष आराखडा कालावधी २०२३-२४	उपरोक्त अ.क्र. (१) ते (४) च्या अधीन राहुन DPDC योजने मधून विकास कामांकरीता आवश्यक निधी उपलब्ध करुन घेणे या अटींवर **आराखडयास मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.**
३.१२	**मौजे खारवडे फॉ. कं. नं. ३३ येथील वन उद्यान, पुणे वनविभाग, पुणे** आराखडा किंमत रु. २३३.३६ लक्ष आराखडा कालावधी २०२३-२४	उपरोक्त अ.क्र. (१) ते (४) च्या अधीन राहुन व निधी डी.पी.डी.सी. कडून उपलब्ध करुन घेणे या अटींवर **आराखडयास तत्वत: मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.**
३.१३	**मौजे सालोड (हिरापूर) येथे निसर्ग पर्यटन विकास, वर्धा वनविभाग, नागपूर** आराखडा किंमत रु. २२२६.४२ लक्ष आराखडा कालावधी २०२३-२४ ते २०२४-२५	काटेरी कुंपणाऐवजी चेनलिंक कुंपण करावे. तसेच उपरोक्त अ.क्र. (१) ते (४) च्या अधीन राहुन व निधी डी.पी.डी.सी. कडून उपलब्ध करुन घेणे या अटींवर **आराखडयास तत्वत: मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.**
३.१४	**धन्नुर तलाव, मौजा चपराळा, ता. चार्मोशी, निसर्ग पर्यटन स्थळ, गडचिरोली** आराखडा किंमत रु. ६२७.७२ लक्ष आराखडा कालावधी २०२३-२४	उपरोक्त अ.क्र. (१) ते (४) च्या अधीन राहुन **आराखडयास मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.**

CamScanner

४	अध्यक्षांचे परवानगीने वेळेवर उपस्थित विषय	
४.१	**भवानी टेकडी वन उद्यान, पुसद वनविभाग, यवतमाळ** आराखडा किंमत रु. ९९६.४८ लक्ष आराखडा कालावधी २०२३-२४	सदर आराखडयात नमूद कामांकरीता आवश्यक निधी MTDC कडून प्राप्त होणार आहे. रुपये २००.०० लक्षचा निधी प्राप्त झाला आहे व प्रकल्पास शासनाची प्रशासकीय मान्यता देखील प्राप्त झाली असल्याचे सांगण्यात आले. सदर आराखडयामध्ये संकल्प नकाशा, संकल्पीत कामे दर्शविणारा नकाशा नाही. साहसी पर्यटनाकरीता शासनाच्या साहसी पर्यटन धोरणानुसार आवश्यक कार्यवाही करावी. तसेच सदर क्षेत्रात कार्यकारी समितीचे तज्ञ सदस्य श्री. किशोर चिद्दरवार यांचे मार्गदर्शनांत सुधारीत संकल्प आराखडा मंडळाकडे १५ दिवसात सादर करावा या अटिंवर उपरोक्त अ.क्र. (१) ते (४) च्या अधीन राहुन **आराखडयास तत्वत: मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.**
४.२	**ईको पार्क, वरोरा, चंद्रपूर वनविभाग, चंद्रपूर** आराखडा किंमत रु. ३६६.०० लक्ष आराखडा कालावधी २०२३-२४	उपरोक्त अ.क्र. (१) ते (४) च्या अधीन राहुन **आराखडयास मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.**
४.३	**बालोद्यान रामबाग परिसर, चंद्रपूर वनविभाग, चंद्रपूर** आराखडा किंमत रु. २५०.०८ लक्ष आराखडा कालावधी २०२३-२४	उपरोक्त अ.क्र. (१) ते (४) च्या अधीन राहुन **आराखडयास मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.**
४.४	**पंडीत दिनदयाल उपाध्याय इको पार्क, मुल, चंद्रपूर वनविभाग, चंद्रपूर** आराखडा किंमत रु. १९४.७१ लक्ष आराखडा कालावधी २०२३-२४	उपरोक्त अ.क्र. (१) ते (४) च्या अधीन राहुन **आराखडयास मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.**
४.५	**अजयपूर निसर्ग पर्यटन स्थळ, चंद्रपूर वनविभाग, चंद्रपूर** आराखडा किंमत रु. २२९.९७ लक्ष आराखडा कालावधी २०२३-२४	उपरोक्त अ.क्र. (१) ते (४) च्या अधीन राहुन **आराखडयास मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.**
४.६	**मोहर्ली गेट मिनी थेटर** आराखडा किंमत रु. ५३४.०० लक्ष आराखडा कालावधी २०२३-२४	उपरोक्त अ.क्र. (१) ते (४) च्या अधीन राहुन **आराखडयास मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.**

CamScanner

कार्यकारी समितीच्या सुचना :-

१) कार्यकारी समिती समक्ष सदरीकरण करण्यात येत असलेले बहुतेक आराखडे निसर्ग पर्यटन धोरण व मंडळाकडून देण्यात आलेल्या मार्गदर्शक सुचनांचे अनुषंगाने तयार करण्यात येत नसल्याचे मत कार्यकारी समितीने व्यक्त केले.

२) बहुतेक आराखडयामध्ये निसर्ग पर्यटन विकासाकरीता वनउद्यानांचे प्रस्ताव प्राप्त होत आहेत. अशा प्रकारच्या विकास आराखडयांमध्ये विविध प्रकारची रोपवने, औषधी वनस्पती रोप वाटीका व जास्तीत जास्त प्रमाणात वानीकी कामे व निसर्ग शिक्षण संबंधी निसर्ग विषयक बाबींचा समावेश करण्यात यावा. ग्रीन जिम, बालोद्यान, वन्यप्राण्यांचे पुतळे व कृत्रीम निसर्ग पायवाटा, कंपॉऊड वॉल ईत्यादी अनावश्यक बांधकामे टाळण्यात यावे. अशा सुचना देण्यात आल्या.

३) मंडळाद्वारे सन २०१६-१७ पासून राज्यातील बऱ्याच निसर्ग पर्यटन स्थळाच्या आराखडयांना मान्यता प्रदान केली आहे. तसेच शासनाद्वारे २४०६-२२९५ या लेखाशिर्षा अंतर्गत निसर्ग पर्यटन स्थळाच्या विकास कामांना निधी उपलब्ध करुन दिलेला आहे. या निधीद्वारे करण्यात आलेल्या विकास कामांचे मुल्यांकन होणे आवश्यक असल्याचे मत अध्यक्षांनी व्यक्त केले व सदर मुल्यांकन वन विभागाचे मुल्यांकन विभागाद्वारे करण्याकरीता आवश्यक पाठपूरावा करण्याबाबत सुचना देण्यात आल्या.

मूळ प्रत अ.मु.व.सं. तथा व्य.सं. द्वारा मंजुर

23/11/2023

सदस्य-सचिव, कार्यकारी समिती तथा
व्यवस्थापकीय संचालक,
महाराष्ट्र निसर्ग पर्यटन विकास मंडळ,
नागपूर (करीता)

CamScanner

परिशिष्ट -१

दिनांक १० नोव्हेंबर, २०२३ रोजी संपन्न झालेल्या महाराष्ट्र निसर्ग पर्यटन विकास मंडळाच्या कार्यकारी समितीच्या २१ व्या सभेमध्ये उपस्थितांची यादी

अ.क्र.	अधिकाऱ्यांचे नांव	समिती मधील पद	पदनाम
१	श्री. एस.जी. टेंभुर्णीकर	अध्यक्ष	प्रधान मुख्य वनसंरक्षक(वनबल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर तथा अध्यक्ष, कार्यकारी समिती महाराष्ट निसर्ग पर्यटन विकास मंडळ, नागपूर
२	श्री. महीप गुप्ता	सदस्य सचिव	व्यवस्थापकीय संचालक, तथा सदस्य सचिव, कार्यकारी समिती, महाराष्ट निसर्ग पर्यटन विकास मंडळ, नागपूर
३	श्री. प्रविण चव्हाण	सदस्य	अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव) पूर्व, नागपूर
४	श्री. राजन तलमले	सदस्य	प्रधान मुख्य वनसंरक्षक व मुख्य कार्यकारी अधिकारी (महाकॅम्पा), महाराष्ट्र राज्य,नागपूर यांचे प्रतिनिधी
५	श्री. राजेश तिवारी	सदस्य	व्यवस्थापकीय संचालक, एफ.डी.सि.एम., नागपूर यांचे प्रतिनिधी
६	श्रीमती प्रतिभा बोदेले	सदस्य	व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळ, मुंबई/नागपूर त्यांचे प्रतिनिधी.
७	श्री. अनिल सोले	अशासकीय सदस्य	अशासकीय सदस्य, कार्यकारी समिती
८	श्री. प्रकाश धारणे	अशासकीय सदस्य	अशासकीय सदस्य, कार्यकारी समिती
९	श्री. किशोर चिद्दरवार	अशासकीय सदस्य	अशासकीय सदस्य, कार्यकारी समिती
१०	श्री. अरूण तिखे	अशासकीय सदस्य	अशासकीय सदस्य, कार्यकारी समिती
११	श्री. नरेन्द्र चांदेवार		उप महाप्रबंधक, महाराष्ट निसर्ग पर्यटन विकास मंडळ, नागपूर
१२	श्री. महादेव मोहिते		उप वनसंरक्षक, पुणे वनविभाग, पुणे
१३	डॉ. बी.एन. स्वामी		उप वनसंरक्षक, पुसद वनविभाग, पुसद
१४	श्री. उत्तम सावंत		उपसंचालक, कोयना सह्याद्री व्याघ्र राखीव, कराड
१५	श्री. अमरजीत पवार		सहाय्यक वनसंरक्षक, वर्धा वनविभाग, वर्धा
१६	श्री. अ.प्र. पवार		सहाय्यक वनसंरक्षक, भामरागड, चपराळा वन्यजीव अभयारण्य
१७	श्री. किशोर मिश्रीकोटकर		उप महाप्रबंधक (कं.), महाराष्ट निसर्ग पर्यटन विकास मंडळ, नागपूर

CamScanner

आभासी V.C. व्दारे सभेस उपस्थितांची यादी			
१	श्रीमती श्रीलक्ष्मी ए .		वनसंरक्षक (प्रादेशिक), नागपूर
२	श्री. अप्पासाहेब निकत		उप वनसंरक्षक, रोहा वनविभाग, रोहा
३	श्री. धैर्यशिल पाटील		उप वनसंरक्षक, सोलापूर वनविभाग, सोलापूर
४	श्री. ए.बी. गर्कल		विभागीय वन अधिकारी, बीड वनविभाग
५	श्री. प्रशांत खाडे		विभागीय वन अधिकारी, चंद्रपूर वनविभाग, चंद्रपूर

CamScanner

महाराष्ट्र निसर्ग पर्यटन विकास मंडळ,

10/2, स्टार्की टाऊन, मंगळवारी बाजार, सदर, नागपूर 440 001
दुरध्वनी क्रमांक 0712-2978844
E-mail ID : mahaecotourism@mahaforest.gov.in

ई-मेलद्वारे

क्रमांक : कक्ष-2/यो/प्र.क्र.141(2)/सहयाद्री व्या.प्र./23-24/1087 **दिनांक** : 01 / 01 /2024

प्रति,

अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक
(अर्थसंकल्प, नियोजन व विकास),
महाराष्ट्र राज्य, नागपूर

विषय : राज्य योजना सन 2023-24
निसर्ग पर्यटन (2406-2295) या योजने अंतर्गत सहयाद्री व्याघ्र राखीव कोयना अभयारण्य नवीन बाब प्रस्ताव सादर करणेबाबत.

संदर्भ : 1) अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव), पश्चिम मुंबई यांचे पत्र क्रमांक कक्ष-2/योजना/930/2023-24 दिनांक 21/12/2023
2) आपले कडील पत्र क्रमांक कक्ष-1/पी/यो/चाबाप्र/प्र.क्र.20/334/23-24 दि.31/07/2023

वार्षिक योजना सन 2023-24 करीता निसर्ग पर्यटन योजना (2406-2295) अंतर्गत रुपये 10000.00 लक्षचा नियतव्यय अर्थसंकल्पीत करण्यात आलेला आहे. यापुर्वी **रुपये** 7400.68 **लक्षचे** प्रस्ताव सादर केले आहे. त्यापैकी **रुपये** 3685.86 लक्षच्या निधीस शासन मंजूरी प्राप्त झालेली आहे.

संदर्भिय पत्र क्रमांक 1 अन्वये प्राप्त झालेला **सहयाद्री व्याघ्र राखीव कोयना अभयारण्य** या निसर्ग पर्यटन स्थळाकरीता **रुपये** 1107.20 लक्षचा नवीन बाब प्रस्ताव मंजुर आराखडयानुसार तपासला असता प्रपत्र "ब" मध्ये नमुद असलेल्या रुपये 1107.20 लक्षच्या कार्यबाबी आराखडयात समाविष्ट असून आवश्यक त्या कार्यबाबींना तांत्रीक व प्रशासकीय मान्यता दिल्याचे प्रपत्र "ब" मध्ये नमुद आहे. संदर्भिय पत्र क्रमांक 2 अन्वये सादर केलेल्या मुद्याच्या अनुषंगाने प्रस्ताव सादर करण्यात येत आहे.

1) सदर निसर्ग पर्यटन स्थळाचा आराखडा महाराष्ट्र निसर्ग पर्यटन मंडळाच्या दिनांक 10/11/2023 रोजी कार्यकारी समितीच्या सभेत सन 2023-24 ते 2027-28 या वर्षासाठी मंजूर झालेला आहे.
2) सदर निसर्ग पर्यटन स्थळाच्या आराखडयाची एकुण रक्कम रु.8205.76 लक्ष आहे.
3) सदर निसर्ग पर्यटन स्थळ नवीन बाब असल्यामुळे अनुदान वाटप करण्यात आले नाही.
4) सदर निसर्ग पर्यटन स्थळाचा कार्यबाबी प्रस्तावातील प्रपत्र "ब" नुसार आहे.

CamScanner

मंजुर आराखडयानुसार सन 2023-24 साठी प्राप्त झालेल्या **रुपये** 1107.20 **लक्षचे** प्रस्तावाची शिफारस खालील प्रमाणे करण्यात येत आहे.

प्रस्तावाचे विवरण

(रु. लाखात)

अ. क्र.	नियंत्रक अधिकारी	निसर्ग पर्यटन स्थळाचे क्षेत्र	प्राप्त प्रस्ताव	शिफारस न केलेली रक्कम	शिफारस केलेली रक्कम
1	अप्रमुवसं (वन्यजीव), पश्चिम मुंबई	**सहयाद्री व्याघ्र राखीव कोयना अभयारण्य**	1107.20	-	1107.20

सदर योजने वर होणारा खर्च लेखाशिर्ष निसर्ग पर्यटन (2406-2295) अंतर्गत उपलब्ध तरतूदीमधुन भागविण्यात येईल.

सबब सदर नवीन बाब प्रस्ताव सहयाद्री व्याघ्र राखीव कोयना अभयारण्य **रुपये** 1107.20 लक्षसाठी शिफारशीसह दोन प्रतीत शासनाकडून मंजूरी प्राप्त करणेस्तव सादर.

सहपत्र : वरील प्रमाणे

(महीप गुप्ता)
व्यवस्थापकीय संचालक
महाराष्ट्र निसर्ग पर्यटन विकास मंडळ
नागपूर

प्रतिलिपी : अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव), पश्चिम मुंबई यांना माहिती करीता अग्रेषित.

प्रतिलिपी : वनसंरक्षक तथा क्षेत्र संचालक, सहयाद्री व्याघ्र राखीव, कोल्हापूर यांना संदर्भिय पत्राचे अनुषंगाने माहितीस्तव अग्रेषीत. तसेच कळविण्यात येते की, संदर्भिय पत्रासोबत सादर केलेल्या प्रस्तावा सोबत **सन 2023-24 मध्ये मासीक निधी वाटपाचे विवरणपत्र उलटटपाली या कार्यालयास सादर करावे.** तसेच सदर प्रस्तावात अंतर्भुत असलेल्या कार्यबाबींना राज्य शासनाची मंजूरी प्राप्त होईपर्यंत कामांना सुरुवात करु नये. त्यांनी प्रस्तावीत केलेल्या कार्यबाबीचा अमल करतांना मा. सर्वोच्च न्यायालयाचे आदेश, वनसंवर्धन कायदा 1980, भारतीय वन अधिनियम-1927, वन्यजीव (संरक्षण) अधिनियम-1972, जैवविविधता कायदा 2002, पर्यावरण (संरक्षण) कायदा 1986 व इतर अस्तित्वात असलेले अधिनियम व नियम तसेच मार्गदर्शन सुचनांचे उल्लंघन होणार नाही खबरदारी घ्यावी. **तसेच आतापर्यंत झालेल्या विकास कामामुळे पर्यटक संख्येत किती वाढ झाली, किती राजस्व प्राप्त झाला व किती स्थानीकांना रोजगार प्राप्त झाला तसेच निसर्ग पर्यटन स्थळाची विकास कामे पुर्ण झाल्यानंतर सदर प्रकल्प स्वयंचलीत (Self Sustainable) होण्याच्या दृष्टिने आपणातर्फे काय व्यवस्था / कार्यवाही करण्यात येत आहे. याबाबत माहिती उलटटपाली सादर करावी. तसेच प्रकल्प कामांचे Geotag फोटो सुध्दा सादर करावे.**

वरील प्रस्तावात समाविष्ट असलेल्या साहित्याची खरेदी G.E.M. प्रणालीद्वारा किंवा ई-निविदा काढूनच करावी. विविध ठिकाणी असलेल्या बांधकामची एकत्रीत रक्कम रुपये 3.00 लक्ष पेक्षा जास्त असल्यास ई-टेंडर प्रणालीचा अवलंब करुनच बांधकामे करण्यात यावी.

प्रत : प्रस्ताव फाईल करीता

CamScanner

Ozarde Waterfall

महाराष्ट्र वन विभाग

SAHYADRI TIGER RESERVE

सह्याद्री व्याघ्र राखीव, कोल्हापूर

वनवर्धन,मुख्य पोस्ट ऑफिससमोर, ताराबाई पार्क,कोल्हापूर – ४१६ ००३
फोन : ०२३१-२६५३६३२ फॅक्स : ०२३१-२६५९२३३
इमेल : ccfwlkopstr@mahaforest.gov.in